

Kinas relationer med Afrika ur ett handelsperspektiv

Kommerskollegium är den myndighet i Sverige som ansvarar för frågor som rör utrikeshandel och handelspolitik. Vår främsta uppgift är att främja frihandel och klara spelregler för den internationella handeln. Vi arbetar också för en effektiv inre marknad och ett öppet, starkt multilateralt handelssystem med fortsatta handelspolitiska liberaliseringar. I vårt uppdrag strävar vi efter goda handelsmöjligheter på tre nivåer: på EU:s inre marknad, mellan EU och omvärlden samt globalt, framförallt inom ramen för världshandelsorganisationen WTO.

Som expertmyndighet förser vi regeringen med besluts- och förhandlingsunderlag inom handelsområdet. Det handlar såväl om löpande underlag för aktuella handelsförhandlingar som långsiktiga strukturella analyser. Våra utredningar och rapporter

syftar till att öka kunskapen om handelns betydelse för samhällsekonomin och för en global hållbar utveckling.

Kommerskollegium har också verksamhet som riktar sig mot företag. Exempelvis finns på kollegiet SOLVIT-center som hjälper företag och privatpersoner som stöter på handelshinder på EU:s inre marknad. Kansliet för Sveriges råd för handelsprocedurer, SWEPRO, finns också under vårt paraply.

I vår roll som handelsmyndighet ingår dessutom att ge stöd till utvecklingsländer genom handelsrelaterat utvecklingssamarbete. På kollegiet finns också kontaktpunkten Open Trade Gate Sweden som bistår exportörer från utvecklingsländerna i deras handel med Sverige och EU.

www.kommers.se

Abstract

The last decade has seen a dramatic increase in trade between China and Africa, as well as in investments and aid from China to the African countries. An increasing Chinese demand for commodities to fuel the industrialisation of China's economy has until recently led to sharply rising commodity prices globally, and several African economies have experienced growing export revenues as a result. These revenues have contributed to high African economic growth in recent years. Chinese aid focused on infrastructure and technical assistance also means new possibilities for African countries to develop trade with their neighbours and the rest of the World.

This report seeks to map China's economic engagements in Africa; which strategies lie behind these engagements, as well as how they are affecting the African economies. The economic relations between China and the African countries are analysed on the basis of trade, investments and aid, as these factors in many cases reinforce each other. The report shows that aid-financed infrastructure projects tend to facilitate trade and attract investment, and Chinese investments complement rather than substitute trade between China and Africa. Chinese aid is also a door-opener for Chinese companies interested in starting up a business on the African continent. The Chinese government conducts active investment policies, such as the Going Global strategy, aimed at internationalising Chinese companies, and state support gives these companies competitive advantage toward their competitors from other countries. This is particularly apparent in the construction sector, while concerns from international oil companies of unfair competition so far seem to be exaggerated.

Although China's economic expansion in Africa has led to new possibilities and increased economic growth for many African countries, trade between China and Africa follows a traditional pattern, where China imports primary goods while exporting more refined products. This pattern makes African economies vulnerable to volatile world market prices and could act as a stumbling block in the development of African economies towards more refined export production. A central question in the discussion concerning export-driven development in Africa is whether the moving of Chinese exports toward a more industrialised production enables African economies to follow in China's footsteps. In the report, reference is made to several studies on this issue, with partly conflicting conclusions.

The current economic crisis is likely to have a negative effect on trade flows between China and Africa, and falling world commodity prices will definitely hit African export revenues. But if the Chinese government pursues its plans to increase Chinese investments and aid to African countries, China's position in Africa is likely to be strengthened further, as the crisis is likely to lead to smaller engagements from traditional actors such as the U.S. and the EU.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Sammanfattning	4
Förkortningar och begrepp	5
Inledning	6
Syfte och metod	7
Disposition	7
1. Kinas handelsrelaterade engagemang i Afrika	8
Nya handelspolitiska instrument	8
Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT)	8
Ekonomiska frizoner	9
Statligt stödda investeringar säkrar tillgången till Afrikas råvaror	11
Motiv för internationell expansion	12
Hård konkurrens i byggbranschen	12
Kinas bistånd – kravlöst men bundet	13
Utbetalningssätt	15
Kritiska röster höjs mot Kinas biståndspolitik	15
2. Strategier i Afrika	16
Komplexa paketslösningar borgar för kinesisk framgång i Afrika	16
Internationalisering och privatisering av kinesiska företag	16
Going global	16
Biståndet ett viktigt instrument	17
”The Angola Model”	17
Politik och diplomati grundpelare i relationerna mellan Kina och Afrika	18
Kinas agerande i Sudan	19
Attityderna förändras	19
Fallstudie: Kopparsmältverket i Zambia	20
Reaktioner från oljebranschen	21
EU:s strategier i Afrika	23
Cotonouavtalet och de Ekonomiska partnerskapsavtalen	23
EU:s samarbete med Nordafrika – EUROMED	25
Joint EU – Africa Strategy	25
Råvaruinitiativet	25
USA:s strategi i Afrika: The Bureau of African Affairs – AFRICOM	26
3. Hur påverkar Kinas handelsrelaterade engagemang den ekonomiska utvecklingen i Afrika?	28
En kraftig handelstillväxt i Afrika	28
Kinesisk import från Afrika	30
Oljeindustrin	31
Gruvindustrin	32
Afrikansk import från Kina	33
Den ökade handelns effekter på Afrikas tillväxt och utveckling	33

Ett traditionellt handelsmönster.....	35
Möjligheter för exportdriven utveckling.....	36
Flygande gäss och teknologiska stegar.....	36
Nätverksbaserad handel.....	37
Handelshinder.....	37
Den ekonomiska krisens följder för Kina och Afrika.....	38
4. Sammanfattning och slutsatser.....	40
Referenser.....	43
Noter.....	46
Bilagor.....	48
Bilaga 1: Deutsche Banks bedömning av hur Kinas efterfrågan på råvaror påverkar ett antal afrikanska och latinamerikanska länder.....	48
Bilaga 2: Organigram över Kinas utländska bistånd.....	49
Bilaga 3: Kinas biståndsstrategi och modalitet.....	49
Bilaga 4: Afrikanska staters medlemskap i preferenssystem, frihandelsavtal och tullunioner.....	50
Bilaga 5: EU-kommissionens förslag till ett europeiskt råvaruinitiativ.....	51
Bilaga 6: Råvarupriser, handelsvillkor och kinesisk efterfrågan uppdelat på respektive land i Afrika söder om Sahara, 2000–2005 Källa: Zafar (2007).....	52
Tabeller	
Tabell 1: De mest värdefulla preferenserna i Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT)	8
Tabell 2: SSA-ländernas största handelspartner.....	30
Tabell 3: Deutsche Banks beräkning av Kinas framtida efterfrågan på diverse råvaror från 2006. .	30
Figurer	
Figur 1: Stora statsstödda projekt i Afrika som genomförts åren 2000–2008.....	10
Figur 2: De största mottagarna av kinesiska direktinvesteringar i Afrika söder om Sahara år 2004.....	11
Figur 3: Kinas utländska bistånd 1950–2005.....	14
Figur 4: The Angola Model.....	18
Figur 5: Dokumenterade oljereserver i Afrika 2006, samt de afrikanska länder där Kinas oljebolag bedriver oljeproduktion	22
Figur 6: Den afrikanska oljans kommersiella värde och produktionsvolym fördelad på olika bolag	23
Figur 7: Utveckling av handeln med Afrika, 1997–2006.....	28
Figur 8: Afrikas externa handel 2000–2006	29
Figur 9: Afrikansk export av bränslen och metaller.	31
Figur 10: Världsbankens uppskattning av BNP-tillväxten i Afrika söder om Sahara jämfört med ett genomsnitt för utvecklingsländer och för världen i dess helhet.....	33
Figur 11: 2007 års beräknade reala BNP-tillväxt i Afrika.....	34
Figur 12: Sammansättning av handeln mellan Kina och Afrika	35
Figur 13: "The Spaghetti Bowl"	38

Sammanfattning

De senaste åren har sett en stor ökning av kinesisk ekonomisk aktivitet i Afrika. Handel, investeringar och bistånd har sedan millennieskiftet ökat markant, och relationerna mellan Kina och de afrikanska länderna har stärkts betydligt. Kinas växande inflytande i Afrika fick stor internationell uppmärksamhet i och med toppmötet vid Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) i Peking i november 2006, där Kinas regering gav de afrikanska regeringsföreträdarna stora löften om framtida samarbeten.

Kinas ekonomiska engagemang i Afrika bygger på komplexa paketlösningar med en kombination av handelspolitik, investeringar och bistånd, där den kinesiska staten spelar en betydande roll. Statligt stöd ger kinesiska företag stärkt konkurrenskraft gentemot företag från andra länder, samtidigt som det underlättar etablering på den afrikanska kontinenten.

En central frågeställning i denna rapport är vilken effekt Kinas handelsrelaterade engagemang får för de afrikanska ekonomierna. Detta beror på sammansättningen av de afrikanska ländernas respektive handel. Länder som exporterar olja, gas eller metaller har under senare år tjänat mer på handeln med Kina än övriga afrikanska länder.

Samtidigt som stora kinesiska investeringar i afrikansk infrastruktur kan gynna många afrikanska länder, i synnerhet länder utan kust, riskerar sammansättningen av handeln mellan Kina och Afrika att låsa in de afrikanska länderna i råvaruexport, vilket minskar möjligheterna till industrialisering.

Den ekonomiska kris som drabbat stora delar av världen sedan mitten av 2008 kommer med största sannolikhet att drabba Afrikas handel med Kina, liksom med resten av världen. Men om Kina upprätthåller sin expansiva investeringspolitik visavi Afrika, kan krisen medföra att Kinas inflytande på kontinenten ökar ytterligare.

Utredningen är gjord av Sascha Sohlman, Enheten för handel och hållbar utveckling, Kommerskollegium. Ett stort antal medarbetare har lämnat värdefulla synpunkter under utredningsarbetet. Vissa delar av utredningen har även stämts av med berörda tjänstemän i utrikesförvaltningen.

Förkortningar och begrepp

AEC	African Economic Community	FTA	Free Trade Agreement
AFRICOM	African Command	GAFTA	Greater Arab Free Trade Area
AGOA	African Growth and Opportunity Act	GSP	Generalised System of Preferences
AU	Afrikanska Unionen	IGAD	Intergovernmental Authority on Development
AVS	Afrika, Västindien och Stillahavs-länderna (på engelska ACP)	IMF	International Monetary Fund
CADF	China-Africa Development Fund	IOC	International Oil Company
CEMAC	Commission de la Communauté Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale	LGA	Liptako-Gourma Authority
CEN-SAD	Community of Sahel-Saharan States	MFEZ	Multi-Facility Economic Zone
CEPGL	Economic Community of the Great Lakes Countries	MRU	Mano River Union
CILSS	Permanent Interstate Committee for drought control in the Sahel	MUL	Minst Utvecklade Länder
CNMC	China Nonferrous Metal Mining Group	NBI	Nile Basin Initiative
CNOOC	China National Offshore Oil Corporation	NEPAD	New Partnership for Africa's Development
CNPC	China National Petroleum Corporation	NOC	National Oil Company
COI	Commission de l'Océan Indien	NPC	China's National People's Congress
COMESA	Common Market of East and Southern Africa	OAU	Organization of African Unity
CPC	Communist Party of China	PPI	Progressive Policy Institute
CSR	Corporate Social Responsibility	RMB	Renminbi
EAC	East African Community	SACU	Southern African Customs Union
EBA	Everything But Arms	SADC	Southern African Development Community
ECCAS	Economic Community of Central African States	SASAC	State-owned Assets Supervision and Administration Commission
ECOWAS	Economic Community of West African States	SEZ	Special Economic Zones
EDF	European Development Funds	SOE	State-Owned Company
EPA	Economic Partnership Agreement	SPTT	Special Preferential Tariff Treatment
EXIM	China Export-Import Bank	UEMOA	Union économique et monétaire ouest-africaine
FOCAC	Forum on China-African Cooperation	UMA	Arab Maghreb Union
		UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
		WAEMU	West African Economic and Monetary Union
		ZCCZ	Zambia-China Economic and Trade Cooperation Zone
		ZDA	Zambian Development Agency

Inledning

Från egyptiska aluminiumfabriker till jordbruksprojekt i Sydafrika, från vägbyggen på den etiopiska landsbygden till bygget av Nouakchotts internationella flygplats i Mauretanien – Kinas närvaro i Afrika har under senare år gjort sig märkbar över hela kontinenten. Samtidigt som ett stort antal afrikanska länder ser fördelarna med ett utökat samarbete med Kina, får europeiska och amerikanska företag se på när marknadsandelar går till deras asiatiska konkurrenter.

Jeune Afrique¹, en oberoende internationell tidskrift utgiven i Paris, ägnade i november 2006 ett trettiotal sidor åt relationerna mellan Afrika och Kina. Det talades om de stora möjligheterna till ekonomisk utveckling som Kinas expansiva politik kan erbjuda afrikanska länder, både i form av bistånd och exportintäkter. Men det diskuterades också vilka risker som denna politik medför, samt hur Afrika skall kunna tillgodogöra sig de pengar som strömmar in på kontinenten. Anledningen till den stora uppståndelsen var det tredje kinesisk-afrikanska toppmötet i Peking 3–5 november 2006. I anslutning till mötet, som besöktes av 41 afrikanska statschefer och högt uppsatta tjänstemän från 48 afrikanska länder, pryddes Pekings gator av stora affischer och banderoller med budskap som "Afrika – en mysteriernas och miraklernas kontinent". Där prisades också "den eviga vänskapen" mellan Kina och Afrika. Denna charmoftensiv var ett led i en stor Afrikakampanj, där president Hu Jintao och premiärminister Wen Jiabao gjort ett antal resor till den afrikanska kontinenten för att stärka de diplomatiska banden mellan Kina och Afrika samt för att skriva under nya handels- och biståndsavtal som säkrar tillgången till Afrikas naturresurser.

Vid toppmötet i Peking tillkännagav president Hu Jintao ett antal åtaganden som planerades i Afrika. Dessa åtaganden berörde handel, investeringar och bistånd, och markerade en stark ökning av kinesisk ekonomisk aktivitet på kontinenten, samtidigt som de sände signaler till Afrikas ledare att relationerna mellan Kina och Afrika är en prioritet för regeringen i Peking.

De senaste årens starka ökning av handeln med Kina är inte unik, Afrika har ökat sin handel globalt. Men skillnaden ligger i ökningstakten; mellan åren 1997 och 2006 ökade EU:s export till Afrika med 96 procent och importen från Afrika med 139 procent. Motsvarande siffror för USA var 66 respektive 299 procent. Kinas export till Afrika ökade under samma period med 731 procent, och importen med hela 1072 procent. Kinas andel av Afrikas handel steg från 2,3 till 8,3 procent, medan EU:s andel sjönk från 50,2 till 39,8 procent.³ Denna utveckling har fortsatt, och från 2006 till 2008 steg den totala handeln från 68 till 107 miljarder dollar.⁴

Samtidigt har investeringsflödet från Kina fortsatt att öka, främst inom infrastruktur och energi- och gruvsektorerna.

Biståndet har också ökat kraftigt – ett bistånd som främst fokuseras på infrastrukturutveckling och teknisk assistans.

Den ekonomiska kris som drabbat världsekonomin från och med mitten av 2008 kommer med största sannolikhet innebära att den höga tillväxten i handeln mellan Kina och Afrika mattas av. När denna studie skrivs har Kinas efterfrågan på ett antal afrikanska exportvaror minskat, samtidigt som världsmarknadspriserna på dessa varor sjunkit.

Kinesisk-afrikanska toppmötet i Peking i november 2006²

Under Forum on China-African Cooperation (FOCAC) i Peking i november 2006 meddelade Kinas president Hu Jintao följande åtaganden i Afrika för perioden 2007–2009:

- **Fördelaktiga krediter:** fem miljarder dollar; tre miljarder i fördelaktiga lån och två miljarder i exportkrediter
- **Utländska direktinvesteringar:** En China-Africa Development Fund på fem miljarder dollar ämnad att främja kinesiska direktinvesteringar i Afrika
- **Handel:** Ytterligare öppnande av den kinesiska marknaden för Afrika genom att utöka listan av tullfria afrikanska exportvaror och genom att etablera 3–5 ekonomiska frizoner i Afrika
- **Bidrag och skuldlettningar:** En fördubbling av 2006 års bistånd; byggande av sjukhus och vårdcentraler; malariaprevention; byggande av skolor på landsbygden i Afrika, liksom ett konferenscenter för Afrikanska Unionen; avskrivning av alla räntefria lån som hade förfallit i slutet av 2005
- **Tekniskt bistånd:** Utbildning av afrikanska professionella och kinesiska jordbruksexperter som sänds till Afrika; att starta mönsterjordbruk i Afrika; att fördubbla antalet kinesiska stipendier för afrikanska studenter

Syfte och metod

Syftet med denna rapport är att kartlägga Kinas handelsrelaterade engagemang i Afrika, det vill säga handelspolitiska initiativ, investeringar och bistånd i komplexa paketylösningar, samt analysera hur dessa engagemang påverkar de afrikanska ländernas internationella handelsflöden och ekonomiska utveckling.

Informationen som används och refereras till i denna rapport är hämtad från forskningsrapporter, utredningar, tidskrifter, officiella hemsidor samt intervjuer. I vissa frågor fanns endast ett fåtal källor, varför dessa fått relativt stort utrymme i rapporten. I dessa fall har en bedömning gjorts kring relevans och signifikans i rapporteringen. Ett sådant exempel är Stellenbosch University i Sydafrika, som med sina två studier av kinesisk verksamhet i Afrika bidragit till mycket värdefull information i rapporten.

Upplägget av rapporten har gjorts så att Kinas olika initiativ i Afrika presenteras först, och därefter följer en analys av vilka effekter dessa initiativ får för Afrikas länder.

Disposition

Kinas ekonomiska engagemang i Afrika är ofta en kombination av handel, investeringar och bistånd.⁵ För att förstå de orsaker som ligger bakom de ökade handels- och investeringsflödena mellan Kina och Afrika, samt de kinesiska företagens konkurrenskraft i Afrika, ses det därför som nödvändigt att inte bara behandla handel och investeringar i denna rapport utan också belysa Kinas biståndspolitik.

I *kapitel 1* presenteras Kinas handelsrelaterade aktiviteter i Afrika. Först tas Kinas handelspolitiska initiativ upp, både vad gäller preferentiell behandling av afrikanska importvaror och upprättandet av ekonomiska frizoner i Afrika. Sedan beskrivs Kinas investeringar – investeringar som i stor utsträckning görs i stora utvinnings- och infrastrukturprojekt. Kapitlet avslutas med en beskrivning av Kinas biståndspolitik – ett bistånd som främst fokuseras på infrastruktur och teknisk assistans.

I *kapitel 2* analyseras Kinas strategier i Afrika, och EU:s och USA:s respektive strategier i Afrika presenteras i korthet.

I *kapitel 3* kartläggs handelsflödena mellan Kina och Afrika, samt hur dessa utvecklats under senare år. Vidare diskuteras vilka effekter den ökade handeln med Kina får för den ekonomiska utvecklingen i Afrikas länder. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om den ekonomiska krisen som började i mitten av 2008 och hur denna kan komma att påverka de ekonomiska relationerna mellan Kina och Afrika. Placeringen av detta kapitel gör det möjligt att se effekterna av Kinas engagemang och strategier i Afrika, vilka nämns i tidigare kapitel.

I *kapitel 4* sammanfattas rapporten, och slutsatser presenteras.

1. Kinas handelsrelaterade engagemang i Afrika

Kinas handelsrelaterade engagemang i Afrika består av handelspolitiska åtgärder, investeringspolitik och biståndspolitik. Dessa görs parallellt, och i viss utsträckning förstärker de varandra. Kinas bistånd till afrikanska länder underlättar tillträde för kinesiska företag till afrikanska marknader, där de gör stora investeringar. Dessa investeringar kompletterar handeln mellan Afrika och Kina, i synnerhet den afrikanska exporten.

Nya handelspolitiska instrument

Även om ett antal frihandelsavtal mellan Kina och afrikanska länder antingen förhandlas eller har föreslagits, hade inga sådana avtal undertecknats i början av år 2009. Kina har dock tagit två handelspolitiska initiativ sedan 2005: ett system för preferentiell behandling av afrikanska importvaror och etableringen av tre till fem ekonomiska frizoner i Afrika.

En viktig fråga för afrikanska länder i relationerna med Kina är tillträde för afrikanska produkter på den kinesiska marknaden. Preferentiell behandling med sänkta tullavgifter för utvalda afrikanska produkter var också en punkt på den lista över områden för utökat samarbete mellan Kina och Afrika som presenterades vid FOCAC-toppmötet 2006.

System för förmånlig tullbehandling av produkter från utvecklingsländer är inte något nytt fenomen. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) rekommenderade år 1968 skapandet av ett "Generalized System of Preferences" (GSP), under vilket rika länder skulle ge handelspreferenser till alla utvecklingsländer. EU var först med att införa ett GSP-system 1971, och USA:s motsvarighet infördes 1976.⁶

Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT)

Jämfört med både EU:s och USA:s preferentiella system är Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT) mycket begränsat när det gäller antalet varor. Dessutom ingår ett mindre antal afrikanska länder i SPTT. Ursprungligen omfattades 190 produkter från 25 av Afrikas minst utvecklade länder (MUL) av SPTT när det infördes år 2005. Under FOCAC-toppmötet i Peking 2006 annonserades det att antalet produkter skulle ökas till över 440.

Enligt Minson (2008) är valet av produkter som ska åtnjuta tullfrihet under SPTT väl anpassat efter exporten från Afrikas fattigaste länder; 88 procent av produkterna på listan har exporterats från dessa länder under det senaste decenniet. Den genomsnittliga tullavgiften för dessa produkter är 10,4 procent, och slopandet av dessa avgifter skulle kunna utgöra en viktig konkurrensfördel för dessa länder.

Tabell 1: De mest värdefulla preferenserna i Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT).

Produkt	HS8-kod	Preferens-marginal (%)	Uppskattat årligt preferensvärde (US dollar)	Exportörer
Sesamfrön	12074090	10	4 695 623	Djibouti, Eritrea, Etiopien, Mali, Mozambique, Niger, Senegal, Somalia, Sudan, Tanzania, Togo, Uganda
Kopparkatoder	74031100	2	1 334 359	Dem. Rep. Kongo, Tanzania, Zambia
Bläckfisk	3075900	17	1 066 201	Guinea, Mauretanien, Mozambique, Senegal, Tanzania
Obearbetad koppar	74020000	2	376 161	Dem. Rep. Kongo, Tanzania, Zambia
Getskinn	41062100	14	353 211	Eritrea, Etiopien, Rwanda, Senegal, Somalia, Sudan, Tanzania, Uganda
Bläckfisk (Sepia)	03074900	12	341 595	Angola, Mauretanien, Somalia
Obearbetad kobolt	81052090	4	231 683	Dem. Rep. Kongo, Uganda, Zambia
Vegetabiliska flättningsmaterial	14019090	10	158 564	Madagaskar, Mauritius
Kakaoböror	18010000	8	151 299	Etiopien, Guinea, Sierra Leone, Tanzania, Togo, Uganda
Får- och lammskinn	41051010	14	150 262	Etiopien, Mauretanien, Sudan, Tanzania, Uganda

Källa: Tabellen är hämtad och översatt från Minson (2008): China's preferential trade policy for Africa.

På den ursprungliga listan av 190 produkter var det i början av år 2008 49 produkter som inte exporterades från Afrikas MUL-länder till Kina. Bland dessa produkter återfinns textilier, garn och tråd. Slopade tullar kan i framtiden ge bomullsproducerande länder i Afrika en viktig konkurrensfördel i exporten av dessa varor, och kan därmed möjliggöra en förädling av dessa länders export. Kinas tullsystem har hittills kännetecknats av tulleskalering, det vill säga att tullavgifterna generellt har stigit med produkternas förädlingsgrad. SPTT kan tolkas som en viktig signal från Kina, i och med att det uppmuntrar en viss förädling av afrikansk export.

Kinas SPTT-system täcker dock långt ifrån alla produkter som är intressanta för afrikanska exportörer. En viktig potentiell exportsektor för ett stort antal afrikanska länder är jordbrukssektorn. Sänkta tullar på jordbruksprodukter skulle kunna innebära en viktig möjlighet för dessa länder att öka och diversifiera sin export. Då Kina har en inhemsk produktion av ett stort antal jordbruksvaror, är det dock föga troligt att Peking väljer att utsätta denna produktion för konkurrens från de afrikanska länderna. Ett exempel är råbomull, som beläggs med en 40-procentig tullavgift.

Minson (2008) hävdar att de positiva effekterna av SPTT-systemet motverkas av strikta ursprungsregler, som fungerar som icke-tariffära handels hinder. SPTT:s ursprungsregler kräver att minst 40 procent av produktens värde ska komma från exportlandet för att kvalificera för tullfrihet, vilket kan jämföras med den amerikanska motsvarigheten, AGOA:s (African Growth and Opportunity Act), krav på 35 procent.⁷

De relativt strikta ursprungsreglerna i SPTT är i regel inte ett stort problem för majoriteten av de produkter som idag exporteras från Afrika, eftersom dessa till stor del utgörs av primära varor och vissa enkla tillverkningsvaror som sannolikt inte innehåller så mycket importerade insatsvaror. Däremot kan det försvåra exporten av mer sammansatta varor, vilket motverkar de förädlingsfrämjande inslagen i SPTT-systemet.

Minson (2008) konstaterar att trots att SPTT är väl anpassat till den afrikanska exportvaror, kommer det förmodligen ha liten ekonomisk betydelse för de afrikanska MUL-länderna. Mer än 90 procent av exporten från dessa länder sker redan tullfritt, och resultatet av SPTT kommer enligt Minson förmodligen främst vara av diplomatisk karaktär.

Ekonomiska frizoner

En annan del av Kinas handelspolitiska strategi i Afrika är att etablera tre till fem preferentiella handels- och industrizoner, s.k. Special Economic Zones (SEZ), för att underlätta för kinesiska företag att etablera sig i Afrika. Initiativet härrör från Beijing Action Plan från 2006. Kina överför på detta sätt sin egen tillväxtmodell till den afrikanska kontinenten genom att bygga en serie av industriella nav, sammanlänkade med väg, järnväg och sjötransportleder till övriga världen.

De ekonomiska frizonerna, som ska fungera som centra för kinesisk ekonomisk aktivitet i Afrika, kommer att erbjuda paket med incitament för kinesisk affärsverksamhet ämnade att minska de investeringsrelaterade riskerna på kontinenten, samtidigt som de ska fungera som tillväxtzoner för afrikanska ekonomier.

Konceptet med utvalda geografiska zoner där investeringsbolag tar del av fördelaktiga ekonomiska villkor är inte nytt. Flera afrikanska regeringar etablerar sådana zoner i sina länder i ett försök att locka utländska direktinvesteringar, i synnerhet i arbetskraftsintensiva tillverkningsindustrier. Vad som gör dessa tre till fem zoner unika är att de initierats av regeringen i Peking. Snarare än att vara initiativtagare i denna process, är afrikanska länder i dessa fall mottagare av kinesiska frizoner.

Frizonerna kommer att kräva stora investeringar i infrastruktur, både inom zonerna och för att förbinda dem till hamnar och regionala marknader. Om de färdigställs som planerat, kan dessa "infrastrukturkorridorer" komma att fungera som viktiga förbindelser mellan splittrade afrikanska marknader, och på så sätt ha en positiv inverkan på regional ekonomisk integration.

Frizonerna kommer att byggas kring för Kina strategiskt viktiga industrier. Den första zonen etableras i hjärtat av Afrikas metall- och mineralcentrum – i Zambias kopparbälte. Zambia kommer att inhysa Kinas "metallnav" i Afrika, som ska förse folkrepubliken med koppar, kobolt, diamanter, tenn och uran.

Den andra ekonomiska frizonen kommer att förläggas till Mauritius, och ska förse Kina med ett "handelsnav", som ska ge 40 kinesiska affärsverksamheter preferentiell tillgång till den 20 stater starka Common Market of East and Southern Africa (COMESA), som sträcker sig från Libyen

till Zimbabwe. De ska också ge COMESA:s medlemmar tillgång till Indiska Oceanen och de sydasiatiska marknaderna.

Det är ännu inte klart vilka länder som kommer att inhysa de övriga ekonomiska frizonerna, men Stellenbosch University i Sydafrika identifierade i februari 2008 dessa som Egypten, Nigeria och möjligtvis Tanzania.

Enligt China Daily skulle en ekonomisk frizon i Egypten fokusera på investeringar i infrastruktur, logistik, elektronik, ICT, konstruktion, textil, bil- delar och kemikalier.⁸ I Tanzanias fall skulle ett "skeppningsnav" förläggas till Tanzanias huvudstad Dar-es-Salaam.

Figur 1: Stora statsstödda projekt i Afrika som genomförts åren 2000-2008.

De stora prickarna visar den troliga placeringen av Kinas fem ekonomiska frizoner i Afrika.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Davies (2008): *How China delivers development assistance to Africa*

Kinas handelsministerium kommer att presentera delar av finansieringen av och infrastrukturen till dessa zoner som bistånd vid nästa FOCAC-toppmöte som planeras till Kairo 2009.⁹ Eftersom avsevärda infrastrukturinvesteringar planeras i SEZ-regionerna, kan zonerna ses som utvecklingsbistånd i den mån investeringarna främjar ekonomisk utveckling i dessa regioner.

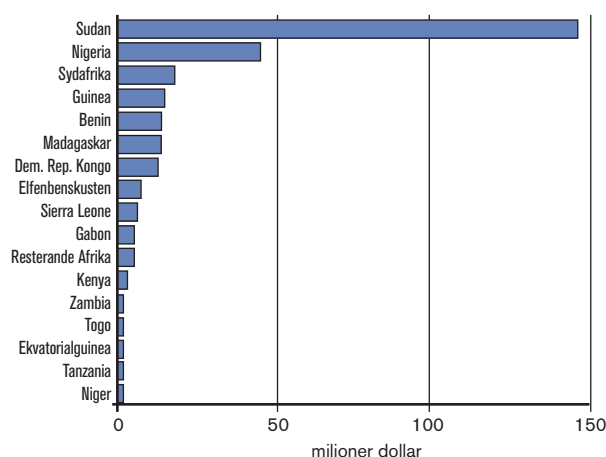
Broadman (2007) menar att även om ekonomiska frizoner i länder såsom Kina och Indien till stor del varit framgångsrika, har liknande zoner i Afrika ofta misslyckats med att främja värdlandets export. De har också fått blandade resultat när det gäller att skapa positiva effekter för tidigare respektive senare led i produktionen, liksom att öka förädlingsgraden i landets export. Dessa problem härleder Broadman till svag institutionell kapacitet i värdlandet, liksom brister i nödvändig infrastruktur och kvalificerad arbetskraft.

Statligt stödda investeringar säkrar tillgången till Afrikas råvaror

Även om de senaste åren sett en ökning av kinesiska direktinvesteringar i branscher såsom försäljning, livsmedelsbearbetning, fiskeri och Telecom, görs fortfarande en stor majoritet av de kinesiska direktinvesteringarna i Afrika i energi- och gruvindustrin.

Det finns ett samband mellan storlek och ägandestrukturen bland de kinesiska företagen och vilka sektorer som de investerar i. Medan små, privata företag dominerar investeringarna i försäljnings- och tillverkningsindustrierna, investerar de stora, statsägda kinesiska bolagen främst i utvinnings- och infrastrukturprojekt.¹⁰

Statistisk analys på nationell nivå pekar på att det finns ett starkt komplementärt samband mellan kinesiska direktinvesteringar och handel; i synnerhet leder ett större inflöde av dessa investeringar till

Figur 2: De största mottagarna av kinesiska direktinvesteringar i Afrika söder om Sahara år 2004.

Majoriteten av dessa investeringar görs i länder rika på naturresurser.

Källa: Tabellen är hämtad och översatt från Broadman (2007): *Africa's Silk Road – China and India's New Economic Frontier*

större export. Även om detta samband gäller för alla afrikanska länder söder om Sahara, är det mycket starkare för de länder som inte exporterar olja.¹¹ Detta antyder att investeringar gjorda i oljebranschen inte främjar handeln lika mycket som investeringar gjorda i andra sektorer.¹²

En av Pekings strategier i relationerna till Afrika går ut på att uppmuntra kinesiska företag att investera i Afrikas naturresurser. I linje med denna strategi görs kinesiska direktinvesteringar i ett dussintal afrikanska länder i och med att kinesiska företag utökar sitt sökande efter råvaror, och tiotusentals kinesiska småföretagare anländer i kölvattnet efter stora statsstödda avtal. Under loppet av ett fåtal år har kinesisk finansiering av infrastruktur, handel och utveckling kommit att konkurrera med västvärldens, och kinesiska lån ställda till Afrika var år 2008 större än finansieringen från internationella organ såsom Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF).¹³

China-Africa Development Fund (CADF)¹⁴

China-Africa Development Fund, som etablerats efter FOCAC-toppmötet i Peking 2006, har som målsättning att erbjuda kapital till kinesiska företag som är verksamma i utvecklingsprojekt, investeringar och handel med Afrika. Speciellt fokus ska läggas på projekt inom transport och infrastruktur för strömförsörjning, och fonden sägs komma att finansiera bland annat den pågående restaurationen av järnvägen i Angola.

Fondens initiala kapital uppgår till en miljard dollar och kommer inom de närmaste åren att utökas till fem miljarder dollar. Samtidigt som fonden ska hjälpa afrikanska ekonomier, erbjuder den starkt stöd till utvecklingen av kinesiska företag i Afrika.

China Development Bank uppskattar fondens livstid till 50 år. Enligt Gao Jian, fondens ordförande och vice president, ska fonden främst användas till att förbättra ekonomisk, politisk och samhällelig utveckling i Afrika.

Motiv för internationell expansion

För att kunna analysera Kinas ekonomiska engagemang i Afrika är det viktigt att identifiera vilka incitament som ligger bakom. Stellenbosch University räknar upp följande fem motiv bakom de kinesiska företagens internationella expansion:¹⁵

- **Resurser** – Trots att Kina är rikt på naturresurser, i absoluta mått och mått per capita, är dessa resurser ojämnt fördelade, i synnerhet med tanke på energi, skog och fiske. Särskilt stort är behovet av energi för att ge bränsle åt Kinas snabbt växande ekonomi. Landets höga ekonomiska tillväxt har under det senaste decenniet lett till en fördubbling av inhemsk oljekonsumtion. År 2004 blev Kina världens näst största oljeimportör efter USA. Det är intressant att konstatera att de största kinesiska multinationella företagen inte bara är statsägda, utan också energirelaterade.
- **Teknologi** – För att utveckla sina industrier har den kinesiska regeringen gjort anskaffandet av nya teknologier från väst till en prioritet, och man uppmuntrar aktivt uppgraderingen av teknologi i de multinationella företagen.
- **Marknader** – Kina lider av industriell överproduktion och mättade marknader inom ett antal branscher såsom textilier, skor och elektronik. Detta har gjort det nödvändigt att söka sig till nya marknader. Dessutom har öppnandet av den inhemska marknaden lett till att kinesiska företag inte längre har det marknadsmonopol som de tidigare åtnjutit, och därför behöver de nu expandera till nya marknader.
- **Differentiering** – Före 1985 hade statsägda företag exklusiva rättigheter att importera och exportera liksom att bedriva valutahandel. Men i och med uppluckringen av dessa lagar måste bolagen diversifiera sin roll i ekonomin. Expansion till nya marknader erbjuder denna möjlighet.
- **Strategiska tillgångar** – I takt med att Kina blir en del av den globala ekonomin, ökar behoven av att få tillgång till strategiska råvaror, i synnerhet i energisektorn. Många kinesiska bolag har, tack vare avsevärda subventioner från den kinesiska regeringen, möjlighet att göra förvärv med tveksam kommersiell bärkraft i strategiskt viktiga områden utan att behöva vara kostnadseffektiva. Detta är tydligt när det gäller energirelaterade förvärv.

Kinesiska bolag har upptäckt att de flesta av de mål som nämnts ovan kan uppfyllas genom att expandera till Afrika. Statsägda företag har större

erfarenhet av den internationella marknaden än privata företag, eftersom de haft tillstånd att vara verksamma utomlands under längre tid. Detta innebär dock inte att alla kinesiska företag som är verksamma i Afrika är statsägda. Många företag som åtminstone till viss del bedrivs i privat regi har verksamhet på kontinenten. Det är dock viktigt att poängtera att det delvis på grund av den gradvisa privatiseringen av statsägda företag är svårt att redogöra för den exakta ägandestrukturen i dessa företag.

Hård konkurrens i byggbranschen

Antalet kinesiska statsägda företag med ekonomisk verksamhet i Afrika uppgick år 2007 till 800.¹⁶ Dessa företag bedriver gruvdrift i 13 länder och prospekterar i fler. Från Port Sudan till Luanda bygger de dammar, oljeraffinaderier, vägar och tågförbindelser. Enligt vissa bedömningar vinner kinesiska entreprenader 50 procent av budgivningarna på nya offentliga byggprojekt i Afrika.¹⁷

Företag från andra länder har på senare tid mött hård konkurrens från Kina, och tappar marknadsandelar till kinesiska stats- och privatägda företag som gör strategiska avancemang i branschen i många afrikanska länder. Denna utveckling har naturligtvis skapat oro bland de kinesiska företagens konkurrenter, och kritik har framförts mot Kinas politiskt styrda företagsmodeller som konkurrerar med hjälp av statligt stöd. Vidare kritiseras dessa företag för att inte bidra till lokal kapacitetsbyggnad; att inte ta hänsyn till arbetarnas rättigheter; att infrastruktur som konstruerats av dessa företag håller låg kvalitet; samt att de utkonkurrerar lokala, afrikanska byggbolag.¹⁸

Dessa kritiker pekar bland annat på Angola, där Kina anses betala för väg- och järnvägsbyggen, men främst använder sig av kinesiska entreprenader och arbetare, vilket förvägrar ett stort antal arbetslösa angolaner möjligheten att få ett arbete.¹⁹ Oro uttrycks också för att de kinesiska bolagen kommer att kompromissa med kvaliteten eller ignorera arbetsrättsliga frågor och miljökrav.

Stellenbosch University färdigställde år 2006 ett forskningsprojekt ämnat att undersöka Kinas intressen och verksamheter i Afrikas byggbransch.²⁰ Denna studie visar att kinesiska byggbolag i ett initialt skede sällan konkurrerade med lokala byggbolag, vilka ofta saknar den kapacitet som krävs för storskaliga byggprojekt. De visade sig också anställa ett stort antal lokala arbetare i länder där kvalificerad arbetskraft fanns tillgänglig.

Till skillnad från uppfattningen att kinesernas arbete håller låg kvalitet, visar studien att så länge byggnadsnormer och regler implementeras och

En bransch i förändring

En snabb ekonomisk expansion har inneburit att den kinesiska byggbranschen fortsatt växa. Det är idag den största byggsektorn i världen, och har sedan 1999 uppnått årliga tillväxttakter på 20 procent. År 2003 fanns det 48 688 byggföretag i Kina som anställde 24 miljoner människor. Enligt det kinesiska byggnadsministeriet stod byggbranschen för endast sju procent av Kinas ekonomiska aktiviteter år 2004, medan industrier relaterade till byggbranschen stod för hela 50 procent.²⁰

Framgångarna för Kinas företag i Afrika, i synnerhet statsägda företag, härleds ofta till kostnadseffektivitet vid budgivningar, tillgång till billigt kapital genom statsägda kinesiska banker, tillgång till billig kvalificerad arbetskraft, tillgång till billiga byggnadsmaterial genom effektiva leveranskedjor från Kina samt politiskt stöd från den kinesiska regeringen. Detta stöd kanaliseras i regel genom kinesiska ambassader och ekonomiska och kommersiella råd i respektive afrikanskt land.²¹

Byggbranschen i Kina har länge dominerats av statsägda byggbolag. Privatiseringen av många statsägda företag som påbörjades 1998 och det växande antalet nya privata företag som denna resulterat i, har dock diversifierat branschen.

kontrolleras, är standarden av arbeten utförda av kinesiska bolag mycket hög. I de länder där kvalitetskontroller inte utförs ordentligt, i synnerhet i de minst utvecklade länderna såsom Sierra Leone, är däremot standarden ofta låg.²³ Global Witness, en NGO som bland annat var aktiv i Kimberleyprocessen,²⁴ har kritiserat gruvbolag för att utnyttja afrikanska ekonomier, men detta gällde huvudsakligen libanesiska och indiska mineralbearbetnings- och exportföretag.²⁵ Kinesiska yrkesmän anses däremot betala gruvarbetare väl och i tid. I en FN-rapport från 2001 behandlas plundringen av Kongos naturresurser, och ett antal afrikanska och europeiska bolag figurerar i denna rapport, dock inga kinesiska företag.²⁶

Däremot bekräftar Stellenbosch Universitys studie att de kinesiska infrastrukturprojekten i Afrika sällan leder till lokal kapacitetsuppbyggnad. Trots de potentiella vinsterna för de afrikanska länderna vad gäller färdigheter och teknologiöverföring, har de kinesiska företagen visat litet intresse för joint ventures med lokala byggbolag. Detta härleds till afrikanska länders brist på utbildad arbetskraft, tekniska färdigheter samt till finans- och ledningsproblem. I den mån sådana samarbeten söks av de kinesiska byggbolagen, väljs ofta andra utländska företag som partners.²⁷

Kinesiska företag har också blivit kritiserade för att inte ta tillräcklig hänsyn till miljön vid implementeringen av projekt i Afrika. Kinas strategi, enligt Bosshard (2008), är att säkra tillgången till naturresurser som hittills inte nyttjats på grund av att västerländska företag ansett dem vara för små, för geografiskt avlägsna eller förknippade med för stora politiska risker. Detta medför att en stor andel av de utvinningsprojekt som kinesiska bolag genomför i Afrika görs i områden med känsliga ekosystem och svaga regeringar. Kritiken mot kinesiska företag som investerar i utlandet, både när det gäller miljö-

påverkan och arbetsrättsliga frågor, har fått regeringen i Peking att införa riktlinjer för hur företagen ska uppföra sig utomlands. Kinas handelsministerium föreslog 2005 ett samarbete mellan Kina och OECD inom ramen för dessa frågor.²⁸ I ministeriets rekommendationer från 2006 uppmanas de kinesiska företagen att förbättra säkerheten för arbetare i sina utlandsprojekt, genom att anställa lokal arbetskraft, respektera lokala sedvänjor och följa internationella säkerhetsstandarder. State-Owned Assets Supervision and Administration Commission (SASAC) publicerade i januari 2008 rekommendationer till statsägda bolag i CSR-frågor (corporate social responsibility). Vidare har China Exim Bank, en av Kinas tre s.k. policybanker,²⁹ fastställt att finansieringen av projekt som visar sig vara skadliga för miljön kan komma att dras in.³⁰

Kinas bistånd – kravlöst men bundet

Förutom handels- och investeringsrelaterade engagemang utgör också biståndet en viktig del i relationerna mellan Kina och Afrika. Den kinesiska regeringen har en bred och tidvis vag definition av vad som kvalificerar för bistånd. Uppföljningen av Kinas biståndsrelaterade aktiviteter har visat sig vara svårgenomförlig, till och med för landets eget handelsministerium.³¹ Många infrastrukturprojekt som Kina idag genomför i Afrika är delvis biståndsfinansierade, och erbjuds mottagarlandet som en del av en paketslösning. Det är därför svårt att göra en entydig uppdelning i vad som drivs av strikt kommersiella intressen, intressen av att underlätta ekonomisk utveckling i det aktuella landet eller intressen av tillgången till strategiskt viktiga resurser i Afrika.

Kinas bistånd till Afrika har genomgått stora förändringar sedan 1950-talets mitt. Från att ha haft en starkt politisk koppling under det kalla kriget, domineras Kinas bistånd idag av strävan efter ekonomiska vinster för både givare och mottagare. Men i sitt utförande påminner det mycket om forna tiders bistånd, i det att det fokuserar på utveckling av infrastruktur och teknisk assistans.

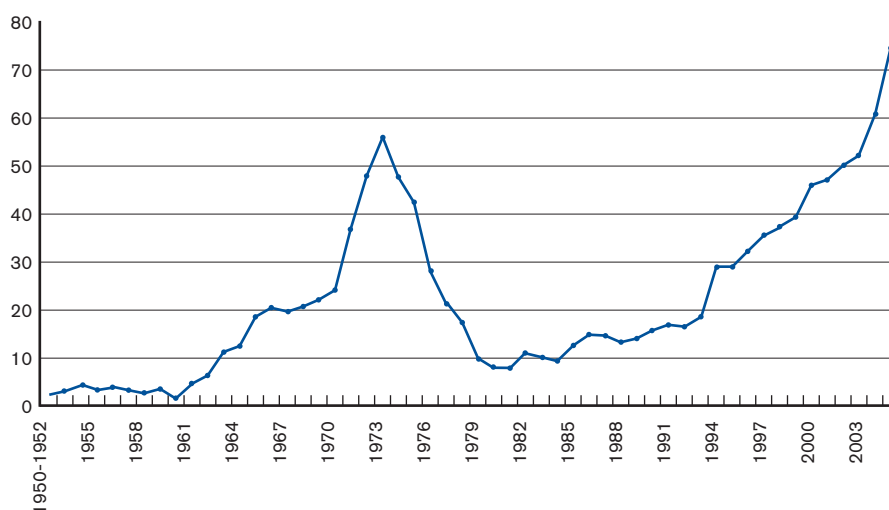
Li (2008) presenterar det kinesiska biståndets historia som uppdelat i tre faser:

- **Fas 1: 1950 – 1974: Politiskt bistånd och ideologisk export:** Kinas bistånd växer från 76 miljoner 1955 till 5,6 miljarder renminbi (RMB) 1973, vilket motsvarade två procent av landets BNP. Biståndet var under åren 1950 till 1952 koncentrerat till asiatiska länder, men efter 1955 utökas biståndet också till Afrika. År 1956 ger Kina ett finansiellt bidrag på 20 miljoner schweiziska franc till den egyptiska regeringen som stöd i dess kamp för rätten till Suezkanalen. År 1960 hjälper Kina Guinea att bygga en tändsticksfabrik och en cigarettfabrik. Under 1962–63 sänder Kina sju jordbruksexperter till Mali för att utföra experiment av sockerrörs- och teodling. 1965 påbörjas arbeten på Tanzam-järnvägen som förbinder Tanzania och Zambia. Under den andra hälften av 1960-talet sänds kinesisk sjukvårdspersonal till Tanzania, Somalia, Kongo, Mali och Guinea.
- **Fas 2: 1974–1990: Reglerings- och transformeringsfasen:** Kinas utländska bistånd sjunker kraftigt, både i absoluta termer och som andel av BNP. Biståndet till Afrika sjunker likaså. Den

öppna dörrens politik från 1978 inleder en period av justeringar av Kinas diplomati, och externa relationer ska fokusera på modernisering av den inhemska ekonomin.

- **Fas 3: 1991-idag: Finansiellt bistånd och teknisk assistans med integrerade mål:** Från och med tidigt 1990-tal går Kinas biståndspolitik in i en ny period som betonar ömsesidigt utbyte, gemensamma ekonomiska fördelar, integration av politiska intressen och förpliktelser om "ett stort land". Efter det kalla krigets slut reformerar Kina sitt bistånd, som ökar både i storlek och till antalet länder som täcks av biståndet. Kinas bistånd stiger under perioden 1991 – 2005 från 1,7 till 7,5 miljarder renminbi. Kina har sedan 1990-talet valt Afrika som den huvudsakliga biståndsmottagaren, och kontinenten mottar idag 30 procent av Kinas totala utländska bistånd. Detta bistånd har hittills finansierat ca 900 infrastrukturella och sociala utvecklingsprojekt.

Denna utveckling har förstärkts ytterligare under de senaste åren. Hundratals samarbets- och utvecklingsavtal har skrivits under och stora projektbaserade åtaganden för ekonomiskt bistånd har presenterats. En högt uppsatt ämbetsman i Kina som Stellenbosch University talat med bedömde att 4,5 miljarder dollar hade betalats ut i bistånd till Afrika under 2006, vilket utgjorde 0,17 procent av Kinas BNP.³² Detta kan jämföras med de 43,4 miljarder dollar som betalades ut till Afrika av alla DAC-medlemmar under samma år.³³

Figur 3: Kinas utländska bistånd 1950-2005, hundratals miljoner Renminbi.

Källa: Figuren är hämtad från Li (2008): *China's Foreign Aid and Aid to Africa: overview*

Kina hade i slutet av 2006 ställt ut löften om lån och krediter till Afrika till ett ackumulerat värde av 19 miljarder dollar.³⁴ Vid FOCAC-toppmötet i Peking 2006 meddelade Kinas ledning att ytterligare fem miljarder dollar ska erbjudas i form av förmånliga lån.

Utbetalningssätt

Kina har erbjudit afrikanska stater tekniskt bistånd som spänner över ett brett spektrum. Ett stort antal lärare, medicinsk personal och jordbruksexperten har stärkt afrikansk expertis inom utbildning, hälsa, jordbruk, miljövard, militär och produktförädling. Förutom att bygga upp afrikansk kapacitet, leder tekniskt bistånd dessutom ofta till att relationerna mellan Kina och respektive land stärks.

Professor Yang Lihua vid Institute of West Asian and African Studies beskriver Kinas biståndspolitik som "stående på två ben" (ett gammalt kinesiskt uttryck). Detta syftar på att ta itu med social och ekonomisk utveckling samtidigt. Detta kan till exempel innebära att man satsar på social utveckling i kombination med utökad handel.³⁵

Utbetalningen av Kinas bilaterala bistånd sker i form av bidrag samt fördelaktiga och räntefria lån. En högt uppsatt diplomat som Stellenbosch University talat med konstaterade att förhållandet mellan bidrag och lån ändras konstant, särskilt efter det att Kina insett att återbetalningen av lån inte alltid går att garantera. Två generösa rundor av skuldavskrivningar har lett till synsättet att det är bättre att ge biståndet i form av bidrag, istället för att försöka driva in lånen för att senare ändå behöva avskriva dem. Samma diplomat bedömer att medan detta förhållande tidigare legat kring 1/3 bidrag och 2/3 lån under 1960- och 1980-talen, ligger det nu kring 50-50.³⁶

Kinas *bidragsbaserade bistånd* ges oftast in natura och erbjuds specifikt till sociala välfärdsprojekt (sjukhus, skolor och bostadshus), materiellt och tekniskt bistånd samt utbildning av personal. Om ett afrikanskt land uttrycker behov av bistånd och kan identifiera de projekt som krävs för att uppfylla dessa behov, är det ofta enklare för Kina att leverera biståndet direkt till dessa projekt än att kanalisera pengarna genom landets administration. Detta föredras av kinesiska beslutfattare med hänsyn till Afrikas erfarenhet av monetär utbetalning från traditionella givare; det minimerar risken för att delar av biståndet försvinner i korruption i mottagarlandet, samtidigt som det ger biståndsgivaren kontroll över projektets anbudsförfarande och kvalitet.

Räntefria lån ges främst till den rena infrastrukturen i olika projekt, medan fördelaktiga lån fokuserar på projektens lönsamhet. Tekniskt sett är

det bara den av Kina subventionerade delen av räntan på fördelaktiga lån som räknas som bistånd.

Enligt China EXIM Bank är de grundläggande kraven för fördelaktiga lån att kinesiska bolag bör väljas som entreprenörer/exportörer och att utrustning, materiel, teknologi eller tjänster som behövs för projektet bör upphandlas från Kina före andra länder; kravet är att inte mindre än 50 procent av upphandlingen ska göras från Kina.³⁷

Kritiska röster höjs mot Kinas biståndspolitik

Pekings vilja att ge kravlösa krediter, vilket ligger i linje med Kinas princip om non-interference, det vill säga att inte lägga sig i andra länders inrikespolitik, har lett till kritik från traditionella givare. Wallis (2008) konstaterar att EU:s krav på demokratisering och mänskliga rättigheter får mindre och mindre gehör i Afrika, i takt med att Kina erbjuder finansiering till diverse projekt utan några politiska krav.

Att biståndsfinansierade infrastrukturprojekt till minst 50 procent ska utgöras av kinesiska varor och tjänster går också stick i stäv med EU-kommissionens officiella biståndspolitik, som i enlighet med rekommendationer från OECD:s Development Assistance Committee (DAC) för bistånd går ut på att biståndet främst ska kanaliseras genom transparenta och obundna upphandlingsförfaranden. Genom att binda sitt bistånd gynnar Peking kinesiska företag utomlands. Samtidigt förvägras mottagarna av det kinesiska biståndet möjligheten att i upphandlingen av de varor och tjänster som ingår i biståndet välja de mest lämpade leverantörerna.

Det bör dock poängteras att även om EU:s biståndspolitik utformats så att obundet bistånd ska eftersträvas, varierar andelen av EU:s medlemsstaters bilaterala biståndspolitik kraftigt, och samtidigt som vissa av dessa staters bistånd till stor del är obundet, var det genomsnittliga bilaterala biståndet i EU bundet till 49 procent 2004.³⁸ Vidare var 54 procent av USA:s utländska bistånd bundet år 2006.³⁹

Kritik riktas också mot Kinas bistånd till Afrika för att premiera länder som är rika på strategiskt viktiga naturresurser framför andra. Kinas officiella inställning till sitt bistånd till Afrika är att det ska genomsyras av ömsesidig respekt, och även små länder med relativt liten ekonomisk eller politisk betydelse för Kina mottar idag kinesiskt bistånd. Trots detta är det enligt Davies (2008) troligt att resursrika länder såsom Angola, Sudan, Nigeria och Zambia, liksom politiskt strategiska länder såsom Sydafrika, Etiopien och Egypten, är prioriterade länder i Kinas bredare afrikanska aktiviteter.

2. Strategier i Afrika

Detta kapitel redogör för Kinas, EU:s och USA:s strategier i Afrika. Samtidigt som fokus ligger på Kinas agerande på kontinenten, möjliggör en kort presentation av EU:s och USA:s motsvarande agerande en övergripande beskrivning av externa aktörers engagemang i Afrika. För att analysera Kinas engagemang i länder som Sudan och Zimbabwe inkluderas inte bara rent ekonomiska aspekter i detta kapitel, utan också diplomatiska band och frågor av mer politisk karaktär.

Komplexa paketylösningar borgar för kinesisk framgång i Afrika

Kinas ekonomiska engagemang i Afrika karaktäriseras av en kombination av handels- och investeringsfrämjande incitament för kinesiska företag att etablera sig på kontinenten och generösa paketylösningar som erbjuds de afrikanska länderna. Istället för att tala om en enhetlig kinesisk Afrikastrategi kan det vara lämpligare att tala om flera strategier som tillsammans, och i olika sammanställning, stärker kinesiska företags konkurrenskraft visavi västerländska företag och säkrar tillgången till strategiskt viktiga naturresurser. Dessa strategier är av kommersiell, resursstrategisk såväl som diplomatisk karaktär. I detta avsnitt kommer Kinas strategiska intressen i Afrika belysas genom landets agerande på dessa tre plan.

Internationalisering och privatisering av kinesiska företag

I augusti 1979 införde Kinas State Council en lag som tillät specialiserade kinesiska företag att ha verksamhet utomlands. Denna lag möjliggjorde internationalisering och expansion av den kinesiska ekonomin. Trots öppnandet av Kinas ekonomi i slutet av 1970-talet har regeringen fortsatt att spela en viktig roll i hur multinationella företag drivs. Genom att bli globala spelare har dessa företag möjliggjort för Kina att få tillgång till avancerad teknologi, råmaterial, valutaressurser och utökade exportmarknader.

Under 1990-talet uppmuntrade Kinas regering teknologiska uppgraderingar som en del av vad som kallades "två resurser, två marknader". Man uppmuntrade enligt detta tillvägagångssätt företagen att använda både de inhemska och internationella marknaderna för att stärka företagens kommersiella ställning. Strategin vidareutvecklades under den femtonde partikongressen 1998 med

antagandet av "hålla fast i det stora och släppa det lilla" – policyn, som tillät privatisering av alla utom de största statsägda företagen, eller de företag som sågs som viktiga för den nationella säkerheten.⁴⁰

Going global

Kinas centralt planerade "Going global" eller "Go-out"-strategi som infördes år 2000 riktades till 28 ekonomiska sektorer. Strategin omfattar ökat tillträde till internationella marknader, konkurrenskraft genom global konkurrens samt utökad kinesisk export. Going global representerar en ny utrikespolitik som bygger på samarbete mellan stat och näringsliv.

De kinesiska företagen uppmuntras enligt denna strategi att expandera internationellt genom statligt stöd. Om ett kinesiskt multinationellt företag, antingen det är privat eller statsägt, blir öronmärkt som ett "flaggskeppsföretag", kan det förvänta sig att bli förmånligt behandlat av regeringen i Peking. State-Owned Assets Supervision and Administration Commission (SASAC) har sammanställt en lista över 166 sådana företag. Flera av dessa företag, till exempel China Overseas Engineering Corporation, China Roads and Bridges Corporation och China Railway Construction, bedriver ekonomisk verksamhet i Afrika.⁴¹

Projekt som bedöms vara för kostsamma enligt internationell konkurrensstandard, men som anses vara av strategiskt intresse för regeringen i Peking, kan tack vare statens inblandning antas av kinesiska multinationella företag, vilka får stöd från den offentliga sektorn. Industrier som anses vara ekonomiskt eller militärstrategiskt viktiga subventioneras ofta kraftigt. Enligt en världsbanksstudie från 2005 gick cirka 40 procent av alla statsägda kinesiska företag med förlust oktober 2004.⁴² Genom att ge de statsägda bolagen konkurrensfördelar som de traditionella konkurrenterna inte åtnjuter, breddas Kinas distributions- och transportnätverk så att kapital och högteknologiska varor kan föras in på kontinenten för att säkra viktiga naturresurser.

Corkin & Burke (2006) menar att det statsstyrda inslaget i Kinas aktiviteter i Afrika bygger på koalitioner som spänner över flera sektorer, vilka följer Pekings globala ambitioner och kommersiella expansion på kontinenten. Detta blir tydligt när kinesiska företag arbetar med projekt som kombinerar bygg- och gruvindustrier, såsom i Angola, Zambia och Zimbabwe. Den ekonomiska frizon som planeras i Chambishi i Zambia är ett konkret exempel på detta.⁴³

Biståndet ett viktigt instrument

Medan målsättningarna bakom de utökade bilateral relationerna ganska lätt kan identifieras, är det svårare att skilja på de olika instrument som används för att uppnå dem. Kinas utrikes- och biståndspolitik blir alltmer sofistikerade instrument som hjälper till att fördjupa Kinas kommersiella engagemang genom att erbjuda assistans i den sektor där traditionella givare till stor del har dragit sig ur, nämligen infrastrukturen.

Bistånd i olika former är ett instrument som används i en bredare strategi för att nå Pekings mål i Afrika. Det ger kinesiska företag en viktig fördel när det gäller att undvika protektionism och byråkrati.⁴⁴ Delvis på grund av parallella biståndprojekt föredras kinesiska bolag ofta som budgivare för kontrakt till olika projekt.

Kinesiskt bistånd används av kinesiska multinationella företag som hävstång för marknadstillträde och andra investeringsmöjligheter. Enligt Corkin & Burke (2006) står det klart att bistånd i form av fördelaktiga lån, liksom kommersiell finansiering, fungerar som en plattform för kinesiska företag (främst de statsägda) när dessa försöker få fotfäste på afrikanska marknader.

Davies (2008) skriver att när ett fotfäste väl har etablerats, börjar de kinesiska företagen att lägga bud på offentliga kontrakt i mottagarlandet. Tack vare deras erfarenhet av att agera på de afrikanska marknaderna, liksom att de i de flesta fall har tillgång till importerade maskiner, är dessa bolag mycket konkurrenskraftiga budgivare.

"The Angola Model"

Angola är ett tydligt exempel på hur Kina kombinerar kommersiella investeringar med biståndprojekt, och hur detta påverkar relationerna till traditionella aktörer. År 2004 strandade ett samarbete mellan Angolas regering och den Internationella Valutafonden, IMF. Angola hade erbjudits ett lån av IMF i utbyte mot att inkomsterna från landets oljeindustri skulle göras mer transparenta. Istället för att inleda den första fasen av detta avtal, valde Luanda att tacka ja till ett erbjudande från Peking om ett förmånligt lån i miljarddollarklassen utan några politiska krav.

Det enda kravet som China Eximbank ställde, åtminstone för de ursprungliga två miljarder dollar som erbjöds 2004, var att pengarna skulle levereras på projektbasis och att minst 70 procent av utrustning, material, teknologi eller tjänster skulle komma från Kina.⁴⁵ Sedan 2004 har Kina erbjudit

att låna ut totalt tolv miljarder dollar till regeringen i Luanda.

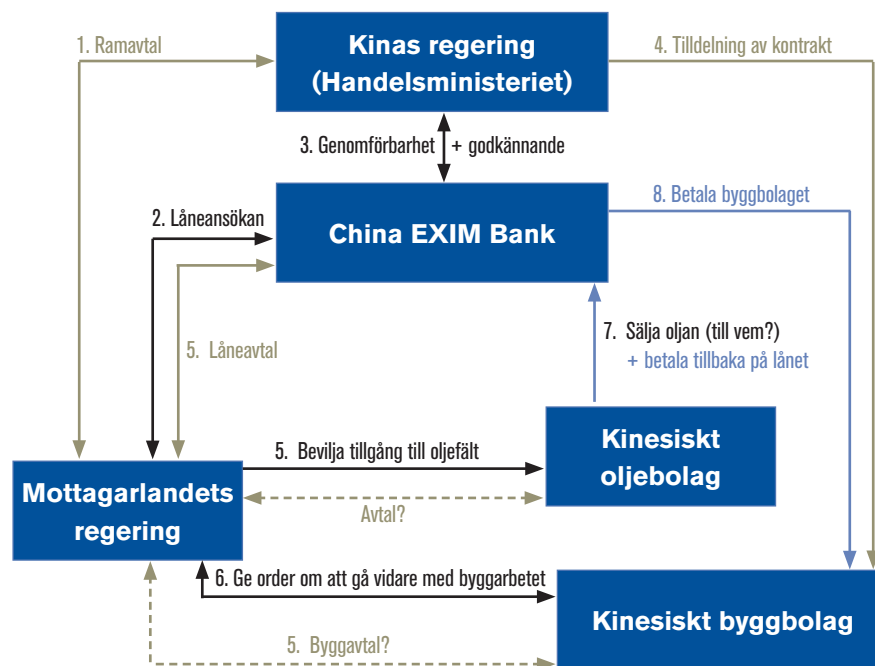
En växande trend är att Kina ställer ut fördelaktiga lån till afrikanska länder, för vilka China EXIM Bank är den enda långgivaren. Mottagarlandets företrädare, i regel dess finansminister, förhandlar ett lån på minst 20 miljoner renminbi (2,4 miljoner dollar). Lånets ränta och löptid förhandlas separat, och lån ges till infrastruktur, sociala eller industriella projekt.

Lånen är ett utrikespolitiskt instrument, i synnerhet i Afrikas länder som saknar pengar och fungerande infrastruktur, men som är rika på naturresurser, vilka kan användas som säkerhet på lånen. Det finansiella arrangemanget tar också itu med den strukturella arbetslösheten i Kina, då China EXIM Banks ställer som krav på fördelaktiga lån att kinesiska entreprenörer måste tilldelas de infrastrukturkontrakt som lånet ska finansiera.

China EXIM Bank har hittills ställt ut lån på uppskattningsvis totalt 4,5 miljarder dollar till den angolanska regeringen för att hjälpa Angola att återuppbygga viktig infrastruktur efter tre decennier av inrikes konflikter. I utbyte mot lånet, som ställs till LIBOR plus 1,5 procent under en period av 17 år, inklusive en avbetalningstid på fem år, har Kina säkrat tillgången till 10 000 fat olja per dag från Angola.⁴⁶ Priset på oljan sätts efter dagens spotpris, vilket under de senaste årens prisökningar hjälpt Angola att betala av på sina lån.

I Angolas fall har 35 kinesiska företag valts ut av regeringen i Peking för att lägga bud på projekt vars anbud endast tas emot i Kina. Detta garanterar att en stor del av lånets pengar återvändar till Kinas inhemska ekonomi, medan trycket på Kinas egna marknader minskar.

The Angola Model, genom vilken lån till låg ränta och med råvaror som säkerhet i en utbyteshandel, har enligt Davies (2008) kommit att bli det sätt Kina föredrar att ge fördelaktiga lån till afrikanska länder. I figur 4 beskrivs *the Angola Model*, som först utgår från ett ramavtal mellan den kinesiska regeringen företrädd av dess handelsministerium och regeringen i mottagarlandet. Därefter ansöker mottagarlandet om ett lån från China EXIM Bank, som i samråd med den kinesiska regeringen gör en bedömning och godkänner ansökan. I nästa steg utser regeringen i Peking ett kinesiskt byggbolag som ska genomföra det aktuella infrastrukturprojektet. Detta bolag skriver på ett kontrakt med mottagarlandets regering, och order ges om att påbörja arbetet. Innan denna order ges, ska dock

Figur 4: The Angola Model. Detta tillvägagångssätt kan ses som uppdelat i åtta faser. Värt att notera är att ordern om att påbörja infrastrukturprojektet ges först när det kinesiska oljebolaget fått tillstånd att börja utvinna oljan från den aktuella källan.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Asche & Schüller (2008): *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*

ett låneavtal ha undertecknats mellan mottagarlandets regering och China EXIM Bank, och ett kinesiskt oljebolag ska ha fått tillgång till den aktuella oljekällan (i fallet Angola). Oljebolaget börjar sälja olja, samtidigt som lån betalas tillbaka till China EXIM Bank, som i sin tur betalar byggbolaget för dess arbete.

Stark kritik riktades i fallet Angola mot Kina för att genom sin lånepolitik försvaga IMF:s försök att öka transparensen inom oljeindustrin och därmed bekämpa korruptionen. Downs (2007a) hävdar att trots att denna kritik förmodligen är berättigad, speglar den endast en del av sanningen. När Angolas minskade intresse för ett finansiellt samarbete med IMF ska förklaras, glöms en ännu viktigare faktor bort, nämligen den oväntade vinsten och produktionsökningen som kommit från höjda världsmarknadspriser på olja de senaste åren. Mellan 2001 och 2006 steg priset från 26 till 66 dollar per fat, och Angolas oljeproduktion nästan till fördubblades från 742 000 till 1,4 miljoner fat per dag. Värdeökningen av Angolas årliga produktion av olja – från sju till 34 miljarder dollar, med ett kumulerat värde kring 100 miljarder dollar – ger en fingervisning om hur stort inflytande oväntade vinster från högre oljepriser och produktion haft på Angolas ekonomiska situation under denna period.

Politik och diplomati grundpelare i relationerna mellan Kina och Afrika

Även om ekonomiska faktorer och naturresurser nu dominerar Kinas relationer till Afrika, spelar politiska intressen fortfarande en viktig roll. Kina har historiska band med flera aktörer i afrikanska länders frihetsrörelser och deras politiska eliter. De diplomatiska banden med ett stort antal afrikanska länder grundades under 1950- och 60-talen på ett ömsesidigt erkännande – Kina erkände de nya självständiga afrikanska staterna, samtidigt som Folkrepubliken Kina fick erkännande av dessa länder, ett erkännande som var mycket viktigt för Kina under denna period. Afrikanska röster i FN:s generalförsamling anses kraftigt ha bidragit till Kinas inträde i säkerhetsrådet 1971.⁴⁷ Kina har i sin tur använt platsen i säkerhetsrådet för att förhindra internationella interventioner i ett antal afrikanska länder.⁴⁸

En annan viktig fråga för Kina, i synnerhet under denna period, var att förhindra erkännandet av Taiwan som självständig stat. Det ingick som ett krav för samarbete med de afrikanska länderna, liksom alla andra länder som Kina har diplomatiska relationer med, att dessa inte erkände Taiwan.

Afrika sågs under kalla krigets 1960- och 70-tal som en viktig intressesfär, både av Kina och andra aktörer, och genom att knyta afrikanska länder till

sig försökte Kina minska inflytandet från exempelvis Sovjetunionen.

De diplomatiska banden mellan Kina och Afrika lever än idag, och utgör en viktig del i samarbetet mellan Kina och t.ex. Zimbabwe. President Robert Mugabe mottog politiskt stöd från Kina, vilket var en starkt bidragande orsak till att han kom till makten 1980 istället för den av Sovjetunionen stöttade Joshua Nkomo.

Kinas agerande i Sudan

Relationerna mellan Kina och ett antal afrikanska länder med bristande demokrati har under senare år fått stor uppmärksamhet, och Kina har fått stark kritik från det internationella samfundet för att blunda för grova brott mot mänskliga rättigheter i länder där ekonomisk verksamhet bedrivs. Kinas regering har besvarat denna kritik med att hänvisa till landets politik som går ut på att inte blanda sig i andra länders interna angelägenheter. Under den senaste femårsperioden har Kinas kontroversiella relation till Sudan varit i fokus för denna diskussion.

Kinesiska företag har investerat 15 miljarder dollar i Sudan sedan 1996, främst i oljeindustrin. Detta har gjort det möjligt för landet att öka sin oljeproduktion från näst intill ingenting till mer än 500 000 fat per dag, vilket lett till enorma intäktsökningar för regeringen i Khartoum. Arrangemanget har varit särskilt fördelaktigt för Sudan, eftersom amerikanska sanktioner som infördes 1997 har hållit flera av de största internationella oljebolagen ute ur landet. Ungefär tio procent av Kinas oljeimport kommer idag från Sudan.⁴⁹

China National Petroleum Corporations (CNPC) verksamheter i Sudan har en särskild ställning i Kina, eftersom de anses vara de mest lyckade utländska investeringar som hittills gjorts av ett kinesiskt oljebolag. Från att ha varit en nettoimportör, blev Sudan en nettoexportör av olja 1999, just då priserna började stiga från 15 dollar per fat 1998.⁵⁰

"Affärer är affärer. Vi försöker skilja mellan politik och affärer. För övrigt anser jag att situationen i Sudan är en intern angelägenhet, och vi är inte i en position att påverka dem. [...]"

Ni (västländer) har försökt tvinga marknads-ekonomi och flerpartisystem på dessa länder (i Afrika) som inte är mogna för det. Vi är också emot embargon, som ni försökt använda mot oss"

– Zhou Wenzhong,
Kinas f.d. vice utrikesminister 2003-2005⁵¹

Till skillnad från amerikanska, kanadensiska och europeiska oljebolag, som mer eller mindre frivilligt dragit sig ur landet (detta gäller dock inte alla företag från dessa länder), har Kina utökat sitt samarbete med regeringen i Khartoum. Stora infrastrukturprojekt har underlättat utvinningen och transporten av Sudans olja, vilket i sin tur lett till stora oljeintäkter för den sudanesiska regeringen. I utbyte har Kina säkrat tillgången till viktiga oljeresurser för landets inhemska konsumtion. Kritik har riktats mot Kina för dess stöd till regimen i Khartoum, och för att Kina vid upprepade tillfällen har förhindrat en FN-ledd fredsstyrka i Darfur genom att lägga veto mot en sådan operation i Säkerhetsrådet.

Attityderna förändras

Downs (2007a) menar att kritiken mot Kina för dess Sudanpolitik är välgrundad, men hävdar samtidigt att Kinas agerande i Sudan har förändrats under senare tid. CNPC:s stora investeringar i Sudans oljesektor har varit en viktig orsak till Pekings ovilja att försöka sätta press på Khartoum att stoppa grymheterna i Darfur. Men argumenten för att Kinas oljeintressen i Sudan får regeringen i Peking att blunda för Darfurkrisen är föråldrade, enligt Downs. Peking har snabbt fått lära sig att det är svårt att skilja på affärer och politik. Ett oljebolags verksamheter i utlandet, i synnerhet i ett land som delats av interna konflikter, drar ofta in detta bolag – och dess regering – i landets politik. CNPC trädde in på den sudanesiska marknaden med föresatsen att spela en strikt kommersiell roll. Trots detta kunde varken bolaget eller regeringen i Peking ignorera situationen i Darfur.

Det internationella samfundets påtryckningar har enligt Downs börjat få effekt. Genom att över-tala Peking att sätta press på Khartoum att stoppa våldet i Darfur, har ett skifte möjliggjorts i Pekings politik bort från principen om non-interference. Kina har också svängt i frågan om en FN-ledd fredsstyrka i Darfur, vilket har fått till följd att regeringen i Khartoum i april 2007 godkände, att FN sände 3 000 soldater till regionen för att förstärka den AU-ledda trupp på 7 000 soldater som var stationerade i regionen sedan tidigare. I juli 2008 sände dessutom Peking 172 ingenjörer till regionen för att hjälpa FN-styrkan med att sätta upp viktiga byggnader i Nyala i södra Darfur samt övervaka vattenresurser i regionen.⁵² I mars 2007 togs Sudan bort från listan över länder där kinesiska investerare ges incitament i form av fördelaktiga lån.⁵³

Ju mer affärer Kina gör med resten av världen, desto mer nyanserad blir förmodligen dess utrikes-

politik. Alden et al (2008) menar att samtidigt som regeringen i Peking har ett starkt intresse av att främja principen om att utomstående inte ska blanda sig i andra länders interna angelägenheter, börjar kinesiska diplomater att sänka garderna något i takt med att Kinas internationella relationer blir mer komplicerade. I fallet Sudan underskattade regeringen i Peking till en början konflikten i Darfur och den politiska risken denna innebär för Kina, inte bara i relationerna till det internationella samfundet, utan också i relationerna med grannlandet Chad. Dessutom medförde relationerna med regeringen i Khartoum att Kina började ses som en fiende av rebellgrupperna i Darfur, vilket innebär en säkerhetsrisk för kineser i Sudan.⁵⁴

Kina har den senaste tiden också visat större öppenhet mot andra aktörer på den afrikanska kontinenten, och regeringen i Peking har meddelat att man i framtiden ska samarbeta med Världsbanken i dess utvecklingsrelaterade aktiviteter i Afrika.⁵⁵

Samtidigt har attityden hårdnat bland de afrikanska ledarna. En oro finns för att Kinas ekonomiska inflytande i Afrika blir för stort, och att landets ekonomiska aktiviteter i Afrika inte kommer de afrikanska ekonomierna till godo. Det talas idag på flera håll på kontinenten om nykolonialism i Afrika – denna gång från Kina – och vikten av diversifiering och hårdare krav på utländska investeringar betonas. Angolas före detta förhandlingschef i oljesektorn, Jorge Vandeste, påpekade i slutet av 1990-talet att diversifiering av utländska företag som är verksamma i Angola är en av landets prioriteringar.⁵⁶

Den hårdare attityden bland Afrikas statschefer har blivit kännbar för regeringen i Peking. Olja-för-infrastrukturavtal har med undantag för Angola under senare år inte givit Kinas oljebolag några attraktiva oljetillgångar i Afrika.⁵⁷ I Nigeria har till exempel försök gjorda av Abuja och Peking att sammanlänka oljeinvesteringar med andra investeringar ännu inte gett resultat för dessa bolag.

Fallstudie: Kopparsmältverket i Zambia

I februari 2007 gjorde president Hu Jintao ett officiellt besök i Zambia – den fjärde etappen i hans turné till åtta afrikanska stater. Förutom att tillkännage diverse åtgärder och biståndspaket var den viktigaste kungörelsen, att en ekonomisk frizon skulle etableras kring gruvsektorn i Chambishi i Zambias kopparbälte.

På ett mer generellt plan ska zonen medföra att förädlingen av Zambias kopparexport sker inom landets gränser. Kopparsmältverket står för mer än 90 procent

av Zambias export, och de senare årens starkt positiva utveckling av världsmarknadspriset på koppar har lett till ökade intäkter för Zambias regering. Detta har i sin tur bidragit till att den zambiska kwachan stigit kraftigt i värde, samtidigt som inflationen stigit.⁵⁸

Frizonen ska genom skattelättnader locka kinesiska investerare att bearbeta kopparen från malm till mer förädlade former. Den resursrika regionen är ett strategiskt centrum för den afrikanska gruvindustrin. Även kongolesisk kopparmalm kommer att fraktas till zonen för bearbetning. Med denna zon ämnar Kina inte bara säkra en leveranskedja av koppar, då regionen också är rik på andra naturresurser som kobolt, diamanter, tenn och uran.

En ursprunglig summa på 800 miljoner dollar i investeringskrediter har öronmärkts för kinesiska företag som önskar förlägga sin verksamhet i zonen. Ett 45 kvadratkilometer stort område har licensierats av den zambiska regeringen som en multi-facility economic zone (MFEZ), där den grundläggande konstruktionen ska utföras av kinesiska företag. Zonens största och viktigaste investering blir en 250 miljoner dollars kopparsmältare som kommer att byggas av den statskontrollerade China Non-ferrous Metal Mining Group (CNMC). År 2007 beviljade China EXIM Bank ett fördelaktigt lån på 208 miljoner dollar för byggandet av fabriken infrastruktur. Investeringen utgör grundstommen i den exportorienterade frizonen och förväntas öka Zambias export med 450 miljoner dollar.⁵⁹

En viss osäkerhet verkar förekomma mellan regeringarna i Lusaka och Peking över vilka företag som ska tillåtas investera i zonen och kvalificera för investeringsincitamenten. Enligt Zambian Development Agency (ZDA), som ställer ut licenser till företag som vill bedriva verksamhet i zonen, ska licenser kunna ges till företag från alla länder. Det kan dock finnas ett glapp mellan policy och implementering i denna fråga, enligt Edward Sefuke, Managing Partner vid Consolidated Advisory Service Limited. Zambia-China Economic and Trade Cooperation Zone (ZCCZ), som ansvarar för utvecklingen av den ekonomiska frizonen i Chambishi, kommer förmodligen inte att uppmuntra några privata företag, varken kinesiska eller andra, att söka sig till zonen. Regeringen i Peking har insett att det främst är de privata kinesiska företagen med verksamhet i Afrika som agerat ansvarslost i arbetsrättsliga och miljörelaterade frågor, och därmed gett Kina ett dåligt rykte. I mars 2009 – nio månader efter att ansökningsförfarandet påbörjats, hade fem licenser ställts ut för verksamhet i zonen – alla fem till kinesiska bolag.

I ansökan till ZDA måste en s.k. master plan bifogas – en plan som bland annat ska inkludera en miljökonsekvensutredning med lösningar på hur avfall hanteras i zonen, samt planer på hur kunskapsöverföring ska ske till lokalanställda.

Enligt ZDA förväntas åtminstone 50 företag etablera sig i zonen, och de beräknade investeringarna uppgår till 800 miljoner dollar, samtidigt som intäkterna från zonen beräknas till 1,3 miljarder dollar.⁶⁰

Zonen förväntas bli en liten stad vid sidan om gruvan, med skolor, bostadshus och sjukvårdsfaciliteter. Ansvar för att den icke-kommersiella infrastrukturen konstrueras kommer att ligga hos företagen. Zonen beräknas dessutom generera 6 000 zambiska jobb. Från att till en början bestå av främst kineser på ledningsnivå, kommer andelen kinesiska anställda i ledande positioner stegvis minska i takt med att zambier lärts upp på plats och kan ta över.

Vissa spinoffeffekter förväntas också i form av bättre vägnät, vilket underlättar för handel, både regionalt och internationellt. Det finns också förslag om att bygga en järnväg som ska förbinda smältverket med andra gruvor i landet.

Företagen som ska bedriva ekonomisk verksamhet i zonen kommer i ett initialt skede att slippa både företagsskatt och tullavgifter på importerade insats- och kapitalvaror. Dessa förmåner fasas ut och skatt införs gradvis, antingen efter en femårsperiod eller så fort företagen börjar gå med vinst, för att slutligen höjas till den normala nivån. Zonens planerade livslängd är 10–15 år.

Zambias lagar har enligt Sefuke ännu inte anpassats fullt ut till ekonomiska frizoner, bland annat är frågan huruvida företagen ska äga marken som de bygger fabriker på inte helt löst. Detta kan vara ett problem när man vill attrahera investeringar i zonen.

I fallet Zambia är Kinas effektivitet när det gäller inträde på afrikanska marknader mycket tydlig. Idén om att skapa en ekonomisk frizon kom först från Japan, som redan i slutet av 1990-talet presenterade planer på att skapa en ekonomisk frizon i Lusaka kring en Toyota-fabrik. Tanken var att japanska företag på detta vis skulle uppmuntras att investera i landet. Detta har dock ännu inte förverkligats, och tack vare att Kina varit snabbt att agera och villigt att ta risker, har relationerna mellan Kina och Zambia stärkts. Samtidigt har Japan som aktör i Zambia kommit i skymundan.

Enligt Sefuke har kinesiska företag ett antal konkurrensfördelar jämfört med andra aktörer i Zambia:

- Statligt stöd till kinesiska företag är ett viktigt inslag, men det statliga stödet är inte så viktigt

som det ofta verkar. Idag är konkurrensen mycket hård mellan de kinesiska statsägda företagen, och Zambia kan dra nytta av detta, säger Sefuke.

- Lång erfarenhet i Afrika gör att dessa bolag kan bedriva verksamheter i områden som ses som för riskabla av andra aktörer.
- Kina har ett brett spektrum i sin export till Afrika, vilket gör att man kan konkurrera på många marknader samtidigt.
- Kina har stora finansiella reserver, och ligger i nuläget bland de fem största investerarna i världen.

När det gäller hur utländska företag hanterar arbetsrättsliga frågor, menar Sefuke vidare att detta till stor del beror på lagstiftningen i de länder som företagen kommer ifrån. I detta hänseende tenderar exempelvis australiska företag att tillämpa de lägsta kraven som är tillämpliga enligt Australiens lagstiftning, men som fortfarande är högre än Zambias striktaste krav. Kinas arbetsrättsliga lagar ligger däremot på en lägre nivå än Zambias lagar, och därför följer man på kinesiska företag endast de zambiska minimikraven. Vidare kan vissa utländska företags agerande i Zambia härledas till bristande kapacitet hos den zambiska regeringen att upprätthålla efterlevnaden av säkerhets- och arbetslagar.

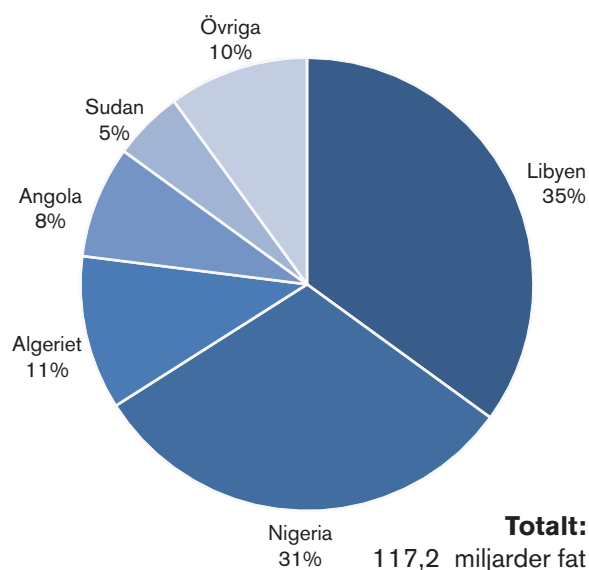
När det gäller de kinesiska företagens benägenhet att anställa lokal arbetskraft, pekar Sefuke på att den allvarliga bristen på kvalificerad arbetskraft i regionen är en starkt bidragande orsak till att kineser föredras framför zambier.

Reaktioner från oljebranschen

Kinas expansiva Afrikapolitik har mött kritik från ett antal länder i väst, där företag klagat på att deras statsägda konkurrenter från Kina har en agenda bortom kommersiell vinst. Den kinesiska regeringen, sägs det, är villig att betala överpris för gruv- och borrhningsrättigheter för att säkra tillgången till strategiskt viktiga resurser. Staten anses intervensera på ett orättvist sätt för deras företags räkning genom att erbjuda stora biståndsrelaterade paketslösningar till länder som välkomnar kinesiska investeringar. Detta befaras slå mot de stora olje- och gruvbolagens vinster, spåda på inflationen och förhindra västerländsk tillgång till Afrikas naturresurser.⁶¹

Mycket av denna kritik kommer från oljebranschen, i synnerhet från USA. År 2005 lade China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) ett spontant bud på det amerikanska oljebolaget Unocal. CNOOC:s bud på 18,5 miljarder dollar inkluderade sju miljarder dollar i lån från dess helt statsägda moderbolag. Liknande villkor hade CNOOC:s

Dokumenterade oljereserver i Afrika, 2006

Afrikanska länder där kinesiska oljebolag har skrivit på kontrakt om deläggande

Algeriet	Niger
Angola	Nigeria
Chad	Libyen
Elfenbenskusten	Príncipe
Ekvatorialguinea	São Tomé och Príncipe
Gabon	Somalia
Kenya	Sudan
Mauretanien	

Figur 5: Dokumenterade oljereserver i Afrika 2006, samt de afrikanska länder där Kinas oljebolag bedriver oljeproduktion.
Källa: Figuren är hämtad och översatt från Downs (2007): *The Fact and Fiction of Sino-African Energy Relations*.

konkurrent Chevron inte att tillgå. Budet utlöste starka reaktioner från Washington, och regeringen i Peking kritiserades för merkantilism. Till skillnad från den allmänna bilden, var CNOOC:s försök att förvärva Unocal enligt Downs (2007b) inte motiverat med order från Peking i syfte att säkra olje- och gasförsörjningen till Kina. Utan att ha starkt politiskt stöd från Peking, försökte GNOOC att förvärva Unocal inte bara för dess oljereserver, men också för att kunna förvandlas till ett riktigt multinationellt energibolag.

Det finns enligt Downs (2007a) en tendens bland många analytiker att helt enkelt lista det stora antalet afrikanska länder, där Kinas oljebolag har gjort förvärv av tillgångar för att sedan dra slutsatsen att Kina vinner konkurrensen om försöksborrningar och oljeproduktion.

Verkligheten ser dock annorlunda ut. Medan China National Petroleum Corporation (CNPC) dominerar oljebranschen i Sudan, är Kinas oljebolag små aktörer bland utländska investerare i de största producerande länderna Libyen, Nigeria, Algeriet och Angola. Med undantag för ett fåtal projekt i Sudan, Nigeria och Angola, är de flesta av de kinesiska oljebolagens tillgångar av en storlek och kvalitet som inte intresserar de internationella oljebolagen, som i själva verket i flera fall redan övergett dessa tillgångar.

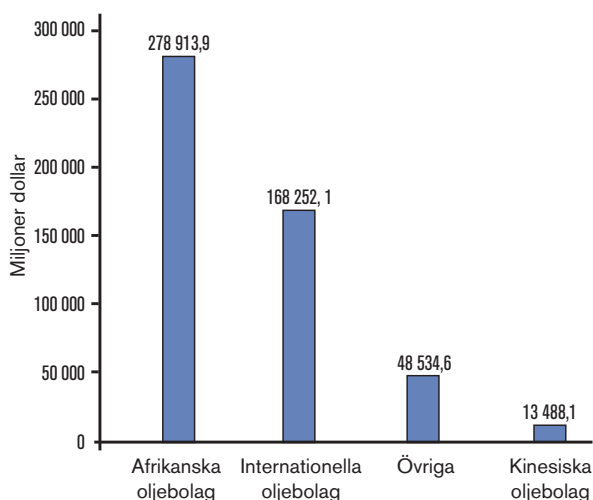
Kinas oljebolag ligger långt efter de internationella oljebolagen när det gäller oljans värde och produktionsvolym i Afrika. Enligt Wood Mackenzie uppgår det kommersiella värdet av de kinesiska

oljebolagens oljeinvesteringar till endast åtta procent av de internationella oljebolagens investeringar i Afrika och endast tre procent av alla företags sammanlagda oljeinvesteringar på kontinenten.⁶² I figur 6 framgår det att kinesiska oljebolags investeringar och produktionsvolym i Afrika endast utgör en bråkdel av de totala investeringarna och produktionen i afrikansk olja, och att afrikanska och internationella oljebolag fortfarande har en starkt dominerande ställning på kontinenten.

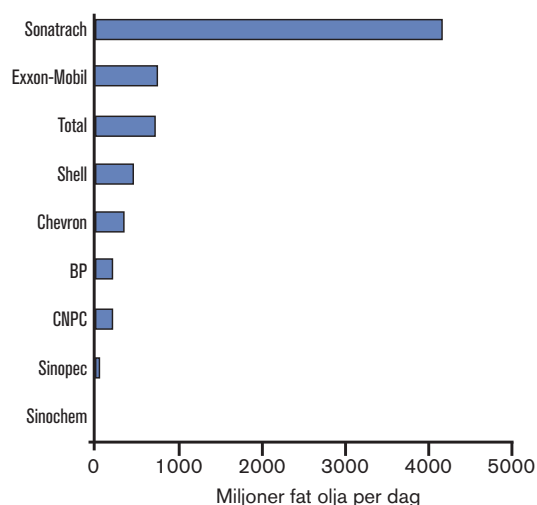
Även om Kinas oljebolag har tillgång till stort kapital, besitter de idag inte de teknologier som är nödvändiga för att konkurrera med multinationella oljebolag om Afrikas mest åtråvärda oljetillgångar, såsom djupvattenkällorna i Guineabukten.⁶³

De kinesiska oljebolagens marknadsandelar ökar dock, och en bidragande orsak till de kinesiska oljebolagens växande roll i Afrika gentemot de internationella oljebolagen är de förändrade attityderna från afrikanskt håll. De fortsatta prisökningarna på olja från 2002 till 2008 har inneburit att oljeproducerande länder fått en bättre förhandlingssitt, samtidigt som de utländska bolagens position försvagats. Denna nya situation har gjort det möjligt för afrikanska länder att återkalla koncessionerna på sina oljeresurser. Dessa länder, som ofta lider av bristande infrastruktur och som önskar att diversifiera sina ekonomier för att bli mindre beroende av oljan, har försökt koppla investeringar i oljesektorn till investeringar i andra ekonomiska sektorer. Kinesiska oljebolag saknar visserligen ofta den senaste tekniken, kapacitetsutbyggnad och projekt-

Oljeinvesteringars kommersiella värde i Afrika

2006 års produktion fördelad på utvalda företag

Figur 6: Den afrikanska oljans kommersiella värde och produktionsvolym fördelad på olika bolag.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Downs (2007): *The Fact and Fiction of Sino-African Energy Relations*.

ledning i stor skala som de internationella oljebolagen kan uppvisa, men har en konkurrensfördel tack vare att de kan erbjuda "paketlösningar".

Detta fenomen har varit särskilt tydligt i Nigeria. Landets oljeminister Edmund Daokoru har antytt att de företag som kan erbjuda attraktiva paketlösningar kommer att vara först med att få erbjudanden om att investera i landets oljefyndigheter. Än så länge har detta inte ändrat förutsättningarna för de internationella oljebolagen i någon större utsträckning, eftersom de asiatiska nationella oljebolagen ännu inte har den kapacitet som krävs för prospektering och produktion för majoriteten av de oljetillgångar där internationella oljebolag har intressen. Däremot kommer Kinas oljebolag att utgöra en större utmaning för internationella oljebolag genom gemensamma bud med bolag som har denna kapacitet, såsom Petrobras, det brasilianska oljebolag som rankas som en av världens största producenter av offshoreolja.⁶⁴

EU:s strategier i Afrika

Relationerna mellan Europa och Afrika har en lång historia, och det har sedan självständighetsrörelsen på 1950- och 60-talen varit en prioritet för de gamla kolonialmakterna Frankrike, Portugal och Storbritannien att behålla dessa band, både på ett ekonomiskt och politiskt plan. Europa har länge varit en viktig samarbetspartner för afrikanska länder, och i takt med att fler och fler europeiska länder anslöt sig till den Europeiska Unionen (tidigare Euro-

peiska ekonomiska gemenskapen (EEG) och sedan den Europeiska Gemenskapen (EG)) har de ekonomiska relationerna till Afrika till viss del förts upp på mellan- och överstatlig nivå.

Inom det handelspolitiska området har EU erbjudit tullåttnader på ett stort antal varor sedan tidigt 1970-tal genom sitt Generella preferenssystem (GSP – se textruta). Dessutom har ytterligare tullåttnader till afrikanska länder söder om Sahara erbjudits inom ramen för Lomékonventionen och nu senast Cotonouavtalet.

Cotonouavtalet och de Ekonomiska partnerskapsavtalen

Cotonouavtalet är ett avtal mellan EU och AVS-länderna, det vill säga Afrika, Västindien och Stilla-havsländerna. Det skrevs under år 2000 i Benins största stad Cotonou av 78 AVS-länder och EU:s alla 15 dåvarande medlemsländer. Det trädde i kraft år 2003 och är det senaste avtalet i samarbetet mellan EU och AVS-länderna.

Cotonouavtalets huvudsakliga mål är att minska fattigdomen, samtidigt som hållbar utveckling och gradvis integrering av AVS-länderna i den globala ekonomin ska eftersträvas. Den reviderade versionen av avtalet inkluderar även främjandet av ICC, den Internationella brottsmålsdomstolens, arbete. Avtalet ersatte Lomékonventionen, som varit grunden för utvecklingsarbetet och handelsrelationerna mellan EU och AVS-länderna sedan 1975. Cotonouavtalet är bredare än dess föregångare, och bygger på fyra huvudprinciper:⁶⁵

- **Likställdhet mellan samarbetspartner och ägandeskap av utvecklingsstrategier:** i princip ska det vara upp till AVS-länderna att avgöra hur deras samhällen och ekonomier ska utvecklas
- **Deltagande:** Förutom att den centrala regeringen är den huvudsakliga aktören, ska även andra aktörer kunna delta i partnerskapet (det civila samhället, den privata sektorn och lokala regeringar)
- **Dialog och ömsesidiga åtaganden:** De undertecknande länderna åtar sig ömsesidiga åtaganden, t.ex. respekt för mänskliga rättigheter, vilket utvärderas löpande
- **Differentiering och regionalisering:** Samarbetsavtal ska variera enligt varje partnerlands utvecklingsnivå, behov, prestationer och långsiktig utvecklingsstrategi

Jämfört med tidigare avtal och samarbetsarrangemang, har Cotonouavtalet ett starkare politiskt inslag. Frågor såsom säkerhet och fred, vapenhandel och migration berörs av avtalet, liksom god samhällsstyrning. Om ett partnerland uppvisar bristande samhällsstyrning eller en hög grad av korruption, kan utvecklingssamarbetet mellan EU och det aktuella landet, och därmed biståndet, suspenderas, delvis eller totalt.

Det som många uppfattar som den mest kontroversiella delen av Cotonouavtalet är de Ekonomiska partnerskapsavtalen (EPA). Sedan Lomékonventionen från 1975 har EU beviljat icke-reciproka handelspreferenser till Afrika, det vill säga EU genomförde tullsänkningar gentemot AVS-länderna utan krav på ömsesidighet. Detta förfarande är inte förenligt med WTO:s regelverk, då det strider mot Mest Gynnad Nation-principen.⁶⁶ I och med EPA-avtalen ska AVS-ländernas marknader gradvis öppnas för tullfria europeiska varor. De minst utvecklade länderna, MUL, har dock möjlighet att fortsätta arbeta under Everything But Arms (EBA – se textruta). De AVS-länder som inte tillhör MUL-länderna, och som inte anser sig kunna ingå ett EPA, kommer dock att hänvisas till EU:s Generalised System of Preferences (GSP – se textruta).

EPA-förhandlingarna har dragit ut på tiden, och det tog fem år, från 2002 till slutet av 2007, innan det första avtalet slöts. En stötesten i dessa diskussioner är att avtalen av flera AVS-länder uppfattas som en försämring från tidigare preferentiella arrangemang. En öppning mot europeiska varor ökar konkurrensen på de inhemska marknaderna. Detta ses av vissa afrikanska länder som ett stort problem, i synnerhet inom jordbruket, där man ser en risk att subventionerade varor från EU kan slå ut den inhemska produktionen i dessa länder.

Fakta om EU:s preferenssystem: GSP, GSP+ och EBA

EU var först med att införa ett Generalised System of Preferences 1971. Detta system ger importerade produkter från GSP-länder antingen tullfri tillgång till de europeiska marknaderna, eller sänkta tullavgifter, beroende på vilken typ av GSP-arrangemang respektive land åtnjuter. För perioden 2009-2011 finns tre typer av sådana arrangemang:

- Bas-GSP: Alla förmånstagare åtnjuter alla fördelar under det generella arrangemanget;
- Arrangemanget för speciella incitament för hållbar utveckling och god samhällsstyrning (det s.k. GSP+) erbjuder ytterligare fördelar till länder som implementerar vissa internationella konventioner inom arbets- och mänskliga rättigheter, miljöskydd och god samhällsstyrning;
- Det speciella arrangemanget för de minst utvecklade länderna (MUL), också känt som "Everything But Arms"-initiativet (EBA), erbjuder med sina 10 200 produkter de största fördelarna av alla tre, och målet är att dessa länder ska få tull- och kvotfri tillgång till EU-marknaden.

EU:s generella preferenssystem GSP täcker 7 200 produkter, vilket gör det till ett system med stor täckning och bredd.⁶⁷ Men trots den breda produktäckningen är användningen av preferenserna begränsad. Den låga användningen av GSP-systemet brukar härledas till krångliga ursprungsregler. För att kunna tillgodogöra sig preferenserna under GSP:s tre olika arrangemang, måste de ursprungsregler som kopplas till systemet uppfyllas. För att förhindra att varor kanaliseras till EU via länder som åtnjuter tullsänkningar, utan att någon nämnvärd förädling sker i det aktuella landet, måste en tillräcklig bearbetning av produkten ske i detta land eller i den kringliggande regionen (t.ex. genom att användning av importerat insatsmaterial begränsas) för att varan ska anses ha sitt ursprung i exportlandet och därmed ska få ta del av tulllättnaderna.

Varken GSP eller EBA har hittills täckt socker eller ris – båda viktiga varor för många afrikanska exportörer. Från och med september respektive oktober 2009 kommer dock även dessa varor att åtnjuta reducerade tullar inom ramen för dessa system.

EU:s samarbete med Nordafrika – EUROMED

EU påbörjade 1995 tillsammans med 12 sydliga Medelhavsländer en allians inom ramen för den s.k. Barcelonaprocessen, däribland de nordafrikanska länderna.⁶⁸ Denna allians baseras på principerna om gemensamt ägandeskap, dialog och samarbete. Det huvudsakliga målet är att skapa ett område med fred, säkerhet och delat välstånd, vilket ska uppnås genom politiskt, ekonomisk-finansiellt och kulturellt/socialt samarbete. År 2005 tillades migration som ett samarbetsområde.⁶⁹

Inom det ekonomisk-finansiella området, ska ekonomiskt hållbar och balanserad socioekonomisk utveckling, samt ekonomisk och finansiellt samarbete mellan EU och EUROMED-länderna uppnås genom att:

- Gynna de ekonomiska villkoren för tillväxt;
- Reformera viktiga sektorer;
- Skapa ett frihandelsområde senast år 2010

Joint EU – Africa Strategy

År 2007 beslutade EU och ett antal afrikanska länder att etablera en Joint EU-Africa Strategy, ämnad att återspegla de europeiska och afrikanska folkens behov och ambitioner. Målsättningen med denna strategi är att utveckla ”en politisk vision och praktiska tillvägagångssätt för det framtida partnerskapet mellan EU och Afrika, som baseras på ömsesidig respekt, gemensamma intressen och ägandeskapsprincipen”.

Strategin, som sattes i bruk under EU-Africa Summit i Lissabon i december 2007, är ett utkast till en långsiktig vision för de framtida relationerna mellan Afrika och EU. Denna vision ska överskrida utvecklingssamarbete i det att hänsyn ska tas till både afrikanska och europeiska intressen. Den ska också försöka finna regionala och kontinentala lösningar på de viktigaste problemen, samt styrka det civila samhällets position på de två kontinenterna.

Strategin innefattar en första Action Plan (2008–2010) innesluten i åtta samarbetsområden:

1. Fred och säkerhet
2. Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter
3. Handel, regional integration och infrastruktur
4. Millenniummålen
5. Energi
6. Klimatförändringar
7. Migration, rörlighet och sysselsättning
8. Vetenskap, informationssamhället och rymden

Råvaruinitiativet

I ett meddelande från EU-kommissionen till Europaparlamentet och Europarådet den 5 november 2008 konstateras att EU är ”djupt beroende av import av strategiskt viktiga råvaror, som alltmer påverkas av marknadsstörningar”.⁷⁰ Främst gäller detta importen av högteknologimetaller såsom kobolt, platina, sällsynta jordartsmetaller och titan. Kina, Afrika, Sydamerika och Australien pekas i meddelandet ut som de ledande leverantörerna av dessa råvaror, och behovet av strategier för att säkerställa tillgången till dessa förekomster för framtida utnyttjande efterfrågas. Det framhålls vidare att geologisk tillgänglighet inte nödvändigtvis betyder att EU:s företag har tillgång till dessa råvaror. Den europeiska industrins konkurrenskraft hotas enligt EU-kommissionen av ”grundläggande förändringar på de globala marknaderna”. Centralt i denna diskussion är Kina, vars höga ekonomiska tillväxt förväntas medföra en så stor efterfrågeökning att utbudet släpar efter efterfrågan, ett fenomen som av ekonomer brukar kallas en *supercykel*.⁷¹

I meddelandet pekar Kommissionen på att tillväxtekonomier såsom Kina och Indien gentemot resursrika länder använder sig av strategier ”med det tydliga målet att se till att de har förturstillgång till råvaror”. Vidare menar Kommissionen att Kina och Indien ”i betydande grad ökat sitt ekonomiska engagemang i Afrika på senare år”, och att ”I Kinas fall omfattar detta stora engagemang stora infrastrukturprojekt och aktiv medverkan i prospektering och utvinning i länder som Zambia (koppar), Demokratiska republiken Kongo (koppar, kobolt), Sydafrika (järnmalm), Zimbabwe(platina) samt Gabon, Ekvatorialguinea och Kamerun (trä)”.

I meddelandet konstateras att länder som Japan och USA har erkänt sitt beroende av vissa råvaror, och att de vidtar särskilda politiska åtgärder för att säkerställa försörjningen av dessa råvaror; bland annat har USA byggt upp reserver av råvaror som är viktiga för försvarsindustrin.

Kommissionen föreslår därför att EU ska komma överens om en *integrerad råvarustrategi*, som ska baseras på tre pelare:

1. Säkerställande av råvarutillgången från internationella marknader på samma villkor som andra industriella konkurrenter;
2. Etablering av de rätta ramvillkoren i EU för att främja en hållbar råvaruförsörjning från europeiska källor;
3. Främjande av den allmänna resurseffektiviteten och återvinning för att minska EU:s förbrukning av primära varor och det relativa importberoendet.

För att uppnå den första pelaren bör EU, enligt Kommissionen, föra en *aktiv råvarudiplomati för att säkerställa råvaruförsörjningen*. I relationen till Afrika bör dialogen och insatserna stärkas när det gäller tillgång till råvaror och förvaltning av naturresurser samt transportinfrastrukturer inom ramarna för genomförandet av en gemensam strategi och handlingsplan för 2008–2010.

Vidare betonas behovet av att skapa samstämmighet mellan EU:s utvecklingspolitik och dess behov av marknadsmässig tillgång till råvaror. I denna diskussion nämns bland annat att den Europeiska investeringsbankens utlåning till utvinningsprojekt kommer att trappas upp till över det genomsnittliga årliga beloppet på 140 miljoner euro efter det att Cotonouavtalet trätt i kraft, i synnerhet i länder som genomför reformer ämnade att förbättra samhällsstyrning och öppenhet i utvinningsindustrierna. Detta mål får kraftigt stöd från Kommissionen.

USA:s strategi i Afrika: The Bureau of African Affairs – AFRICOM

Washington har länge sett Afrika som en lågt prioriterad kontinent. Till skillnad från Europa, som länge haft starka intressen i Afrika inom såväl handel och investeringar som politiska och diploma-

tiska samarbeten, har USA fokuserat mer på andra regioner såsom Mellanöstern och Mellan- och Latinamerika.

På senare år har detta dock förändrats. USA har ökat sin militära närvaro på kontinenten, och mellan år 2000 och 2004 ökade det amerikanska biståndet med 67 procent.⁷² Detta kan främst härledas till två viktiga faktorer; terrorattackerna mot USA den elfte september 2001 och en osäker tillgång till oljeresurser i andra regioner, kombinerat med stigande oljepriser. Dessa skeenden är nära sammankopplade i USA:s Afrikastrategi, eftersom diversifieringen av USA:s oljeimport och högt pris på olja har medfört att säkerheten i främst Väst- och Nordafrika ses som en strategiskt mycket viktig fråga. För att bekämpa terrorismen i länder som Mali och Algeriet, etablerade president George W. Bush i februari 2007 African Command (Africom), för att koordinera och stärka både militärt och icke-militärt bistånd till Afrika.

Den officiella sjösättningen av Africom den 1 oktober 2008 möttes av hård kritik i flera afrikanska länder. Protester mot initiativet, i synnerhet dess militära del, har framförts bland annat från Kenya, Sydafrika och Nigeria, och inget afrikanskt land har hittills tillåtit Africom att förlägga sitt högkvarter på sin mark. Därför har ett högkvarter med 900 anställda, civila och militära, tills vidare fått sättas upp i Stuttgart i Tyskland.

Fakta om USA:s preferenssystem: GSP och AGOA

USA införde sitt GSP-program (Generalized System of Preferences) 1976 under den s.k. Trade Act från 1974. Den har sedan dess implementerats på en tioårsbasis, och förnyades senast år 2006. Systemet omfattar preferentiell behandling av mer än 4 650 produkter från 131 länder och territorier.⁷³

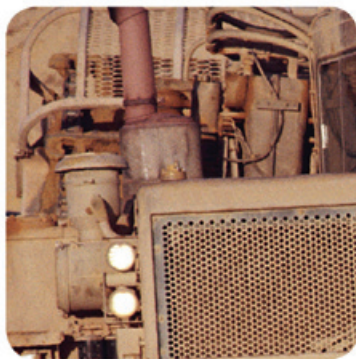
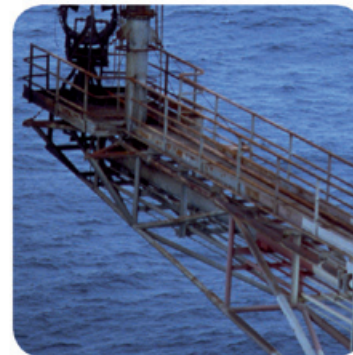
År 2000 godkände USA:s kongress den s.k. African Growth and Opportunity Act (AGOA), vars syfte var att stödja ekonomierna i Afrika söder om Sahara och att förbättra de ekonomiska relationerna mellan USA och regionen. USA:s president bestämmer årligen vilka länder som ska omfattas av AGOA. Dessa beslut grundar sig bland annat på ländernas arbetsrättsliga politik och införande av marknadsekonomi. I juli 2008 fanns 41 AGOA-länder, och antalet produkter som omfattades av systemet uppgår idag till över 6 400.⁷⁴

AGOA går längre än USA:s generella GSP-system, och erbjuder likt GSP+ större reduceringar och borttagande av tullar. Främst har AGOA expanderat marknadstillträdet för textil- och konfektionsvaror, vilket skapat ett stort antal jobb inom denna bransch i södra Afrika.⁷⁵

Generellt kan man säga att AGOA är mer generöst mot MUL-länderna än både EU:s och Kinas preferenssystem. AGOA:s ursprungsregler anger att minst 35 procent av insatsvarorna måste ha sitt ursprung i det aktuella afrikanska landet eller regionen, vilket kan jämföras med 40 procent i Kinas SPTT. Reglerna anses dessutom vara lättare att uppfylla, vilket underlättar användandet av preferenserna.

USA:s handel med Afrika söder om Sahara (export plus import) ökade med 15 procent 2007, då både import och export växte. Exporten till de afrikanska länderna söder om Sahara steg med 19 procent till 14,4 miljarder dollar, främst av fordon och reservdelar, utrustning till oljefält, vete, raffinerad olja och medicinsk utrustning.

Petroleumprodukter fortsatte år 2007 att utgöra den största delen av USA:s import från Afrika söder om Sahara med 93 procent av all import inom ramen för AGOA. Importen av textilier var i princip oförändrad, medan importen av mineraler och metaller ökade med 34 procent.⁷⁶

3. Hur påverkar Kinas handelsrelaterade engagemang den ekonomiska utvecklingen i Afrika?

I detta kapitel behandlas följderna av Kinas handelsrelaterade engagemang för de afrikanska länderna, både vad gäller handelsutvecklingen och hur detta engagemang påverkar de afrikanska ländernas ekonomiska utveckling. Först beskrivs utvecklingen och sammansättningen av handeln mellan Kina och Afrika. Sedan diskuteras den ökade handels effekter på Afrikas ekonomiska tillväxt och utveckling. Kapitlet avslutas med en beskrivning av hur den ekonomiska krisen kan komma att påverka de ekonomiska relationerna mellan Kina och Afrika.

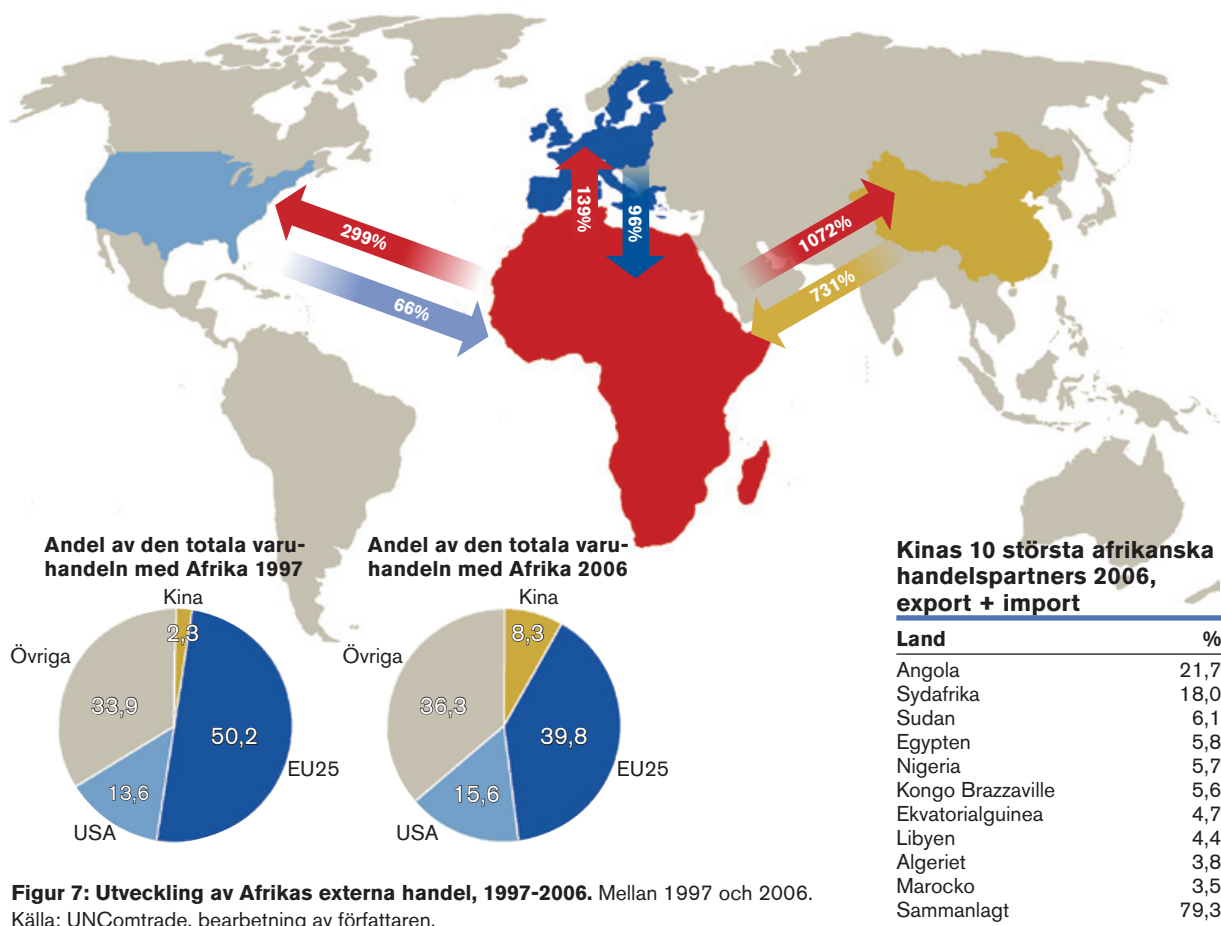
En kraftig handelstillväxt i Afrika

Stora delar av Afrika har under den senaste femårsperioden uppvisat en starkt positiv BNP-tillväxt. Efter decennier av ekonomisk stagnation ligger den genomsnittliga BNP-tillväxten i Afrika nu kring sex procent, och länder som Angola, Nigeria och Sudan har under senare år haft en tillväxt på över tio pro-

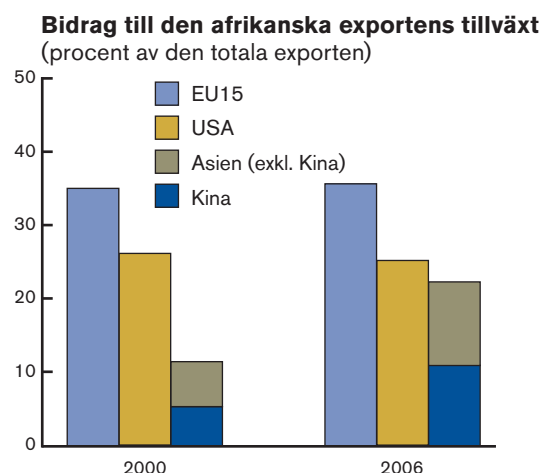
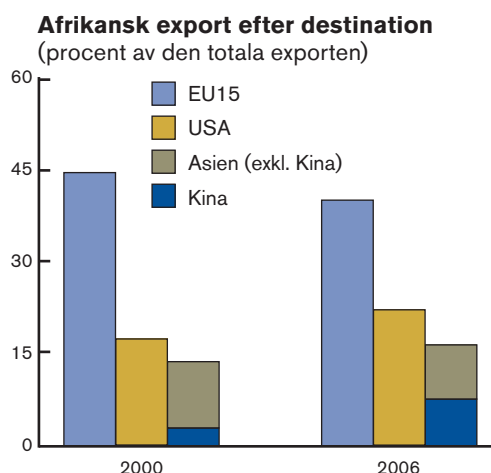
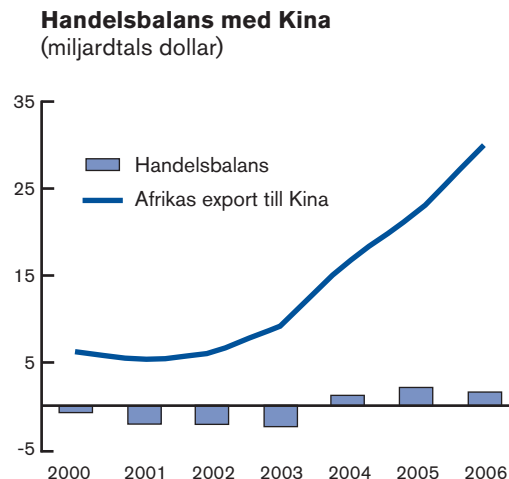
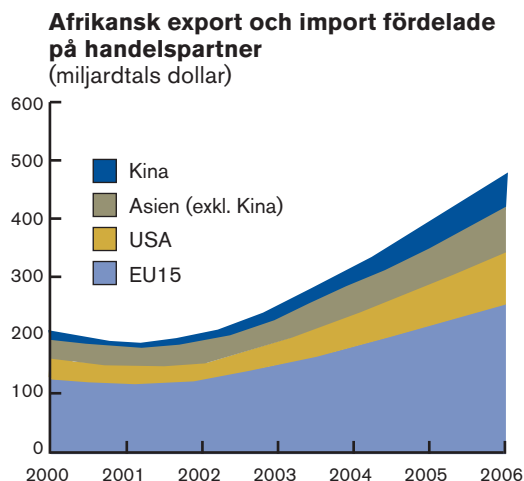
cent. Denna utveckling är starkt kopplad till kraftigt ökade intäkter från råvaruexporten i dessa länder. En allt viktigare handelspartner för många afrikanska länder är idag Kina.

Kina har spelat en aktiv roll i flera afrikanska länder sedan tidigt 1960-tal. Under 1955 års Band- ungkonferens sökte Kina stärka de sino-afrikanska relationerna genom ekonomiskt och kulturellt samarbete, vilket bland annat utmynnade i byggandet av Tanzam-järnvägen. Järnvägen, som förbinder Tanzania och Zambia, fungerar än idag som en viktig länk mellan dessa länder.

Det var dock först runt år 2000 som handeln mellan Afrika och Kina tog fart. Mellan 2001 och 2006 steg Afrikas export till Kina från 4,8 till 26,7 miljarder dollar – en genomsnittlig årlig tillväxt på 40 procent.⁷⁷ Handeln med Afrika utgör endast en liten del av Kinas totala handel (3,8 procent av Kinas totala import 2007),⁷⁸ men handelsvolymerna ökar kraftigt. Denna ökning tillskrivs till stor del

Figur 7: Utveckling av Afrikas externa handel, 1997-2006. Mellan 1997 och 2006.
Källa: UNComtrade, bearbetning av författaren.

Figur 8: Afrikas externa handel 2000-2006. Kinas andel av Afrikas utrikeshandel har ökat i stadig takt.
Källa: Figuren är hämtad och översatt från Wang (2007): *What Drives China's Growing Role in Africa?*

Kinas explosionsartade efterfrågan på naturresurser, i synnerhet på bränslen. Kinas oljeimport kommer idag till 30 procent från Afrika,⁷⁹ och Angola är det land i världen som exporterar mest olja till Kina.

År 2008 var Kina Afrikas tredje största handelspartner efter EU och USA. Stark tillväxt i den kinesiska och de afrikanska ekonomierna, i kombination med det komplementära handelsmönstret – Kina importerar bränsle och andra råvaror, Afrika köper tillverknings- och industrivaror från Kina – förklarar till stor del ökningen i handel under senare år. Sänkta tullar kan i viss utsträckning också ha bidragit till denna ökning. *Figur 8* visar att handelsbalansen sedan år 2004 har varit positiv för Afrika i dess handel med Kina, vilket till stor del kan härledas till prisökningar för råvaruexporten, i synnerhet olja och gas, men också för exporten av metaller och vissa jordbruksprodukter.

Kinas premiärminister Wen Jiabao spådde i december 2007 att handeln mellan Kina och Afrika

skulle nå 100-miljarderdollarstrecket före år 2010 – mer än en tiodubbling på ett decennium.⁸⁰ Kina skulle därmed bli Afrikas största handelspartner, näst efter EU som helhet. Enligt ett uttalande av Kinas handelsminister i januari 2009, uppgick 2008 års handel mellan Kina och Afrika till 107 miljarder dollar.⁸¹

När det gäller de afrikanska länderna söder om Sahara, visar *Tabell 2* att Kina mellan 2005 och 2006 vann marknadsandelar i dessa länder, vilket följer mönstret för Kinas handel på ett globalt plan. Samtidigt minskade EU:s motsvarande marknadsandel med 2,7 procentenheter till 29,0 procent. SSA-ländernas (Sub-Saharan Africa) klart största exportmarknad var år 2006 USA med 29,5 procent. Därefter kom Kina på 12,6 procent; en ökning på 1,7 procentenheter från 2005. Intressant att notera är att Kina, USA och EU sammanlagt utgjorde 43,5 procent av SSA-ländernas import, en minskning med två procentenheter från 2005.

Tabell 2. SSA-ländernas största handelspartners (Miljarder US dollar och marknadsandel)

	2005	%	2006	%
Import till Afrika söder om Sahara				
Kina	13,4	7,8%	19,0	8,9%
Tyskland	11,7	6,8%	13,0	6,1%
USA	10,3	6,0%	12,1	5,6%
Frankrike	10,8	6,3%	11,3	5,3%
Storbritannien	8,1	4,7%	8,9	4,1%
Japan	6,3	3,6%	7,2	3,3%
Italien	4,8	2,8%	5,5	2,6%
Spanien	2,4	1,4%	2,7	1,3%
EU total	54,7	31,7%	62,3	29,0%
Export från Afrika söder om Sahara				
USA	52,4	29,6%	61,5	29,5%
Kina	19,3	10,9%	26,3	12,6%
Storbritannien	12,6	7,1%	13,0	6,2%
Japan	9,4	5,3%	12,5	6,0%
Spanien	9,3	5,2%	10,8	5,2%
Frankrike	8,6	4,9%	9,2	4,4%
Tyskland	7,1	4,0%	8,5	4,1%
Italien	6,3	3,6%	7,4	3,6%
EU total	61,2	34,6%	66,7	32,0%

SSA-ländernas största handelspartner. Även om EU år 2006 var den klart största handelspartnern med Afrika söder om Sahara, var Kina det största individuella exportlandet till SSA-länderna med en marknadsandel på 8,9 procent värd 19 miljarder dollar i regionen.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från U.S. – African Trade Profile.

Exporten från Afrika söder om Sahara till Kina ökade med en årlig tillväxttakt av 48 procent mellan 2000 och 2005 – 2,5 gånger så snabbt som regionens export till USA och fyra gånger exporten till EU för samma period.⁸² Den höga tillväxten av Afrikas export till Kina var koncentrerad till en handfull länder och främst till olje- och gruvsektorer.

Kinesisk import från Afrika

Kina har idag en femtedel av jordens befolkning, men står för mer än hälften av världens konsumtion av fläskkött, hälften av cementanvändningen, en tredjedel av stålförbrukningen och en fjärdedel av

aluminiumförbrukningen. Kina spenderade i början av år 2008 35 gånger mer på import av sojaböner och råolja än 1999, och 23 gånger mer på koppar.⁸³

Kinas växande konsumtion har under de senaste åren starkt bidragit till höjda världsmarknadspriser på alla typer av bränslen, metaller och sädesslag. Deutsche Banks beräkningar i *Tabell 3* pekar på att importefterfrågan på dessa varor även fortsättningsvis kommer att öka. Dessa beräkningar gjordes 2006, och åtminstone på kort sikt kommer den ekonomiska krisen, som tas upp senare i detta kapitel, leda till starkt minskad kinesisk efterfrågan.

De afrikanska länderna exporterar ett stort antal olika naturresurser, och många av dessa länder har

Tabell 3. Deutsche Banks beräkning av Kinas framtida efterfrågan på diverse råvaror från 2006.

Råvara	Enhet	Årlig efterfrågan		2006-2020, % förändring	
		Senaste	2020	Total	per år
Järnmalm	m ton	148	710	380	10
Olja	m ton	91	1860	1940	20
Soja	m ton	26	50	80	4
Kol	m ton	11	810	7400	20
Koppar	m ton	3	20	600	10
Mangan	m ton	3	13	360	10
Kött	m ton	0,3	4	1260	20
Trä	m kubikmeter	34	150	330	10

Deutsche Banks beräkning av Kinas framtida efterfrågan på diverse råvaror från 2006.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Trinh (2006): *China's Commodity Hunger – Implications for Africa and Latin America*

Figur 9: Afrikansk export av bränslen och metaller. Afrikanska länder vars export till minst 50 procent utgörs av olja och gas (i gult), alternativt av metaller och mineraler (i blått).
Källa: Statistik hämtad från OECD (2006)

gynnats av de stigande råvarupriserna på världsmarknaderna. Följande avsnitt koncentreras på utvecklingen i energi- och gruvsektorerna. Detta urval har gjorts på basis av att dessa varor är Afrikas största exportvaror och av att de är strategiskt mycket viktiga, både för de traditionella aktörerna EU och USA och för Kina, men även därför att Kinas ekonomiska expansion i Afrika hittills till stor del har kretsat kring dessa sektorer.

Oljeindustrin

Afrikas råvaruexport har på senare år ökat kraftigt i takt med att efterfrågan stigit på dessa varor, främst

i länder som Kina och Indien. Dessutom har ett politiskt och ekonomiskt instabilt klimat bland de traditionellt största oljeexportörerna lett till att bland andra USA valt att diversifiera sin oljeimport. Afrika anses vara en av världens mest lovande regioner för framtida oljeproduktion. Bekräftade tillgångar ökade med 56 procent mellan 1996 och 2006, jämfört med tolv procent för resten av världen.⁸⁴ Afrika förväntas i framtiden stå för upp till 30 procent av världsproduktionen, en kraftig ökning från tolv procent år 2006.⁸⁵

Oljeproducerande länder i Afrika söder om Sahara ses som öppna för utländska investeringar i

prospektering och produktion, då andra länder återtar statlig kontroll över sina oljeindustrier.⁸⁶ Dessa länder kommer därmed som något av en räddning för internationella oljebolag som utesluts från de mest produktiva områdena i Mellanöstern eller mött en motvillig inställning från oljeproducerande länder såsom Ryssland och Venezuela.

Men inställningen till utländska aktörer i oljebranschen håller på att förändras bland de afrikanska staterna. De stigande oljepriserna har medfört att oljeexportörer såsom Libyen och Algeriet fått en starkare ställning visavi de internationella oljebolagen, och dessa länder har under de senaste åren kunnat använda höga priser för att uppnå striktare finansiella villkor och krav. Regeringen i Algeriet, kontinentens största gasproducent, har börjat stärka sitt grepp om sin oljeindustri, vilket kan ses som en helomvändning efter att tidigare ha uppvaktat multinationella oljebolag efter det att de internationella sanktionerna mot landet lyfts. Liknande utveckling har också skett i Libyen.⁸⁷

I Nigeria är stämningen bland de internationella företagen särskilt spänd efter att de dragit sig ur landets tre senaste olje- och gasauktioner med klagomål på för strikta villkor. Dessa tillbakadraganden, i kombination med dispyter kring finansieringen av joint ventures mellan regeringen och dessa företag, fick Tony Chukwueke, ansvarig för reglering och licensiering av företag verksamma i Nigerias industrier, att kritisera de internationella oljebolagen. I ett tal sade han att Nigeria "sökte efter nya spelare" och "var trött på alla Shell och Exxon". Nigeria har också skapat nervositet genom att presentera planer på att omvärdera villkoren för vissa offshore-projekt i miljarddollarklassen.⁸⁸

Under dessa omständigheter är det troligt att de multinationella bolagen i framtiden kommer att möta hård konkurrens från asiatiska statsägda bolag. Kinesiska nationella oljebolag har skrivit på avtal för prospektering och borrhning av offshoreolja i länder som Algeriet, Libyen, Gabon och Kongo. China National Offshore Oil Corporation (CNOOC), Kinas största offshoreproducent, köpte år 2006 en del av Nigerias oljefyndigheter värd 2,7 miljarder dollar, dess största utländska köp någonsin.⁸⁹

Gruvindustrin

Kina är den största importören av järnmalm, mangan, bly och krom med en andel av världsimporten som sträcker sig från 32 till 54 procent. De flesta av dessa basmetaller används vid stålproduktion – en snabbt växande industri i Kina.

Kina var år 2004 världens näst största importör av koppar med 19 procent av den totala världs-

importen. Koppar används främst i elektriska produkter såsom kablar, ledare i integrerade kretsar och metallprodukter.

Kinas ökade efterfrågan på metaller har medfört en stark importökning, och ett antal afrikanska länder har kommit i fokus för Kinas ekonomiska expansion. Daly (2008) menar att även om olja och gas ofta lyfts fram i analyser av Kinas växande råvaruimport, är Kinas intresse av Afrikas rika metallrikedomar kanske av ännu större strategisk betydelse, i synnerhet om Kina lyckas säkra tillgången till bränslen från Centralasien. De mineraler som Kina efterfrågar – allt från aluminium till zirkonium – påverkar alla aspekter av den kinesiska ekonomin. Även om Kina har stora resurser av basmetaller, är dessa till största delen av låg kvalitet, och endast en tredjedel av den inhemska metallmalmen kan bearbetas med tillgänglig teknologi. I Beijing Review konstaterades det 2007 att samtidigt som Kinas snabbt växande ekonomi driver upp efterfrågan på basmetaller, kan glappet mellan utbud och efterfrågan innebära svåra påfrestningar på landets ekonomi.⁹⁰

Bland Afrikas länder ligger Kinas huvudsakliga fokus på Sydafrika när det gäller metaller. Samtidigt som Sydafrika står för 14 procent av den globala guldproduktionen, har landet 40,1 procent av världens kända guldreserver. Landet har vidare 87,7 procent av världens platinareserver, 80 procent av dess manganmalm, 72,4 procent av dess krommalm och 27 procent av världens vanadium.⁹¹

Kinas starka expansion i metallsektorn har fått globala effekter. Från 2005 till 2008 steg priserna på ett stort antal metaller, vilket delvis kan härledas till Kinas ökade efterfrågan. Priserna på guld och silver har nått 1970-talets nivåer, medan priserna slog rekord för koppar, zink, bly, tenn, krom, platina, molybden och uran. År 2003 passerade Kina USA som världens största kopparkonsument, och redan året därpå förbrukade Kina 46 procent mer koppar än USA. År 2006 annonserade Kina en plan att etablera en strategisk mineralreserv för att lagra uran, koppar, aluminium, järn och andra metaller. Reserven ska fungera som en buffert för att justera marknadsfluktuationer, hantera kriser och säkra tillgången till strategiska resurser.

Denna expansion har haft stor inverkan på ett antal afrikanska länders ekonomier. I Demokratiska Republiken Kongo har Kina vunnit en majoritetsandel i landets statliga gruvbolag Gécamines, i utbyte mot investeringar värda 300 miljoner dollar i två kongolesiska koppar- och koboltgruvprojekt. I Gabon lyckades Kina utkonkurrera det brasilianska gruvbolaget Vale för ett kontrakt att utveckla järnmalmreserverna i Belinga. Vid FOCAC-toppmötet 2006 presenterades nya projekt värda hundratals

miljoner dollar i Egypten (aluminium) och Sydafrika (järnkrom).⁹²

Möjligheterna för framtida sino-afrikansk metallhandel ses som mycket stora, och enligt vissa uppskattningar har endast 30 procent av Afrika utforskats när det gäller mineralrikedomar.⁹³

Afrikansk import från Kina

Jämfört med Kinas import från Afrika, är dess export till Afrika mycket mer diversifierad. De 20 största exportvarorna till Afrika utgjorde endast 35 procent av den totala exporten under 2006, en mycket mindre andel än motsvarande 94,6 procent för importen från Afrika. Denna export utgjordes främst av lätta industrivaror såsom tyger, motorcyklar och mopeder, skor, telefoner, radioapparater, däck, batterier, datorer, lätta lastbilar och diverse konfektionsvaror.⁹⁴

Kinas export av främst textilier till Afrika har skapat stark oro i afrikanska länder såsom Sydafrika och Lesotho.⁹⁵ Denna export har under senare år slagit mot afrikanska producenter på två sätt. Samtidigt som kinesisk textlexport till Afrika utkonkurrerat lokala afrikanska textilindustrier, har afrikansk textlexport till USA på senare år också mött hård konkurrens från Kina.

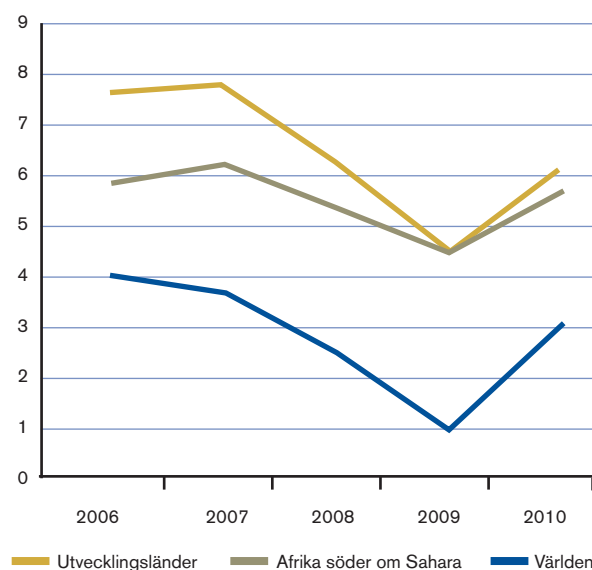
Införandet av African Growth and Opportunity Act (AGOA)⁹⁶ år 2000 medförde att ett stort antal sydafrikaner kunde anställas i textilindustrin, men mellan 2002 och 2005 förlorade 300 000 sydafrikanska textilarbetare sina jobb, vilket starkt kopplats ihop med hårdare konkurrens från Kina.⁹⁷ Detta ledde till protester och en rikstäckande strejk 2005. Protektionistiska åtgärder såsom importrestriktioner på kinesiska textilprodukter krävdes från såväl företagare som fackföreningar. 250 000 nigerianska textilarbetare beräknas på liknande sätt ha förlorat sina jobb till följd av den ökade konkurrensen med den kinesiska textilindustrin.⁹⁸

Den ökade handelns effekter på Afrikas tillväxt och utveckling

Att Kinas ekonomiska expansion och handelsrelaterade engagemang har fått stora ekonomiska följder för de afrikanska ekonomierna är tydligt. Ökade intäkter från stigande världsmarknadspriser och ökad kinesisk efterfrågan på råvaror, i kombination med stora infrastrukturinvesteringar, har lett till att Kinas agerande på den afrikanska kontinenten har rönt stor uppmärksamhet, både i Afrika och i andra delar av världen. *Kinaeffekten* tas ofta upp, när Afrikas handelsutveckling och BNP-tillväxt diskuteras.

Under perioden 2002 till mitten av 2008 steg priserna på ett stort antal råvaror kraftigt, och detta har i sin tur medfört att afrikanska exportintäkter har ökat.⁹⁹ Prisindex för kaffe, som är viktigt för Etiopien och Kenya, hade i början av 2008 stigit med 50 procent, och priset på kakao, som fortfarande utgör grunden för Ghanas och Elfenbenskustens export, hade fördubblats. Energi-, guld-, koppar- och gummipriser hade nästan fyrdubblats under samma period. Totalt beräknar IMF att värdet av afrikansk export nästan tredubblats under de senaste fem åren; en ökning motsvarande cirka 240 miljarder dollar. Detta är åtta gånger så mycket som de 28 miljarder dollar som Afrika mottog i utvecklingsbistånd, humanitärt bistånd och skuldavskrivningar år 2007, och 35 gånger de årliga remittenserna från de 16 miljoner afrikaner som arbetar i Europa, Persiska Viken och USA.¹⁰⁰

Den ökade handeln har bidragit till att Afrikas genomsnittliga BNP-tillväxt stigit till sex procent år 2007, och förutspås ha stigit ytterligare till sju procent 2008.¹⁰¹ Detta är de högsta dokumenterade siffrorna för post-koloniala Afrika, och dubbelt så hög som den genomsnittliga tillväxten sedan 1950. BNP-tillväxten för världen i sin helhet uppskattas av Världsbanken till 2,5 procent år 2008 (se figur 10).

Figur 10: Världsbankens uppskattning av BNP-tillväxten i Afrika söder om Sahara jämfört med ett genomsnitt för utvecklingsländer och för världen i dess helhet.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Global Economic Prospects 2009, World Bank

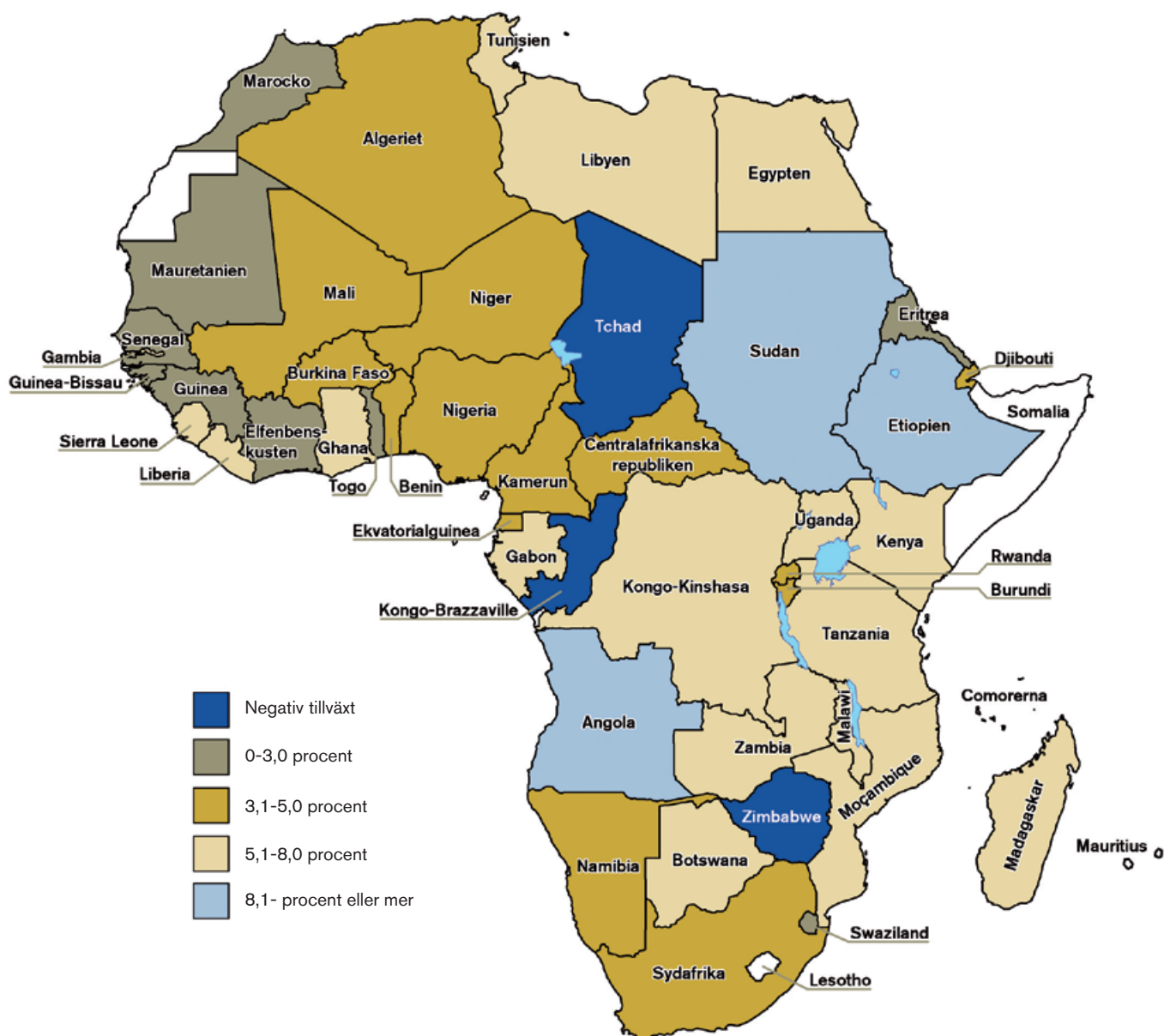
Denna trend har dock främst gynnat olje-exporterande länder såsom Nigeria, Angola och Sudan. Oljeimporterande länder i Afrika har påverkats negativt av de stigande oljepriserna, då transporter och energikostnader för industrier blivit dyrare. De höjda oljepriserna hotar att eliminera de

ekonomiska vinster som vissa av Afrikas fattigaste länder gjort under senare år. Enligt International Energy Agency motsvarar de ökade kostnaderna för olja sedan år 2004 tre procent av BNP i 13 icke olje-exporterande länder, inklusive stabila ekonomier såsom Sydafrika, Senegal och Ghana. Detta överstiger både skuldavskrivningar och bistånd till dessa länder under samma period.¹⁰²

Enligt Progressive Policy Institute (PPI) bör man ta hänsyn till två viktiga faktorer i diskussionen kring Afrikas BNP-tillväxt som en följd av ökad handel:

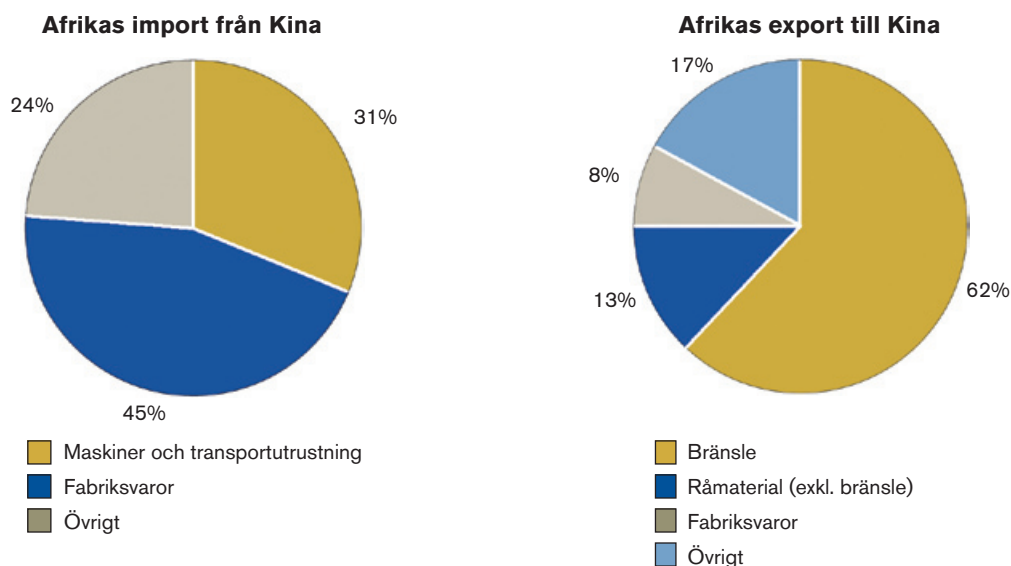
- **Tillväxten är begränsad till ett antal länder.**

Även om handeln har varit blomstrande för ett fåtal stora länder i Afrika, gäller detta inte för alla länder på kontinenten. Oljeproducerande länder såsom Nigeria, Angola, Chad och Ekvatorialguinea, samt centra för metallproduktion såsom Sydafrika, har haft en hög tillväxttakt under den senaste femårsperioden. Andra länder står enligt PPI inför samma strukturanpassningsproblem som de gjorde för fem år sedan. Tillväxttakten i bomullsproducerande länder såsom Mali, Benin och Niger, liksom i små textlexporterande länder såsom Lesotho och Swaziland är betydligt lägre än i andra delar av Afrika.

Figur 11: 2007 års beräknade reala BNP-tillväxt. Blått: Negativ tillväxt; Grått: 0–3,0 procent; Gult: 3,1–5,0 procent, Ljusgult: 5,1–8,0 procent; Ljusblått: 8,1 procent eller mer. För vita länder på kartan saknas tillförlitliga uppgifter.

Källa: Statistik hämtad från AfDB/OECD 2008 – African Economic Outlook

Figur 12: Sammansättning av handeln mellan Kina och Afrika. Handeln följer ett traditionellt mönster, där Afrika byter råvaror mot varor med högre förädlingsgrad. Figuren illustrerar handeln mellan Kina och Afrika 2006.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Wang (2007): *What Drives China's Growing Role in Africa?*

- **Tillväxten är begränsad till ett antal produkter.** Den största delen av Afrikas handelstillväxt har skett i olja, naturgas och metaller, och reflekterar högre priser i större utsträckning än nyproduktion. Av de 47 miljarder dollar som USA:s import ökade från Afrika, utgjordes 42 miljarder av olja och gas, och ytterligare 3,5 miljarder av metaller och diamanter.¹⁰³

Vinsterna från Kinas växande efterfrågan på naturresurser för producentländerna är uppenbara. Ökad kinesisk efterfrågan och de högre priser som följer av detta har lett till en stark ökning i exportens volym och värde. För länder som också säljer industrivaror är beräkningen mer komplicerad, men The Economist bedömer att nettoeffekten ändå är positiv.¹⁰⁴ Kinesisk konkurrens har visserligen kanske drivit upp priserna på råvaror som krävs för produktionen av dessa varor, liksom hållit nere löner och sänkt försäljningspriset, men i de flesta fall uppvägs detta av både växande kinesisk importefterfrågan och av att den globala köpkraften ökar tack vare billiga kinesiska industrivaror.

God samhällsstyrning och makroekonomisk stabilitet är av central betydelse, om de ökade exportintäkterna ska kunna hållas uppe och leda till högre levnadsstandard för respektive lands befolkning. Att bekämpa korruption, hög inflation och skuldsättning har länge varit problematiskt för ett stort antal länder i Afrika, främst söder om Sahara.

Men senare års statistik har uppvisat en positiv utveckling i flera av dessa frågor. Enligt IMF har

den genomsnittliga inflationen, trots ökade råvarupriser, stannat på mellan sex och nio procent för första gången på flera decennier. I flera länder har makroekonomisk stabilitet hjälpt till att stabilisera inflationen. IMF:s databas visar vidare att Afrikas skuld som andel av exporten halverats sedan 2002.¹⁰⁵

I en nyligen publicerad världsbanksrapport simulerades effekterna av Kinas och Indiens tillväxt på resten av världen, utifrån ett antal antaganden. Resultatet blev positivt för alla utom ett fåtal europeiska och asiatiska länder.¹⁰⁶ Vidare är både IMF och Världsbankens kort- och mellanlänga prognos för Afrika söder om Sahara positiva.¹⁰⁷ Genom att hjälpa Afrika att behålla tillväxten menar Världsbanken att stora, strategiska projekt som initieras av länder som Kina och Indien förmodligen kommer att leda till stora investeringar.

Ett traditionellt handelsmönster

Samtidigt som den stora ökningen i handeln med Kina innebär en möjlighet till ekonomisk och social utveckling, riskerar handelns sammansättning att låsa in afrikanska ekonomier i ett lågproduktivt mönster. Ett alltför stort beroende av naturresurser i ett lands ekonomi gör den känslig för fallande världsmarknadspriser, och den kan därmed hindras i sin utveckling mot mer industrialiserad produktion. En högre förädlingsgrad i exporten är samtidigt viktig, eftersom den brukar gå hand i hand med ökat humankapital och ökad produktivitet.

Det starka beroendet av export av naturresurser i flera afrikanska länders ekonomier är vidare förknippat med ett antal risker. För att Kinas ekonomiska engagemang i Afrika ska leda till långvarig utveckling, är det av central betydelse i vilken grad ökade intäkter från export av naturresurser kan kanaliseras in i respektive lands ekonomi.

Ekonomisk teori säger att stora tillgångar av naturresurser borde generera välstånd. Trots detta finns det många bevis för motsatsen; vissa länder med stora naturresurser lider av "naturresursförbannelsen". Den empiriska litteraturen är delad i frågan huruvida naturresurser främjar eller motverkar ekonomisk utveckling. Exempel på länder där en sådan förbannelse undvikits är Botswana, Chile, Indonesien och Malaysia, medan Chad, Nigeria och Venezuela på olika sätt och i olika utsträckning drabbats av detta fenomen.

En av mekanismerna bakom denna förbannelse är *den holländska sjukan*. "The Dutch Disease" syftar på Nederländernas makroekonomiska problem som uppstod i och med att landet fann naturgas i Nordsjön i slutet av 1950-talet och i början av 1960-talet. En starkt energidominerad export ledde till att den reala växelkursen för gulden gradvis steg i takt med stigande världsmarknadspriser på gas. Detta drabbade exporten av icke-energirelaterade varor, för vilken konkurrenskraften kraftigt sjönk. På liknande sätt har flera afrikanska länder, vars export domineras av ett fåtal naturresurser, drabbats av en apprecierad valuta, vilket drabbat andra exportsektorer. Dessa länder har dessutom drabbats av hög inflation. Ett exempel är Zambia, som kort presenterats i fallstudien i kapitel 2.

Asche & Schüller (2008) pekar på att den billiga importen av lätta industrivaror, i kombination med apprecierade valutor i länder som drabbats av den holländska sjukan, gynnar import och missgynnar export. Detta innebär att de senaste årens ekonomiska boom, som delvis drivits på av Kina, riskerar att låsa fast de afrikanska ekonomierna i export av råvaror, och på så sätt förhindra industrialisering.

Det finns ett antal åtgärder som ett land kan välja för att försöka motverka de negativa effekter som export av naturresurser kan få. Exempelvis kan utvinningstakten sänkas, ekonomin kan diversifieras för att på så sätt minska en olje- eller minalsektors dominerande ställning, eller också kan intäkterna från råvaruexporten placeras i en stabiliseringsfond för att förhindra att dessa översätts direkt till ökad aggregerad efterfrågan och högre inflation.

Möjligheter för exportdriven utveckling

En viktig fråga för många afrikanska ekonomier är huruvida dessa kan utvecklas mot en mer industrialiserad produktion. Ett sätt att göra detta är att utveckla och diversifiera exporten. En sådan exportdriven utveckling beror i hög grad på huruvida konkurrenskraftiga företag i nya branscher får möjlighet att växa fram i dessa länder.

Flygande gäss och teknologiska stegar

I diskussionen kring exportdrivna utvecklingsstrategier figurerar ofta teorin om *the Flying Geese*. Denna metafor illustrerar de östasiatiska ekonomierna som en flock gäss, flygande som en vinge med de ledande gässen som ledande ekonomier, vilka exporterar de mest teknologiskt utvecklade produkterna. De andra länderna i formationen exporterar mindre teknologiskt sofistikerade produkter, i regel de produkter som ledarna slutat producera. Liksom formationsflygning underlättar för individuella gäss, gynnas individuella ekonomier av att de ledande ekonomierna redan skapat marknader, och teknologi- och kapitalöverföring gör det lättare för de ekonomier som följer i deras spår.

En annan metafor är *den teknologiska stegen*. Enligt denna tar ekonomier, i och med att de utvecklas, steg uppför stegen, och allteftersom de gör det, lämnas de lägre pinnhålen lediga för andra ekonomier att ta över.

Mekanismen som ligger bakom båda dessa metaforer är förändringar i kostnaden för arbetskraft som uppstår i och med att ekonomier utvecklas från jordbrukssamhällen till mer industribaserad produktion. Ofta finns det ett klart positivt samband mellan industrins andel av ett lands BNP och lönenivåerna inom jordbruket. Detta medför att den relativa konkurrenskraften inom jordbruket försämras för landet som industrialiseras, och länder längre ned på den "teknologiska stegen" upplever en positiv utveckling av den relativa konkurrenskraften. Enligt Githinji (2007) bekräftas den negativa utvecklingen av konkurrenskraft i jordbruket i form av högre löner både av Sydkoreas och Malaysias ekonomiska utveckling mellan 1960 och 2006.

Denna trend är mycket svagare i fallet Kina. Nästan 800 miljoner kineser lever idag av jordbruket, och även om Kina upplevt en stark teknologisk utveckling, är lönerna inom obearbetade varor fortfarande tillräckligt låga för att utkonkurrera exporten från ett stort antal afrikanska länder. Istället för att klättra uppför den teknologiska stegen och lämna plats på de nedersta pinnhålen, har utvecklingen av kinesisk export gjort det möjligt för

Kina att sträcka sig över en större del av stegen, utan att fördenskull släppa taget om de lägre pinnhålen. Githinji går vidare med att jämföra Kinas exportvaror med Afrikas, och kommer fram till att de i många fall snarare substituerar än kompletterar varandra, vilket innebär att Kina konkurrerar med afrikanska länder i exporten till tredje land.

Geda (2008) undersöker den afrikanska textilindustrin i en empirisk studie, också utifrån ett flying geese-perspektiv, en studie vars resultat strider mot Githinjis. Geda jämför relativa konkurrensfördelar mellan Kina och Afrika i exporten av textil- och konfektionsvaror, och finner att komparativa fördelar flyttades från Kina till Afrika under perioden 1995–2004. Det finns dock en risk att Geda resultat delvis påverkats av faktorer som inte direkt har med konkurrenskraft att göra, utan snarare är av handelspolitisk karaktär. Införandet av AGOA år 2000 hade, vilket tidigare nämnts, en starkt positiv inverkan på den afrikanska textilexporten till USA.¹⁰⁸ Vidare kan man anta att avvecklingen av Multifiberavtalet 2005 innebar en försämring av de relativa konkurrensfördelarna i de afrikanska ländernas textil- och konfektionsbranscher.¹⁰⁹

Broadman (2007) pekar på att ett antal afrikanska länder diversifierar sin export, vilket gör dem mindre beroende av exporten av ett litet antal råvaror. Exporten från dessa länder består i allt högre grad av lätta industrivaror, bearbetade livsmedel, blomsterindustrier och tjänster såsom turism. Exporten från länder såsom Nigeria och Sydafrika består också mer och mer av teknologiska varor, vilket pekar på att dessa ekonomier börjat klättra upp för den teknologiska stegen.

Alden et al (2008) bekräftar att flying geese-effekter har uppstått på vissa ställen i Afrika, där affärsklimatet varit gynnsamt. Textilsektorn i Mauritius tas som ett lyckat exempel, där industrialisering skett tack vare kinesiska investeringar och joint ventures mellan kinesiska och mauritiska företag. Nigeria målas upp som ett land där viss exportförädling skett, i synnerhet inom bildelsindustrin. Men förekomsten av flying geese-effekter begränsas av brist på joint ventures och kinesiska investeringar. Lesotho tas slutligen som ett exempel på ett land där dylika effekter inte uppstått överhuvudtaget; snarare har den kinesiska närvaron haft negativ effekt på landets textilsektor. Alden et al drar slutsatsen att ett antal viktiga förhållanden krävs för att flying geese ska uppstå:

1. Kina investerar lokalt och ingår partnerskap (joint ventures) med lokala företag, så att kunskap och teknik sprids;
2. Incitament i Kina i form av högre löner. Kinesiska löner ligger dock på ungefär samma nivå som i många afrikanska länder, samtidigt som produktiviteten hos kinesiska arbetare är betydligt högre;
3. Investerings- och exportvänligt klimat i värdlandet. I fallet Mauritius fördes en gynnsam politik, vilket medförde att dessa effekter uppstod.

Nätverksbaserad handel

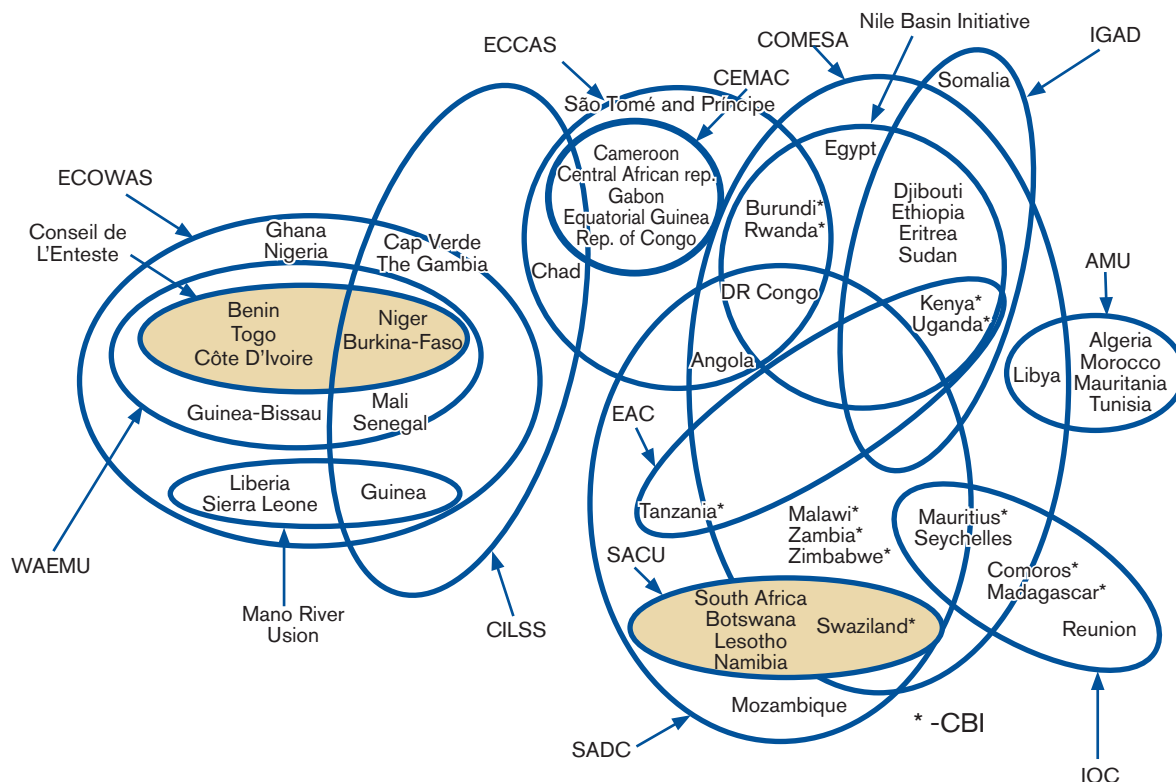
Broadman (2008) skriver att realtidsbaserad marknadsinformation och diversifiering av produktionskedjan mellan olika dotterbolag har lett till en snabb tillväxt av handeln mellan relaterade industrier, s.k. nätverkshandel. Ett exempel på sådan nätverkshandel är ett land som importerar bomull för att producera klädesplagg som sedan exporteras till tredje land. Sådana globala värdekedjor erbjuder enligt Broadman afrikanska länder en chans att öka volymen, diversifieringen och värdet av sina produkter. Exempel på afrikanska industrier som är involverade eller har goda utsikter att kunna delta i nätverkshandel är bilindustrin i Sydafrika, blomstersektorn i Uganda och konfektionsindustrin i Kenya.¹¹⁰ Att ingå sådan handel med Kina kan också innebära en chans för afrikanska företag att få bättre tillgång till både regionala afrikanska och globala marknader.

Asche & Schüller (2008) menar dock att antaganden kring de positiva effekterna från dessa värdekedjor fortfarande är gjord på lösa grunder, och pekar på stora svårigheter för textil- och konfektionsbranscherna, som är en av de viktigaste afrikanska värdekedjorna. En central fråga för dessa branscher är huruvida AGOA, EBA och Multifiberavtalets upphörande, i kombination med rena marknadsfaktorer, kommer att leda till en vertikal reintegration av produktionskedjor till ett litet antal platser. Om så är fallet, menar Asche & Schüller att Kina är en trolig plats för detta, men inte Afrika söder om Sahara.

Handelshinder

Ett antal faktorer fungerar idag som hinder för att Afrika ska kunna gynnas av både förädling av exporten och av nätverksbaserad handel. Först och främst begränsar tullavgifter fortfarande handeln mellan Kina och Afrika. Den genomsnittliga tullavgiften som de flesta afrikanska ländernas export möter i Kina är högre än i både EU och USA.¹¹¹

Trots att de flesta afrikanska länder har sänkt tullavgifter på elektronik, maskiner och transportutrustning, bibehåller de höga tullar på de produkter som importeras mest, nämligen textil- och

Figur 13: "The Spaghetti Bowl", en illustration av komplexiteten av de olika ekonomiska gemenskaper och tullunioner som afrikanska länder deltar i.

Detta är endast ett urval, se bilaga 4 för en mer komplett lista.

Källa: Figuren är hämtad och översatt från Broadman (2007): *Africa's Silk Road – China and India's New Economic Frontier*

konfektionsvaror samt lätta industrivaror. Detta försämrar inte bara möjligheterna för import av billiga kinesiska konsumtionsvaror, det gör också dessa länders egna industrier mindre konkurrenskraftiga, då kostnaderna för insatsvaror ökar.¹¹²

Ett annat problem är det stora antalet ekonomiska gemenskaper och tullunioner som afrikanska länder är medlemmar i. Broadman (2008) pekar på att varje land i Afrika söder om Sahara idag skrivit på minst fyra olika sådana avtal.¹¹³ Det finns åtta formella regionala ekonomiska gemenskaper eller tullunioner och åtta andra typer av regionala integrationsenheter eller initiativ på kontinenten. Överlappningen av frihandelsavtal komplicerar tullprocedurer, vilket ökar kostnaderna för handeln och avskräcker investeringar.¹¹⁴ Både från kinesiskt och europeiskt håll har detta påpekats som ett problem som de afrikanska staterna bör komma tillrätta med för att underlätta ekonomisk utveckling.

Bristen på fungerande infrastruktur, som bland annat höjer transportkostnaderna, utgör också ett allvarligt handelshinder för många afrikanska länder. Det kan till exempel vara lika dyrt att transportera produkter från Angola till Sydafrika som att

skeppa dem till Kina.¹¹⁵ Svår terräng och dåligt fungerande transportinfrastruktur förlänger transporttiden, vilket inte bara höjer kostnaderna för handel, utan också försvårar handeln med varor med kort livslängd. I särskilt hög grad drabbar detta länder som saknar kust.¹¹⁶

Den ekonomiska krisens följder för Kina och Afrika

Krisen inom det internationella finanssystemet och den lågkonjunktur som denna medfört för ett stort antal länder sedan mitten av år 2008 har lett till stora förändringar för både Kina och Afrika. En kraftigt minskad konsumtion har lett till snabbt fallande priser på råvaror; från att ha nått över 140-dollarsstrecket i juli 2008, hade världsmarknadspriset på råolja i slutet av januari 2009 sjunkit under 50 dollar per fat. På liknande sätt har priserna på koppar, aluminium, bly, zink, nickel och tenn sjunkit kraftigt sedan mitten av 2008.¹¹⁷

Krisen riskerar dessutom att drabba de afrikanska ekonomierna på flera andra sätt. Shanta Deva-

rajan, chefsekonom för Världsbanken, pekade i ett uttalande 6 oktober på att om finanskrisen i USA och Europa blir riktigt svår, kan riskaversionen öka, vilket medför att de kapitalflöden som gett bränsle till den afrikanska tillväxten minskar.¹¹⁸ Donald Kaberuka, president för Afrikanska utvecklingsbanken, hävdade den 7 oktober 2008 att även om Afrika är relativt skyddat från de initiala negativa effekterna från de finansiella marknaderna, kan kontinenten drabbas hårt av den lägre globala tillväxttakten och sjunkande efterfrågan på afrikanska produkter. Vidare menar Kaberuka att krisen höjer lånekostnaderna på kapitalmarknaderna, vilket försvårar marknadstillträde. Olika stimulanspaket kan också leda till budgetrestriktioner som i sin tur kan medföra minskade bistånds- och investeringsflöden till Afrika.

Krisen i USA och Europa kan också drabba Afrika indirekt genom att pengaförsändelser från afrikanska arbetare i dessa länder, som uppgår till 15 miljarder dollar årligen,¹¹⁹ minskar i takt med ökad arbetslöshet.

Från att till en början ha varit relativt isolerad från den finansiella krisen i USA, har nu Kina drabbats av den internationella lågkonjunkturen i takt med att efterfrågan på kinesiska exportvaror sjunker. Detta har lett till en inbromsning av den kinesiska ekonomin och en minskning av importen av råvaror, bland annat från Afrika.

Även om den globala finanskrisen kommer att påverka handeln mellan Kina och Afrika negativt,

kommer Peking fortsätta att öka sina investeringar på kontinenten, enligt högt uppsatta tjänstemän som Reuters talat med. Zhou Yabin, chef för det kinesiska handelsministeriets Afrikaenhet, sade vid en presskonferens att det senaste årets starka handelstillväxt med Afrika (74 miljarder dollar under årets första åtta månader – en ökning med 62 procent jämfört med samma period 2007) förmodligen inte kommer att kunna upprätthållas: "De nuvarande dåliga finansiella villkoren kommer att påverka vårt samarbete med Afrika, i synnerhet när det gäller handeln."¹²⁰ Peking kommer dock att uppmuntra kinesiska företag att öka sina investeringar i Afrika i sektorer såsom infrastruktur, finansiella tjänster och energi, enligt Chen Lin, chef för handelsministeriets avdelning för utländskt ekonomiskt samarbete. Enligt Reuters förväntar sig analytiker att den internationella finanskrisen kommer att försvaga Afrikas band med Väst, samtidigt som relationerna med tillväxtmarknader, i synnerhet Kina, stärks.¹²¹ I början av år 2009 hade vissa länder i Väst börjat skära ned sina investeringar i Afrika. Bland kinesiska företag, som enligt Reuters har en långsiktig strategi som går ut på att utöka sin verksamhet i Afrika, ses krisen som en möjlighet att öka sina investeringar och marknadsandelar Afrika. Även om stora kinesiska investeringar i Guinea och Demokratiska Republiken Kongo har lagts på is, fortsätter kinesiska företag att investera i sektorer såsom energi, metaller och telekom i flera afrikanska länder.¹²²

4. Sammanfattning och slutsatser

Kinas ekonomiska aktiviteter i Afrika sker idag på flera nivåer och inom flera olika områden. Effekterna av dessa aktiviteter skiljer sig också mycket mellan de afrikanska länderna. Det är därför svårt att göra en entydig utvärdering av huruvida dessa engagemang ska ses som ett nytt löfte om framtida möjligheter för de afrikanska ekonomierna, eller som ett hot mot utvecklingen av dessa ekonomier. Trots detta kan ett antal slutsatser dras från denna rapport:

- **Handelspolitik**

Kinas Special Preferential Tariff Treatment (SPTT) passar i hög utsträckning den nuvarande afrikanska exporten, i det att 80 procent av de produkter som afrikanska länder exporterar täcks av systemet. Det kan också finnas utrymme för viss exportförädling, tack vare slopade tullar på ett antal produkter. Kinas handelspolitik kännetecknas dock fortfarande av höga tullar på ett stort antal produkter som är viktiga för afrikanska producenter, i synnerhet när det gäller jordbruksprodukter. De positiva effekterna av SPTT motverkas också av strikta ursprungsregler, som försvårar användandet av preferenserna.

De ekonomiska frizoner som Kina planerar att etablera i Afrika kommer att centreras runt strategiskt viktiga industrier och ska erbjuda kinesiska företag ett liberaliserat investeringsklimat. Investeringar kring dessa zoner kan komma att stärka förbindelserna mellan afrikanska marknader och kan därmed leda till regional ekonomisk integration samtidigt som den internationella handeln gynnas.

- **Investeringar, statligt stöd och konkurrens**

En stor del av de direktinvesteringar som kinesiska företag gör i Afrika idag sker inom energi- och gruvindustrin. Dessa investeringar ses som strategiskt mycket viktiga av regeringen i Peking, som ger bolagen statligt stöd i form av fördelaktiga lån. Detta stöd gör det möjligt för företagen att effektivt konkurrera med företag från andra länder genom att bjuda underkonkurrenserna i budgivningar för utvinningsrättigheter och för diverse byggprojekt.

Trots klagomål från internationella oljebolag, i synnerhet amerikanska, mot det statliga stödet till kinesiska oljebolag och den konkurrenssnedvridning som detta ger upphov till, har de kinesiska oljebolagen hittills inte lyckats få tillgång till Afrikas mest attraktiva oljekällor, och de ut-

gör endast en liten del av oljebranschen i Afrika. Bolagen saknar i nuläget den nödvändiga kapaciteten och det tekniska kunnandet för att kunna lägga bud på de mest attraktiva oljetillgångarna, i synnerhet vad gäller offshoreolja. Detta kan dock komma att ändras i framtiden, i takt med att de kinesiska oljebolagen ingår samarbeten med internationella oljebolag inom ramen för olika projekt.

Kinesiska bolag har funnit att viktiga mål kan uppnås genom att expandera sina verksamheter till Afrika vad gäller resurser, teknologi, nya marknader, differentiering och strategiska tillgångar. Internationella byggbolag möter idag hård konkurrens från både stats- och privatägda kinesiska företag som vinner budgivningen på en stor andel av nya offentliga byggprojekt i Afrika, bland annat tack vare statligt stöd från Peking.

Samtidigt som det statliga stödet till kinesiska företag leder till en snedvridning av konkurrensen på de afrikanska marknaderna, kan detta stöd i vissa fall leda till att projekt som av andra aktörer anses vara för riskfyllda faktiskt genomförs. Detta kan innebära att afrikanska länder ges en chans till ekonomisk utveckling de annars inte skulle få.

- **CSR-frågor och hållbar utveckling**

Kritik har riktats mot kinesiska företags verksamheter i Afrika i frågor som rör allt från arbetsrättsliga frågor till kvaliteten på dessa företags arbeten. Denna rapport pekar bland annat på att så länge lagstiftningen i det land där kinesiska bolag är verksamma ställer krav på kvalitet och där byggnormer efterlevs, håller dessa bolags arbeten hög kvalitet.

Vad gäller de kinesiska företagens miljöpåverkan och arbetsrättsliga förfaranden i Afrika, har regeringen i Peking på senare år visat vilja att genom riktlinjer och ekonomiska påtryckningar få de statsägda eller statsfinansierade bolagen att ta större hänsyn till dessa frågor.

- **Demokrati och mänskliga rättigheter**

Kina har också fått stark kritik för att samarbeta med länder som kännetecknas av bristande demokrati och mänskliga rättigheter. Stora kinesiska investeringar och biståndsprojekt har genomförts i länder som Sudan utan att några politiska krav ställts. Källor pekar på att den kinesiska linjen i dessa frågor i viss utsträckning

har börjat läggas om i takt med att man från kinesiskt håll insett att ett för passivt förhållningssätt missgynnar Kinas ställning och anseende i Afrika och inom det internationella samfundet.

- **Strategier och tillvägagångssätt**

Kina tillämpar komplexa paketlösningar för att utöka både sin import från och export till Afrika. Dessa består ofta av en kombination av handels- och investeringsfrämjande incitament som ges kinesiska företag för att dessa ska expandera sin verksamhet till Afrika, samt biståndprojekt i respektive afrikanskt land. Kinas utrikes- och biståndspolitik fungerar som instrument för att genom satsningar på infrastruktur fördjupa Kinas kommersiella engagemang i Afrika. Det kinesiska biståndet fungerar ofta som hävstång för kinesiska företag att få marknadstillträde och investeringsmöjligheter. Regeringen i Peking har på senare år börjat använda sig av den s.k. Angolamodellen när den ingår nya samarbeten med afrikanska länder. Denna modell bygger på att fördelaktiga lån erbjuds till infrastrukturprojekt med strategiskt viktiga råvaror som säkerhet.

Det kinesiska biståndet till Afrika, som främst görs inom infrastrukturprojekt och teknisk assistans, betalas i regel in natura och kanaliseras direkt in i olika projekt. Med detta förfarande minimerar regeringen i Peking risken för att pengarna försvinner till korruption. Biståndet är bundet, i det att minst hälften av all entreprenad och kapital- och insatsvaror i biståndsprojekten ska komma från Kina. Den höga andelen bundet bistånd visar på Pekings vilja att gynna sina egna företag.

Till skillnad från Kina, kommer både EU:s och USA:s bistånd med specifika krav. Mottagarlandet ska uppfylla krav på mänskliga rättigheter, demokrati och korruptionsbekämpning. I likhet med Kina, har dock både EU och USA utarbetat strategier för att säkra de diplomatiska banden med Afrika och tillgången till kontinentens naturresurser: de s.k. Joint EU-Africa Strategy, Råvaruinitiativet och AFRICOM.

- **Kinas påverkan på Afrikas tillväxt och utveckling**

Tillväxten i Afrikas handel med omvärlden kan huvudsakligen tillskrivas tre saker: en kraftigt ökad efterfrågan på naturresurser, i synnerhet från länder i Asien; ett behov av att fördela risk-

erna kopplade till bland annat USA:s energiförsörjning; i viss utsträckning sänkta tullar, främst på jordbruks- och textilvaror.

Den höga tillväxten i Afrika är begränsad till ett antal länder och till ett antal produkter. Generellt har länder som exporterar olja, naturgas och metaller gynnats av de senaste årens utveckling, medan nettoeffekten för länder som exporterar textilvaror och industrivaror är mindre entydig.

En central fråga är huruvida Kinas ökade engagemang och de ökade intäkter som detta resulterar i för ett flertal afrikanska länder leder till långvarig ekonomisk utveckling. Samtidigt som den ökade handeln mellan Kina och Afrika haft en starkt positiv effekt på flera afrikanska länders BNP-tillväxt, riskerar handelns samsättning att låsa in dessa ekonomier i råvaruproduktion, vilket kan försvåra industrialisering. För att undvika denna effekt är det av central betydelse för dessa länder att kanalisera de ökade exportintäkterna in i övriga delar av ekonomin. Det finns både länder som lyckats med detta och länder för vilka rikedomar på naturresurser istället lett till minskad välfärd.

Kinesiska investeringar i infrastruktur underlättar för många afrikanska länder att utveckla sina ekonomier. Investeringar i väg- och järnvägssystem är inte bara fördelaktiga för afrikansk export, de är också strategiskt viktiga för marknadstillträde för kinesiska produkter på afrikanska marknader. Vidare underlättar investeringarna inte bara handeln mellan Afrika och andra kontinenter; de främjar dessutom regional handel mellan olika afrikanska ekonomier.

Fallstudien av kopparsmältverket i Chambishi visar hur stor roll de afrikanska ländernas lagstiftning och kontrollkapacitet spelar för vilken effekt Kinas aktiviteter får i Afrika. Det framkommer också att lagstiftningen i de utländska företagens ursprungsland är en viktig faktor för hur utländska företag agerar i Afrika. Fallstudien bekräftar också att bristen på kvalificerad arbetskraft i många afrikanska länder är en viktig anledning till varför kinesiska företag ofta anställer kinesisk arbetskraft vid implementeringen av olika projekt i Afrika.

En viktig fråga i diskussionen kring Kinas ekonomiska relationer till Afrika är exportdriven utveckling. Fokus för denna fråga ligger på huruvida utvecklingen av kinesisk export möjliggör för afrikanska länder att följa i Kinas

fotspår när Kina utvecklar sin ekonomi mot mer förädlad exportproduktion. Litteraturen visar att även om vissa afrikanska länder lyckats förädla sin produktion tack vare sina ekonomiska relationer med Kina, är denna utveckling begränsad. Låga kinesiska löner, i kombination med att kinesiska företag sällan ingår joint ventures med lokala afrikanska företag, försvårar en sådan utveckling, och i exporten till tredje land konkurrerar kinesiska bolag fortfarande med afrikanska bolag.

Ett antal faktorer fungerar idag som hinder för att Afrika ska kunna både förädla sin export och ingå i s.k. nätverkshandel. Dessa utgörs såväl av tullar som av icke-tariffära hinder i form av bristande infrastruktur och ett virrvarr av överlappande tullunioner och ekonomiska gemenskaper.

- **Framtidsutsikter**

Stora kinesiska infrastrukturprojekt i Afrika kan i framtiden bidra till ökad handel, både regionalt mellan de afrikanska ekonomierna och med Kina och resten av världen. Projekten kan också leda till högre ekonomisk tillväxt för Afrika, i takt med att exportintäkterna ökar. En bättre fungerande infrastruktur kan också öka chanserna för att afrikanska länder ska komma att ingå i nätverkshandel med resten av världen, vilket kan medföra ekonomisk utveckling i form av exportförädling.

En sådan utveckling skulle förmodligen främjas av att Kina avskaffade sitt eskalerande tullsystem gentemot Afrika. Som denna studie visar, har en viss öppning mot mer förädlade produkter från Afrika skett, främst när det gäller textilprodukter, men för de flesta sekundära och tertiära produktgrupperna påläggs fortfarande höga kinesiska tullar. Samtidigt behåller afrikanska länder höga tullar på viktiga insatsvaror till

sina tillverkningsindustrier, vilket försämrar dessa industriers konkurrenskraft och därmed motverkas diversifiering och förädling av den afrikanska exporten. De afrikanska exportindustriernas utveckling kommer med andra ord att bero på huruvida Kina och de afrikanska länderna lyckas öppna sina ekonomier mot varandra.

Den internationella finanskris som började under hösten 2008, och som har drabbat stora delar av världen, kommer att slå mot Afrika på flera sätt. Handeln mellan Kina och Afrika kommer med all sannolikhet att påverkas negativt i takt med att kinesisk efterfrågan på afrikanska exportvaror minskar. Om regeringen i Peking fortsätter att främja investeringar och bistånd till Afrika, samtidigt som finanskrisen förväntas ha en negativ effekt på bistånd och investeringar från samt handel med traditionella aktörer såsom EU och USA, kan dock Kinas roll i Afrika stärkas ytterligare till följd av denna kris.

Kinas roll i Afrika har under det senaste decenniet vuxit betydligt i takt med att handels-, investerings- och biståndsflyöden markant ökat. Marknadsandelar i Afrika tas idag av Kina, delvis på bekostnad av traditionella aktörer såsom USA och EU. Trots att detta är ett relativt nytt fenomen, har Kinas inflytande på den afrikanska kontinenten redan gjort sig kännbart för dessa aktörer i så gott som alla afrikanska länder. Denna "Kina-effekt" kommer med all sannolikhet att fortsätta att stå högt på de afrikanska ledarnas agenda. Mer och mer kommer den förmodligen också att återfinnas högt på EU:s och USA:s dagordning i deras relationer till Afrika. EU:s råvaruinitiativ är ett tydligt tecken på att man från europeiskt håll på allvar börjat se Kinas ekonomiska expansion i Afrika som en utmaning.

Referenser

Publicerade källor

Alden, Chris et al: *China Returns to Africa – A Rising Power and a Continent Embrace*, Hurst Publishers Ltd, 2008

Asche, Helmut & Schüller, Margot: *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*, GTZ, 2008

Bosshard, Peter: *China's Environmental Footprint in Africa*, South Africa Institute of International Affairs, April 2008

Broadman, Harry G: *Africa's Silk Road – China and India's New Economic Frontier*, The World Bank (2007)

Corkin, Lucy & Burke, Christopher: *China's Interest and Activity in Africa's Construction and Infrastructure Sectors*, Centre for Chinese Studies, Stellenbosch University, 2006

Davies, Martin et al: *How China delivers development assistance to Africa*, Centre for Chinese Studies, Stellenbosch University, 2008

Garnaut, Ross et al: *China's Ownership Transformation: Process, Outcomes, Prospects*, World Bank 2005

Kommerskollegium 2008:1 – *Säkerhet i leveranskedjan: Hur påverkas handeln av det ökade antalet säkerhetsinitiativ?*

Lyman, Princeton: *China's Rising Role in Africa*, Council for Foreign Relations, 21 juli 2005

Minson, Adam: *China's preferential trade policy for Africa*, The South African Institute of International Affairs, februari 2008

Morrison, Wayne: *China's Economic Conditions*, Congressional Research Service, 2008

Rice, Susan: *U.S. Foreign Assistance to Africa: Claims vs. Reality*, The Brookings Institution, Juni 2005

Rotberg, Robert: *Asian Exports Crimp Africa's Rise*, John F. Kennedy School of Government, Februari 2005

Stevens, Paul: *Resource Impact – Curse or blessing? – A literature study*, Centre for Energy, Petroleum and Mineral Law and Policy, University of Dundee, 2003

Trinh, Tamara: *China's Commodity Hunger – Implications for Africa and Latin America*, Deutsche Bank Research, 2006

Wang, Jian-Ye: *What Drives China's Growing Role in Africa?* IMF Working Paper, African Department, October 2007

Zafar, Ali: *The Growing Relationship Between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, and Aid Links*, Oxford University Press/Världsbanken, 2007

Ej publicerade källor

Geda, Alemayehu: *China and India's Growth Surge: Is it a curse or blessing for Africa? The Case of Manufactured Exports*, Department of Economics, Addis Ababa University, April, 2008

Githinji, Mwangi wa: *Is that a Dragon or Elephant on your Ladder: The Potential Impact of China and India on Export Led Growth in African Countries?* Department of Economics, University of Massachusetts, Oktober 2007

Li, Xiaoyun: *China's Foreign Aid and Aid to Africa: overview*, Presentation of Li Xiaoyun: POVNET China Workshop, 21 February 2008

Tidskrifter

Broadman, Harry S.: *China and India Go to Africa – New Deals in the Developing World: Foreign Affairs*, Mars/April 2008

Daly, John: *Feeding the Dragon: China's Quest for African Minerals*, The Jamestown Foundation, 29 februari 2008

Downs, Erica (a): *The Fact and Fiction of Sino-African Energy Relations*, *China Security*, Vol. 3 No. 3, 2007

Downs, Erica (b): *China's Quest for Overseas Oil*, *Far Eastern Economic Review*, Sep 2007

Dyer, Geoff: *China policy: Using the continent as a training ground*, *Financial Times* 23 januari 2008

Jeune Afrique No. 2392, 12-18 November 2006

Mahtani, Dino (a): *The new scramble for Africa's resources*, *Financial Times*, 28 januari 2008

Mahtani, Dino (b): *The oil majors: Trickier times ahead for big fish*, Financial Times, 28 januari 2008

McBride, Edward: *A ravenous dragon*, intervju i The Economist, 13 mars 2008

Wallis, William: *Drawing contours of a new world order*, Financial Times, 28 Jan 2008

Wallis, William & Dyer, Geoff: *Financing: Lending rattles the traditional donors*, Financial Times 23 Jan 2008

The Economist, 15 mars 2008 (a): *Mutual convenience*

The Economist, 15 mars 2008 (b): *Intrepid explorers*

The Economist, 15 mars 2008 (c): *The new colonialists*

The Economist, 15 mars 2008 (d): *No strings*

Webbdokument och hemsidor

Action plan adopted at China-Africa summit, mapping cooperation course
http://english.focacsummit.org/2006-11/05/content_5167.htm

African Growth and Opportunity Act
www.agoa.gov

The African Trading Relationship with China, Trade Law Centre for Southern Africa
http://www.icoh2009.co.za/unique/tralac/pdf/20070220_TheAfrican_TradingRelationship_with_China.pdf

Beijing says global crisis risks China-Africa trade, Reuters, 9 Okt 2008
<http://africa.reuters.com/top/news/usn-JOE498oLX.html>

Beijing Summit adopts declaration, highlighting China-Africa strategic partnership
http://english.focacsummit.org/2006-11/05/content_5166.htm

China-Africa trade volume hits all time high, China Economic Net 20 januari 2009
http://en.ce.cn/Business/Macro-economic/200901/20/t20090120_18008998.shtml

China marches on in Africa despite downturn, Reuters 28 januari 2009:
<http://www.reuters.com/article/worldNews/idUSTRE50R03820090128>

China's exim-bank, World Bank to cooperate on Africa, Reuters 21 maj 2007
<http://www.reuters.com/article/companyNews-AndPR/idUSN2136700620070522>

China Welcomes UN Troop Deployment in Darfur, Xinhua News Agency, 2 augusti 2007
http://www.china.org.cn/international/foreign_ministry/2007-08/02/content_1219519.htm

Chinese SEZ Likely in Egypt, China Daily 2007-11-07,
http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2007-11/14/content_6253381.htm

EU:s och FN:s webbsida om EU:s GSP-system
http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_5520_en.htm

EU-kommissionens hemsida – Cotonouavtalet
http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm

EU-kommissionens hemsida – EUROMED
http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index_en.htm

Förslag till betänkande om förslaget till Europaparlamentets och rådets förordning om tillträdet till gemenskapens externa bistånd (KOM(2004)0313 – C6-0032/2004 – 2004/0099(COD))
http://www.europarl.europa.eu/meet-docs/2004_2009/documents/pr/559/559598/559598sv.pdf

How is Africa affected by the financial crisis – and by global recession?
Nordiska Afrikainstitutet, 10 oktober 2008
http://www.nai.uu.se/policy_activities/articles/financial_crisis/

Joint Africa-EU Strategy
<http://europafrica.org/jointstrategy/>

NBS: China's GDP grows 10.7% in 2006, Chinese Government's Official Web Portal
http://english.gov.cn/2007-01/25/content_507608.htm

The Poor Brothers, Atlas of Regional Integration in West Africa
<http://www.atlas-ouestafrique.org/spip.php?article94>

PPI Trade Fact of the Week: Africa's Trade Has Nearly Triples Since 2002, Progressive Policy Institute, 6 februari 2008
http://www.ppionline.org/ppi_ci.cfm?knlgAreaID=108&subsecID=900003&contentID=254563

Report of the Panel of Experts on the Illegal Exploitation of Natural Resources and Other Forms of Wealth of the Democratic Republic of the Congo, FN 12 april 2001
<http://www.un.org/News/dh/latest/drcongo.htm>

Råvaruinitiativet – att uppfylla våra kritiska behov av tillväxt och arbetstillfällen i Europa, KOM(2008) 2741
http://ec.europa.eu/enterprise/non_energy_extractive_industries/docs/communication/com699sv.pdf

Smart development in practice – The tied aid “round trip”, Oxfam America
http://www.oxfamamerica.org/whatwedo/campaigns/aid_reform/news_publications/Tied-Aid-AidNow-FactSheet.pdf

Spreading Chinese Reforms in Africa, Far Outliers Blogspot, 4 mars 2008
<http://faroutliers.blogspot.com/2008/03/spreading-chinese-reforms-in-africa.html>

U.S.- African Trade Profile, Department of Commerce – United States of America – International Trade Administration
<http://www.agoa.gov/resources/US-African%20Trade%20Profile%202008%20-%20Final.pdf>

USA:s Generalized System of Preferences
http://www.ustr.gov/Trade_Development/Preference_Programs/GSP/Section_Index.html

World Economic and Financial Surveys
World Economic Outlook Database, oktober 2007
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/index.aspx>

800 Chinese State-owned enterprises active in Africa, covering every country, Mining Weekly 28 september 2007
<http://www.miningweekly.com/article/800-chinese-stateowned-enterprises-active-in-africa-covering-every-country-2007-09-28-1>

Intervjuer och andra direkta källor

Intervju med *Martinet Malyo*, Zambian Development Agency, Lusaka, 2008-09-01

Intervju med *Edward Sefuke*, Consolidated Advisory Service Limited, Lusaka, 2008-09-02

Noter

- 1 *Jeune Afrique* No. 2392, 12-18 November 2006
- 2 Wang (2007)
- 3 Se figur 7.
- 4 Statistiken för perioden 1997 – 2006 är hämtad från UNComtrade, och statistiken för år 2008 baseras på ett uttalande från Kinas handelsminister Chen Deming under ett besök till Angola i januari 2009. China Economic Net 20 januari 2009.
- 5 Med Afrika avses, om inte annat anges, världsdelen i sin helhet.
- 6 Se avsnitten om EU:s och USA:s GSP-system i kapitel 2.
- 7 Se avsnitt om EU:s GSP-system i kapitel 2. Även om det inte går att fastsätta en generell procentsats för ursprungsreglerna i EU:s preferenssystem, ses också dessa som strikta jämfört med reglerna inom AGOA.
- 8 China Daily 7 November 2007
- 9 Davies et al. (2008)
- 10 Bosshard (2008)
- 11 Broadman (2007)
- 12 Detta kan i sin tur förmodligen härledas till den holländska sjukan, som beskrivs i kapitel 3.
- 13 Wallis (2008)
- 14 Davies et al. (2008)
- 15 Corkin & Burke (2006)
- 16 Mining Weekly 28 september 2007
- 17 Wallis (2008)
- 18 Corkin & Burke (2006)
- 19 The Economist, 15 mars 2008 (a)
- 20 Corkin & Burke (2006)
- 21 Corkin & Burke (2006)
- 22 Stellenbosch Universitys Centre for Chinese Studies genomförde en studie av fyra länder (Angola, Sierra Leone, Tanzania och Zambia) som analyserade hur kinesiska byggbolag tog sig in på respektive lands marknad. Särskilt fokus lades på vilka metoder dessa företag använde och hur dessa påverkade de lokala byggbolagen. Företagens verksamheter granskades och jämfördes inom fem områden: 1) budgivning, 2) tillgång till kapital, 3) arbetskraft, 4) upphandling, och 5) kvalitet på utfört arbete. Dessutom togs faktorer med såsom affärsklimat, bistånd samt handels- och investeringsprofiler mellan Kina och dessa länder.
- 23 Corkin & Burke (2006)
- 24 Kimberleyprocessen kallas det initiativ som tagits av diamantindustrin, frivilligorganisationer, producent- och handelsländer för att bekämpa den olagliga handeln med diamanter. Initiativet bygger på ett kontrollsystem som reglerar den internationella handeln med rådiamanter.
- 25 The Economist 15 mars 2008 (a)
- 26 Rapport om den illegala utvinningen av naturresurser och andra rikedomar i den Demokratiska Republiken Kongo, 12 april 2001
- 27 Corkin & Burke (2006)
- 28 Bosshard (2008)
- 29 Export-Import Bank of China (China Eximbank), är en av tre banker som skapades 1994 med ansvar för statligt styrd utlåning. Eximbank, världens tredje största exportkreditinstitut, har som huvudsakligt mandat att implementera statliga policies inom industri, utrikeshandel, finans och utrikespolitik.
- 30 Bosshard (2008).
- 31 Davies et al. (2008) Se bilaga 2.
- 32 Kinas BNP steg enligt Chinese Government's Official Web Portal till 2,7 biljoner dollar.
- 33 Davies et al (2008). DAC-givarländerna (Development Assistance Committee) består av 22 av OECD:s 30 medlemsländer, samt EU. Olikheter i uppskattningen av Kinas bistånd kan bero på olika definitioner av bistånd.
- 34 Financial Times: Wallis & Dyer (2008)
- 35 Davies et al (2008)
- 36 Davies et al (2008)
- 37 Davies et al. (2008)
- 38 Förslag till betänkande om förslaget till Europaparlamentets och rådets förordning om tillträdet till gemenskapens externa bistånd (KOM(2004)0313 – C6-0032/2004 – 2004/0099(COD))
- 39 Oxfam America. Statistiken är baserad på OECD:s Credit Reporting System.
- 40 Corkin & Burke (2006)
- 41 Corkin & Burke (2006)
- 42 Garnaut et al. (2005)
- 43 Se fallstudie om den ekonomiska frizonen i Zambia i kapitel 2.
- 44 Corkin & Burke (2006)
- 45 I fallet Angola förhandlades denna andel upp från de 50 procent som vanligtvis ingår i kraven för Kinas bistånd.
- 46 London Inter Bank Offered Rate; den ränta som bankerna tar för att låna ut till andra banker.
- 47 Av de 76 röster som Folkrepubliken fick i FN:s General-församling kom 26 från afrikanska länder. Med anledning av detta uttalade Mao Zedong att "Vi kom in i FN tack vare våra fattiga bröder från Asien och Afrika, som stödde oss". Källa: Atlas on Regional Intergration in West Africa
- 48 Så sent som i juli 2008 inlade Kina, tillsammans med Ryssland, sitt veto i Säkerhetsrådet mot FN-sanktioner mot Zimbabwes president Robert Mugabe och hans regering.
- 49 The Economist, 15 mars 2008 (d)
- 50 Downs (2007)
- 51 Citatet är taget från en intervju med New York Times den 22 August 2005.
- 52 China.org.cn 2 augusti 2007
- 53 Bosshard (2008)
- 54 Alden et al (2008)
- 55 Reuters 21maj 2007
- 56 Downs (2007a)
- 57 Downs (2007a)
- 58 Se avsnitt om den holländska sjukan i kapitel 3.
- 59 Davies (2008)

- 60 Denna siffra ligger i underkant, enligt Sefuke, som menar att investeringarna kan uppgå till 900 miljoner dollar, och intäkterna till 1,5 miljarder dollar.
- 61 McBride (2008)
- 62 Downs (2007a)
- 63 Downs (2007a)
- 64 Downs (2007a)
- 65 Översikt över Cotonouavtalet på EU-kommissionens hemsida.
- 66 På engelska Most Favoured Nation (MFN). Enligt denna princip ska en tullsänkning för en viss vara som ett WTO-medlemsland erbjuder ett annat medlemsland omedelbart och ovillkorligt tillfalla alla andra WTO-medlemsländer.
- 67 EU:s och FN:s gemensamma webbsida om EU:s GSP
- 68 EUROMED-länderna var år 2008 13 till antalet: Albanien, Algeriet, Egypten, Israel, Jordanien, Libanon, Libyen, Mauretanien, Marocko, de ockuperade palestinska områdena, Syrien, Tunisien, Turkiet.
- 69 EU-kommissionens webbsida om partnerskapet mellan EU och EUROMED-länderna
- 70 KOM(2008) 699. Se Bilaga 5.
- 71 Även om den finansiella krisen under hösten 2008 sänkt tillväxttakten i den globala efterfrågan på råvaror, bedömer Kommissionen att denna utveckling kommer att fortsätta.
- 72 Rice (2005)
- 73 Office of the United States Trade Representative – USA:s GSP
- 74 De länder som deltar i AGOA är: Angola; Benin; Botswana; Burkina Faso; Burundi; Comoros; Djibouti; Ethiopia; Gabon; Gambia; Ghana; Guinea; Guinea-Bissau; Kamerun; Kap Verde; Kenya; Kongo-Brazzaville; Kongo-Kinshasa; Lesotho; Liberia; Madagaskar; Malawi; Mali; Mauritien; Mauritius; Mozambique; Namibia; Niger; Nigeria; Rwanda; Sao Tome och Principe; Senegal; Seychellerna; Sierra Leone; Swaziland; Sydafrika; Tanzania; Tchad; Togo; Uganda; Zambia.
- 75 AGOA:s hemsida. Denna positiva effekt begränsades dock kraftigt år 2005 av avvecklingen av Multifiberavtalet och dess textil- och konfektionskvoter mot resten av världen. Denna avveckling ledde till att afrikanska exportörer av dessa varor mötte hård konkurrens från Kina i handeln med USA.
- 76 AGOA:s hemsida.
- 77 Wang (2007)
- 78 Morrison (2008)
- 79 Dyer (2008)
- 80 Wallis (2008)
- 81 China Economic Net 20 januari 2009
- 82 Broadman (2007)
- 83 The Economist, 15 mars 2008 (c)
- 84 Mahtani (2008) (a)
- 85 Mahtani (2008) (a)
- 86 Downs (2007)
- 87 Mahtani (2008) (b)
- 88 Mahtani (2008) (b)
- 89 Mahtani (2008) (b)
- 90 Daly (2008)
- 91 Daly (2008)
- 92 Daly (2008)
- 93 Daly (2008)
- 94 Trade Law Centre for Southern Africa (Tralac). Statistik från Global Trade Atlas.
- 95 Belfer (2005)
- 96 Se avsnitt om AGOA i kapitel 2.
- 97 Rotberg (2005)
Den snabba tillväxten i kinesisk textlexport till USA under senare år är starkt kopplad till avvecklingen av Multifiberavtalet 2005, vilket dessförinnan hade möjliggjort kvotering av tekovaror, ett förfarande som drabbade Kinas export av dessa varor. Multifiberavtalets avveckling ledde till att afrikanska textilindustrier började möta hård konkurrens från Kina i handeln med tredje land.
- 98 Consumer goods: Pros and cons of importing
- 99 Priserna på råvaror sjönk kraftigt under den andra hälften av 2008 till följd av finanskrisen och den globala recessionen som drabbade ett stort antal länder. Se avsnitt om finanskrisen.
- 100 PPI Trade Fact of the Week (6 februari 2008)
- 101 Enligt Internationella Valutafondens (IMF) beräkningar.
- 102 Mahtani (2008) (a)
- 103 PPI Trade Fact of the Week, 6 februari 2008
- 104 The Economist, 15 mars 2008 (a)
- 105 World Economic and Financial Surveys World Economic Outlook Database, Oktober 2007
- 106 The Economist, 15 mars 2008 (d)
- 107 The Economist, 15 mars 2008 (d)
- 108 Se avsnitt om AGOA i kapitel 2.
- 109 Se fotnot 75.
- 110 Broadman (2008)
- 111 Broadman (2008)
- 112 Broadman (2008)
- 113 Se bilaga 4.
- 114 Broadman (2008)
- 115 Broadman (2008)
- 116 Se kapitel 9 i Kommerskollegium 2008:1.
- 117 Prisinformationen är hämtad från London Metal Exchange.
- 118 Referenserna i detta stycke är hämtade från Nordiska Afrikainstitutet, 10 oktober 2008.
- 119 Remittenserna ligger därmed på samma nivå som utländska direktinvesteringar till kontinenten. Källa: Nordiska Afrikainstitutet, 10 oktober 2008
- 120 Reuters 9 oktober 2008
- 121 Reuters 9 oktober 2008
- 122 Reuters 28 januari 2009

Bilaga 1

Deutsche Banks bedömning av hur Kinas efterfrågan på råvaror påverkar ett antal afrikanska och latinamerikanska länder. Källa: Trinh (2006)

Who profits most from China's commodity hunger?

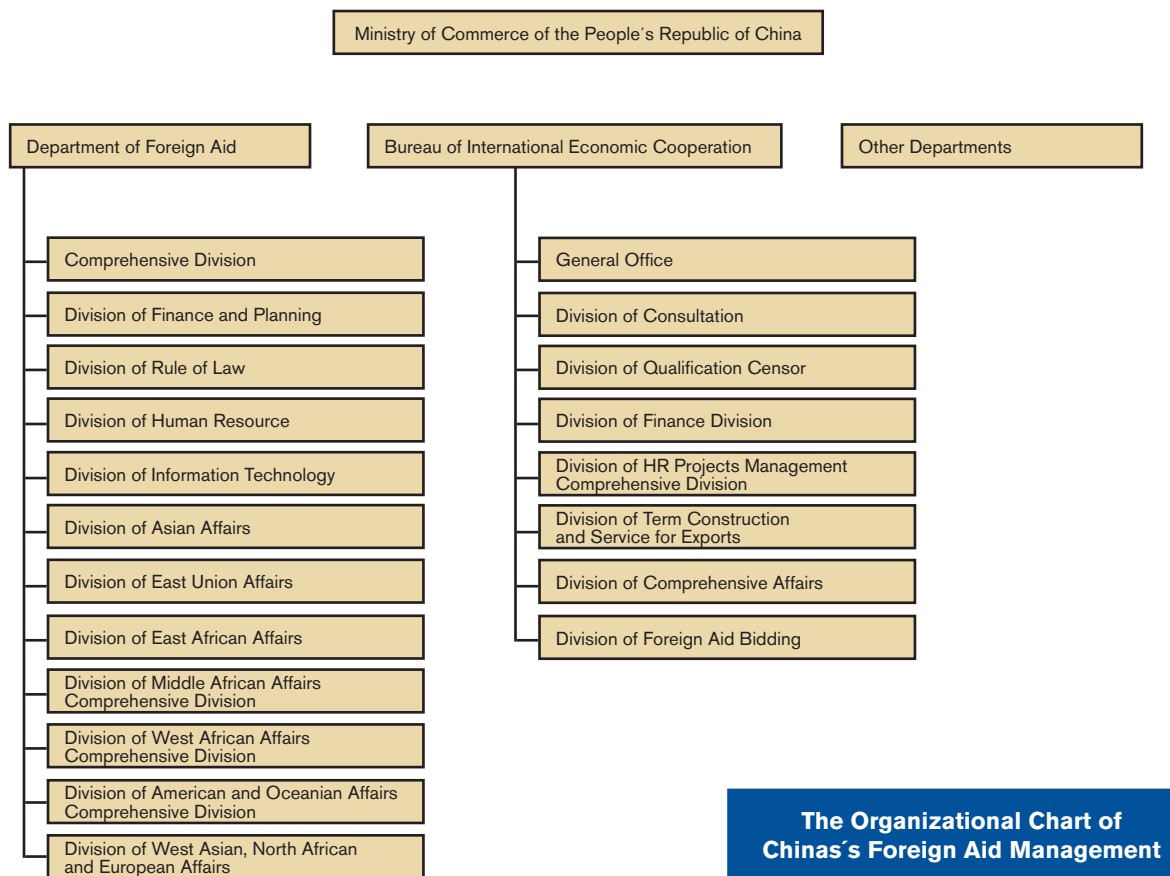
Share of selected commodities in Latin American & African countries exports

	Alumina ferro, zinc, uranium manganese	Chemicals (incl. phosphate)	Coffee cocoa and tea	Copper	Diamonds	Fish shrimp Fishmeal	Fruit	Gold and platinum	Meat	Nickel	Oil and gas	Soybeans	Sugar	Tobacco	Wood
Latin America															
Argentina											medium				
Bolivia	low							low				high			
Brazil												medium			
Chile				high			low				high				
Colombia			medium												
Costa Rica							low						low	low	
Cuba										high			low		
Dom. Rep.										high	high		low		
Ecuador						low	medium						low		
Honduras			medium			medium	medium								
Jamaica	high												low		
Mexico											medium				
Nicaragua			high												
Panama						low	low					high			
Paraguay				medium				medium	medium						
Peru						low									
Trinidad & Tobago		medium									high				
Uruguay									medium						
Venezuela											high				
Africa															
Angola											high				
Botswana				low	high										
Cameroon			low								high				
Cote d'Ivoire			medium								high				
Gabon	low										high				low
Ghana	low		medium					high							low
Kenya			high												
Matawi			medium										medium	high	
Mauritius													medium		
Namibia	medium				high	high			low						
Nigeria											high				
Senegal		medium				medium									
South Africa								medium							
Sudan											high				
Tanzania								high							
Uganda			medium			medium									
Zimbabwe	medium							high						medium	
Zambia				high											

High = > 25% of exports. medium = 10-25% of exports. low = 5-10% of exports

Bilaga 2

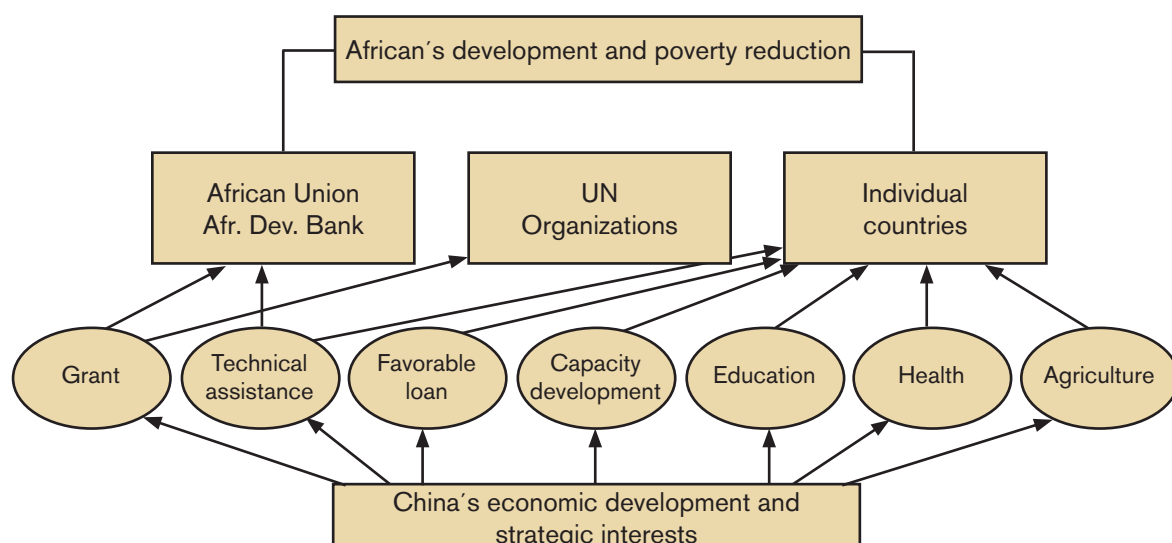
Organigram över Kinas utländska bistånd

Källa: Li (2008)

Bilaga 3

Kinas biståndsstrategi och modalitet

Källa: Li (2008)

Bilaga 4

Afrikanska staters medlemskap i preferenssystem, frihandelsavtal och tullunioner

	Preferenssystem										Tullunioner och frihandelszoner															
	GSP (USA)					GSP (EU)					SADC SACU ECOWAS COMESA AEC ECCAS EAC IGAD															
	GSP	AGOA	GSP	EBA	SPT	SADC	SACU	ECOWAS	COMESA	AEC	ECCAS	EAC	IGAD	CEPGL	LGA	MRU	COI	CEMAC	UEMOA	UMA	GAFTA	CEN-SAD	Conseil de l'Entente	WAEU	CILSS	NBI
Algeria	X		X					X		X									X							
Angola	X	X	X	X		X				X	X															
Benin	X	X	X	X	X		X												X			X		X	X	
Botswana	X	X	X				X																			
Burkina Faso	X	X	X	X		X		X											X			X		X	X	
Burundi	X	X	X	X	X					X	X	X		X								X		X	X	X
Cameroon	X	X	X							X	X							X								
Cape Verde	X	X	X	X	X		X			X															X	
Central African Rep	X		X	X	X					X	X							X				X				
Chad	X	X	X	X						X	X	X						X			X	X		X	X	
Comoros	X		X	X	X					X	X							X			X					
Congo	X	X	X							X	X							X								
Dem. Rep. Congo (Zaire)	X	X	X	X	X	X		X		X	X			X				Dem. Rep. Congo (Zaire)							X	
Djibouti	X	X	X	X	X			X		X			X									X		X	X	
Egypt	X		X					X		X	X										X		X		X	
Equatorial Guinea	X		X	X				X		X	X							X								
Eritrea	X		X	X	X			X		X			X									X		X	X	
Ethiopia	X	X	X	X	X			X		X			X												X	
Gabon	X	X	X							X	X							X							X	
Gambia	X	X	X	X				X		X												X			X	
Ghana	X	X	X					X		X																
Guinea Bissau	X	X	X	X	X			X		X									X					X		
Guinea	X	X	X	X	X			X		X												X		X	X	
Ivory Coast	X	X	X					X		X									X			X		X	X	
Kenya	X	X	X	X				X		X	X		X									X		X	X	
Lesotho	X	X	X	X	X	X		X		X																
Liberia	X	X	X	X	X		X			X						X			X		X		X			
Libya	X		X					X		X												X				
Madagascar	X	X	X	X	X	X		X		X							X									
Malawi	X	X	X	X	X			X		X																
Mali	X	X	X	X	X			X		X					X			X		X		X		X	X	
Mauritania	X	X	X	X	X					X									X							
Mauritius	X	X	X					X		X							X									
Morocco			X																X		X					
Mozambique	X	X	X	X	X	X		X		X																
Namibia	X	X	X			X				X																
Niger	X	X	X	X	X			X		X					X			X		X		X		X	X	
Nigeria	X	X	X					X		X												X			X	
Rwanda	X	X	X	X	X			X		X	X	X		X											X	X
Sao Tomé and Príncipe	X	X	X	X	X			X		X	X								X			X				
Senegal	X	X	X	X				X		X								X		X		X		X	X	
Seychelles	X	X	X					X		X								X								
Sierra Leone	X	X	X	X	X			X		X												X				
Somalia	X		X	X						X			X									X				
South Africa	X	X	X							X																
Sudan	X		X	X	X			X		X			X								X		X			X
Swaziland	X	X	X					X		X																
Tanzania	X	X	X	X	X	X		X		X		X														
Togo	X	X	X	X	X			X		X								X		X		X		X	X	
Tunisia	X		X							X											X		X			
Uganda	X	X	X	X	X			X		X	X	X														X
Zambia	X	X	X	X	X	X		X		X																
Zanzibar	X		X																							
Zimbabwe	X		X					X		X									X		X		X			

Bilaga 5

EU-kommissionens förslag till ett europeiskt råvaruinitiativ

	EG	Insatsnivå	
		Medlemsstaterna	Industrin
1 Fastställa råvaror av avgörande betydelse.	X	X	X
2 Lansera strategisk EU-råvarudiplomati gentemot de viktigaste industriländerna och resursrika länder.	X	X	
3 Införa bestämmelser om tillgång till och hållbar förvaltning av råvaror i alla bilaterala och multilaterala handelsavtal och/eller lagstiftningsdialoger där så är lämpligt.	X	X	
4 Kartlägga och motarbeta alla handelsstörande åtgärder som genomförs av tredjeländer med hjälp av alla tillgängliga mekanismer och instrument, bl.a. WTO-förhandlingar, tvistlösning och partnerskap för marknadstillträde, medan man prioriterar de åtgärder som mest undergräver öppna internationella marknader till nackdel för EU. Övervaka utvecklingen genom att offentliggöra årliga lägesrapporter om genomförandet av handelsaspekterna, där man när så är lämpligt använder sig av återkoppling från berörda parter.	X	X	X
5 Främja hållbar tillgång till råvaror inom utvecklingspolitiken genom användning av budgetstöd, samarbetsstrategier och andra instrument.	X	X	
6 Förbättra lagstiftningen för tillgång till markområden genom – främjande av utbyte av bästa praxis inom planering av markanvändning och administrativa villkor för prospektering och utvinning, samt – utveckling av riktlinjer som skapar klarhet om hur man kan förena utvinningsverksamhet i eller nära Natura 2000-områden med miljöskydd.	X	X	
7 Främja bättre nätverk mellan nationella geologiska undersökningar med målet att öka EU:s kunskapsbas.		X	
8 Främja kvalifikationer och målinriktad forskning i innovativ prospekterings- och utvinningsteknik, återvinning, ersättningsmaterial och resurseffektivitet.	X	X	X
9 Förbättra resurseffektiviteten och främja ersättning av råvaror.	X	X	X
10 Främja återvinning och användning av sekundära råvaror i EU.	X	X	X

Bilaga 6

Råvarupriser, handelsvillkor och kinesisk efterfrågan uppdelat på respektive land i Afrika söder om Sahara, 2000-2005. Källa: Zafar (2007).

African Commodity Prices, Terms of Trade, and Chinese Demand, 2000–2005

Country	Export commodities	International price change, 2000-2005 (%)	China effect ^a (%)	Terms of trade index ^b				Change 2002-2005 (%)
				2002	2003	2004	2005	
Angola	Oil	89.1	18.4	85.9	75.6	93.6	108.7	26.5
Benin	Cotton	-6.5	78.1	94.2	97.5	115.1	94.4	0.2
Botswana	Diamonds	38.6	-50.9 ^c	83.3	85.5	68.5	83.9	0.7
Burkina Faso	Cotton	-6.5	78.1	84.5	77.0	74.7	60.3	-28.6
Burundi	Coffee	30.2	0.0	79.3	79.6	99.8	114.3	44.1
Cameroon	Oil	89.1	18.4	100.2	99.3	96.3	109.8	9.6
Central African Republic	Cotton	-6.5	78.1	82.8	84.9	70.9	66.4	-19.8
Chad	Oil	89.1	18.4	126.2	172.9	228.8	229.0	81.5
Congo, Dem Rep	Diamonds	38.6	-50.9 ^c	107.8	124.6	129.1	131.1	21.6
Congo, Rep of	Oil	89.1	18.4	104.0	114.0	120.3	128.9	23.9
Côte d'Ivoire	Cocoa	69.8	1.0	135.1	119.1	100.5	109.5	-18.9
Equatorial Guinea	Oil	89.1	18.4	43.0	61.7	67.8	83.3	93.7
Ethiopia	Coffee	30.2	0.0	86.4	77.8	71.9	81.2	-6.0
Gabon	Oil	89.1	18.4	88.1	109.8	111.6	131.9	49.7
Ghana	Cocoa, gold	69.8, 59.4	1, 0	110.8	127.2	108.1	101.5	-8.4
Guinea-Bissau	Cashew nuts	-30.2	0.0	66.7	75.9	60.5	57.5	-13.8
Kenya	Tea	-27.2	0.0	101.6	83.9	77.8	71.5	-29.6
Lesotho	Cotton textiles	NA	0.0	104.7	85.3	72.7	67.0	-36.0
Madagascar	Vanilla	51.5	0.0	107.3	118.0	116.0	73.2	-31.8
Malawi	Tobacco	-7.1	5.5	82.7	80.7	79.7	71	-14.1
Mali	Gold, cotton	59.4, -6.5	0, 78.1	97.4	96.5	99.9	87.6	-10.1
Mauritius	Sugar	19.9	4.4	104.6	107.9	109.6	102.8	-1.7
Mozambique	Aluminum	22.5	23.3	93.8	91.8	103.4	107.7	14.8
Niger	Uranium	275.0	0	111.6	108.7	103.5	103.4	-7.3
Nigeria	Oil	89.1	18.4	89.1	91.3	110	148.8	67.0
Rwanda	Coffee	30.2	0	83.1	69.8	93	69.7	-16.1
Senegal	Fish	10.2	26.7	99.4	95.7	95.1	93	-6.4
Sierra Leone	Diamonds	38.6	-50.9	102.3	100.4	95.7	98	-4.2
South Africa	Gold, platinum	59.4, 160.2	0, -6.6 ^c	103.2	105.2	105.2	102.5	-0.7
Sudan	Oil	89.1	18.4	97.8	105.8	120.9	116.1	18.7
Tanzania	Gold	59.4	0	92	86.8	79.6	78.9	-14.2
Togo	Cotton	-6.5	78.1	105.7	118.7	122.6	114.0	7.9
Uganda	Coffee	30.2	0	70.3	70.6	77.8	69.3	-1.4
Zambia	Copper	102.9	47.6	92.5	96.2	114.5	114.1	23.4
Zimbabwe	Tobacco	-7.1	5.5	96.5	90.9	84.6	79.1	-18.0

a The change in Chinese demand over 2000–2004 divided by the change in world demand over 2000–2004.

b The signs for gold and platinum are negative, because the large increase in Chinese imports could not compensate for a reduction in world supply.

c Export prices divided by import prices.

Source: Terms of trade and main export commodity data from IMF databases; commodity data from FAO statistics; commodity price data from World Bank Development Prospects Group; China and world import data from UN Comtrade; and price data for select commodities from industry websites.

Kommerskollegium
National Board of Trade

Box 6803, S-113 86 Stockholm, Sweden
Phone +46 8 690 48 00 Fax +46 8 690 48 20
E-mail info@kommers.se www.kommers.se